

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA GOSPODARCZEGO

miesięcznik

Rok IV

Warszawa — 30 czerwca 1951 r.

Nr 6 (36)

TREŚĆ NUMERU:

WITOLD DĄBROWSKI
ZYGMUNT WARMAN
MIROSŁAW GERSDORF

A. ARAKIELAN

	str.
— O odpowiedzialności majątkowej pracownika	197
— W sprawie podpisu głównego księgowego	200
— Przemiany prawno-organizacyjne bankowości polskiej	203
— Własność socjalistyczna w ZSRR	210

Przegląd ustawodawstwa gospodarczego za czas od dnia 15 kwietnia do dnia 15 maja 1951 r.; Orzecznictwo w sprawach gospodarczych: Sąd Najwyższy, Główna Komisja Arbitrażowa, Trybunał Ubezpieczeń Społecznych; Inwestycje: Przepisy inwestycyjne dla planu inwestycyjnego na rok 1951; Przepisy inwestycyjne dla planu inwestycyjnego na rok 1952; Uwagi i wyjaśnienia do niektórych przepisów inwestycyjnych; Z praktyki ubezpieczeniowej; Notatnik: „Prawo w służbie pokoju”; Przegląd wydawnictw: Książki, Czasopisma.

WITOLD DĄBROWSKI

O odpowiedzialności majątkowej pracownika*)

Zagadnienie tak poważne, jak ustalenie zasad i zakresu odpowiedzialności cywilnej pracownika za szkodę wyrządzoną pracodawcy w związku z wykonywaną pracą, nie znajduje właściwego rozwiązania w obowiązujących u nas szczegółowych przepisach ustawodawstwa pracy.

W rozporządzeniu o umowie o pracę pracowników umysłowych (poza przepisem art. 32 p.a. zezwalającym na natychmiastowe rozwiązanie umowy w wypadku, gdy pracownik dopuszcza się rozmyślnego uszkodzenia mienia pracodawcy), napróżno byśmy szukali przepisu, regulującego tak ważną sprawę. Szerzej trochę ujmując to zagadnienie rozporządzenie o umowie o pracę robotników, w którym — poza przepisem art. 18 p. c. analogicznym do powołanego wyżej art. 32 p. a. rozporządzenia o umowie o pracę pracowników umysłowych — art. 6 nakłada na robotnika obowiązek „sumiennego

i należytego spełniania tych zarządzeń swych przełożonych, które dotyczą robót objętych umową o pracę”. Przepisy te nie wyczerpują ani istoty zagadnienia, ani jego zakresu.

W tych więc warunkach zachodzi konieczność sięgnięcia do obowiązujących przepisów prawa cywilnego, a w pierwszym rzędzie ustalenia podstawy prawnej odpowiedzialności pracownika, a w szczególności, czy będzie to odpowiedzialność z czynu niedozwolonego (art. 134 K Z), czy też odpowiedzialność z tytułu niewykonania umowy o pracę (art. 448 w związku z art. 189 K Z). Czynem niedozwolonym w rozumieniu Kodeksu zobowiązań jest każdy czyn (działanie lub zaniechanie), pociągający za sobą ustawowy obowiązek naprawienia wynikłej w związku z tym szkody dla drugiego. Teoria odpowiedzialności za czyny niedozwolone na pierwszy plan wysuwa moment przedmiotowej odpowiedzialności za szkodę, a mianowicie pogwałcenie cudzego prawa (Domański: Instytucje Kodeksu Zobowiązań tom I). Wynika stąd, że odpowiedzialność z tytułu czynu niedozwolonego powstaje z innego źródła, niż oświadczenia woli. Znajduje to odbicie i w samym układzie Ko-

*) Artykuł nadesłany w ramach ankiety podjętej przez Redakcję PUG na temat nowego prawa pracy — patrz PUG Nr 9 i Nr 12 z 1950 r. oraz Nr 1 i 3 z 1951 r.

deksu Zobowiązań, w którym sprawę odpowiedzialności z czynów niedozwolonych umieszczono w dziale II w Tytule „Powstanie zobowiązań z innych źródeł”. Przyjąć zatem należy, że w stosunku do zobowiązań opartych na umowie wyłączona jest możliwość stosowania przepisów o odpowiedzialności za czyny niedozwolone.

Przez umowę o pracę pracownik zobowiązuje się do pełnienia dla pracodawcy pracy za wynagrodzeniem (art. 441 K Z). Wychodząc z powyższej definicji ustalić musimy, że umowa o pracę, powstająca przez zgodne oświadczenie woli stron, jest zobowiązaniem dwustronnym. Nakłada ona na obie umawiające się strony prawa i obowiązki, regulowane przepisami Kodeksu Zobowiązań, lub też szczególnymi ustawami, wydanymi dla pewnej kategorii pracowników (art. 446 K Z).

Odpowiedzialność zatem pracownika z tytułu wyrządzonej szkody w majątku pracodawcy przy wykonywaniu obowiązków, wynikających z umowy o pracę jest odpowiedzialnością z umowy.

Stanowisko to znajduje potwierdzenie w dotychczasowej praktyce sądowej, która wychodzi z założenia, że „roszczeniami wynikającymi z przepisów ustawodawstwa pracy są nie tylko świadczenia określone w umowie o pracę, lecz i należności wynikające z naruszenia umowy lub ustawy o pracę. Takie bowiem roszczenia wynikają z umowy o pracę, a bez niej powstać by nie mogły” (Orz. S. N. Zbiór Urz. 112 (39)).

W ZSRR sprawy materialnej odpowiedzialności pracowników rozpoznawane są na podstawie przepisów ustawodawstwa pracy, a nie na podstawie Norm Kodeksu Cywilnego. Ustawodawstwo więc i praktyka sądowa kraju gospodarki i praw socjalistycznych, z którego czerpiemy nieraz wzory, potwierdza założenie, że odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę przez pracownika powinna być dochodzona w oparciu o odpowiedzialność z umowy, a nie z czynu niedozwolonego.

Ponieważ w naszym ustawodawstwie, poza przepisami powołanymi na wstępie, nie znajdujemy w ustawach szczególnych żadnego przepisu, regulującego sprawę odpowiedzialności materialnej pracownika w związku z wykonywaną przez niego pracą, musimy przeto sięgnąć do przepisów Kodeksu Zobowiązań. Art 448 par. 1 K Z postanawia: „**pracownik powinien pełnić pracę sumiennie i ze starannością, jakiej wymagają rodzaj pracy lub zwyczaj oraz słuszny interes pracodawcy**”.

Wobec brzmienia art. 446 K.Z. — w stosunku do robotników sprawę tę reguluje art. 6 rozp. o umowie o pracę robotników, a w stosunku do pracowników umysłowych — przepis art. 448 K Z. Przepisy te mniej więcej pokrywają się ze sobą. W dalszych więc rozważaniach, zarówno sprawę odpowiedzialności cywilnej robotników, jak i pracowników umysłowych będziemy traktowali łącznie, tym bardziej, że obecnie,

zupełnie zresztą słusznie, następuje zrównanie w prawach i obowiązkach robotników i pracowników umysłowych.

Art. 448 K Z rozwija tylko ogólną zasadę art. 189 K Z stanowiącego, że strony powinny wykonywać zobowiązania zgodnie z ich treścią, w sposób odpowiadający wymaganiom dobrej wiary i zwyczajom uczciwego obrotu.

Praca zatem powinna być wykonywana sumiennie i ze starannością, jakiej wymaga rodzaj pracy lub zwyczaj oraz słuszny interes pracodawcy.

Przy tak sformułowanej zasadzie nie można stosować jednakowego wymogu staranności od wszystkich pracowników. Innej też w praktyce wymagamy staranności od robotnika ładującego węgiel na furmanki, a innej — od wykwalifikowanego tokarza, czy też księgowego. Dlatego też w razie sporu co do wymaganej staranności przy konkretnej pracy zachodzi przeważnie konieczność oparcia się na opinii biegłych. Stopień staranności, wymagany przez interes pracodawcy, należy określić według słuszności opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy i obowiązku zachowania dobra społecznego.

„Gdyby rozmyślnie, przez niedbalstwo lub nieostrożność pracownik wyrządził szkodę pracodawcy...” pracodawca mógłby dochodzić od pracownika szkody na zasadzie art. 239 — 242 K Z. Na pracodawcy ciążyłby obowiązek ustalenia związku przyczynowego między wyrządzoną szkodą, a pracą pracownika, co zaś do winy pracownika, to winę tę w myśl art. 239 K Z domniemywa się, „chyba że pracownik udowodni, że szkoda jest następstwem okoliczności, za które on nie odpowiada”. (Domański: Instytucje Kodeksu Zobowiązań tom II str. 372.)

Jak słusznie podkreśla Zoll w swoich „Zobowiązaniach w zarysie” — zasada wyrażona w art. 239 K Z opiera się na trzech przesłankach:

- a) musi powstać szkoda,
- b) szkoda musi być wywołana przez fakt, z którym ustawa łączy obowiązek jej naprawienia,
- c) musi zachodzić między tym faktem a szkodą związek przyczynowy.

Faktem zobowiązującym do odszkodowania jest i tu normalnie wina pracownika (dłużnika), bliżej określona w art. 240 K Z. Będzie nią działanie lub rozmyślne zaniechanie oraz niedołożenie staranności, wymaganej w uczciwym obrocie lub w danym stosunku prawnym.

Z powyższych przepisów prawnych wynika:

- 1) odpowiedzialność przedmiotowa, która powstaje przez sam fakt niewykonania lub nienależytego wykonania, chyba, że dłużnik (pracownik) udowodni, że ten stan jest następstwem okoliczności, za które nie odpowiada,
- 2) odpowiedzialność podmiotowa — niedołożenie staranności, wymaganej w uczciwym obrocie lub w danym stosunku prawnym.

W świetle powyższego pracownik odpowiada za zaniechanie, czyli niewykonanie tego, do czego się zobowiązał. Odpowiada nie tylko za zaniechanie rozmyślne, lecz i za działanie nierozmyślne, powstałe na skutek niedbalstwa. Pracownik, który wskutek niedbalstwa, nieostrożności lub rozmyślnie przez swoje działanie przy wykonywaniu obowiązków, wynikających z umowy o pracę, wyrządził szkodę pracodawcy — obowiązany jest do jej wynagrodzenia.

Pozostaje do omówienia najistotniejsza sprawa — staranności, jaka jest wymagana przy wykonywaniu obowiązków wynikających z umowy o pracę, tej staranności, której niedołożenie powodować może powstanie obowiązku naprawienia szkody.

Rozmyślne bowiem działanie musi spowodować zawsze obowiązek naprawienia szkody. Będziemy mieli bowiem tutaj do czynienia z wyraźną winą opartą na złej woli.

Według Domańskiego (Instytucje Kodeksu Zobowiązań tom I) „Przez staranność wymaganą w uczciwym obrocie trzeba rozumieć przyjętą powszechnie przezorność i zabiegliwość, żeby zobowiązanie było należycie wykonane”. Jeżeli przy wykonywaniu swych zobowiązań, wynikających z umowy o pracę, pracownik nie dokłada takiej staranności powstaje niedbalstwo, rodzące obowiązek naprawienia szkody, jeżeli szkoda taka powstała.

Obok sprawy niedbalstwa — o którym wyżej mowa — należy brać również pod uwagę i niedołożenie staranności wymaganej w danym stosunku prawnym. Będzie to miało miejsce w przypadku, gdy pracownik nie posiadający odpowiednich kwalifikacji, wiedzy fachowej lub technicznej, podejmuje się wykonywania pracy, która takiej wiedzy lub przygotowania technicznego wymaga. Gdy jednak osoba, zlecająca wykonanie takich czynności wiedziała o braku kwalifikacji pracownika, sprawa odszkodowania uzależniona jest od stopnia, w jakim pracodawca sam przyczynił się do powstania szkody.

Ustalenie granicy odpowiedzialności pracownika znalazło swój wyraz w orzecznictwie karnym. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7.IX 1950 r. (K. 720/50) czytamy: „...urzędnik powinien z własnej inicjatywy i przezorności poczynić wszelkie starania, mające na celu zabezpieczenie utraty lub zniszczenia powierzonego mu dobra... czujność tego rodzaju jest nakazana zwłaszcza w ustroju planowej gospodarki socjalistycznej, gdzie każdy funkcjonariusz powinien uważać się za współgospodarza majątku publicznego i tym samym dbać o jego zachowanie, jak o swoje własne dobro”.

Zasada powyższa znajduje wyraz również w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 29.VIII 1950 r. (K. 595/50): „ustosunkowanie się do majątku społecznego z troską mniejszą, niż do majątku własnego uzasadnia w wypadku narażenia przez to postępowanie danej organizacji na szkodę kwalifikacji tego czynu jako przestęp-

stwa z art. 286 K. K.”. Powyższe orzeczenia opierają się w swym rozumowaniu na dotychczasowych przepisach kodeksowych zarówno cywilnych jak i karnych, które nie są wyrazem ustawodawstwa Polski Ludowej. Dlatego też sprowadzenie w rozumowaniu na jedną płaszczyznę pojęcia własności społecznej i własności osobistej — chociaż konieczne z uwagi na obowiązujące prawo — nie jest słuszne. Pracownik bowiem w sektorze uspołecznionym jest „współrządcą w powierzonym sobie zakresie społecznych dóbr gospodarczych, stanowiących własność narodu, a znajdujących się pod ochroną państwa pracujących” (wyrok S. N. z dn. 22.VIII.1950 r. K. 430/50). W ustroju Polski Ludowej dobro poszczególnych przedsiębiorstw czy instytucji państwowych „nie stanowi własności cudzej w sensie prywatno-własnościowym, lecz jest ono własnością społeczną, co uzasadnia publiczną zasadę odpowiedzialności za poczynione dobru temu szkody” (K. 430/50). Z powyższymi zastrzeżeniami co do samej istoty zagadnienia, przyjąć należy, że pracownik powinien się odnosić do majątku powierzonego mu przez pracodawcę jak do majątku własnego, a tym samym, że jest to kryterium staranności wymaganej od pracownika, której brak powoduje odpowiedzialność majątkową.

Zaznaczyć tu należy, że według ustawodawstwa radzieckiego jest rzeczą niedopuszczalną dochodzenie od pracownika wynagrodzenia za takie szkody, które należą do kategorii normalnego ryzyka gospodarczego, związanego z daną pracą. Powyższą słuszną zasadę należy odnieść i do odpowiedzialności, wynikającej z przepisu art. 239 K. Z.

Przy oparciu odpowiedzialności pracownika na przepisie art. 239 — 242 K. Z. — pozostaje obowiązek wynagrodzenia szkód i strat w rozmiarach określonych z art. 157 K. Z., czyli należałoby się od pracownika domagać nie tylko pokrycia straty, ale i wynagrodzenia korzyści, której pracodawca mógł się spodziewać, gdyby mu szkody nie wyrządzone.

Wyżej naprowadzone wywody odnoszą się do pracowników, których stosunek prawny z pracodawcą oparty jest na umowie o pracę. O ile chodzi o urzędników, których prawa i obowiązki reguluje ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej z późniejszymi zmianami, to art. 21 tej ustawy określa zakres obowiązków w sposób następujący: „...urzędnik obowiązany jest... wypełniać obowiązki swego urzędu gorliwie, sumiennie i bezstronnie, oraz dbać według najlepszej swej woli i wiedzy o dobro sprawy publicznej i spełniać wszystko, co temu dobru służy, a unikać wszystkiego, co by mu mogło szkodzić”. Artykuły 67 i 114 ustawy — ustalają odpowiedzialność dyscyplinarną urzędników, która powstaje niezależnie od odpowiedzialności cywilnej za naruszenie obowiązków swego stanowiska przez czyn, zaniechanie lub zaniedbanie. Ustawa nie precyzuje według jakich przepisów szczegółowych ta od-

powiedzialność cywilna ma być stosowana. Wobec ich braku uznać należy, że mają zastosowanie przytoczone normy Kodeksu Zobowiązań.

Na zakończenie tych rozważań należy zwrócić uwagę, że jeżeli czyn wyrządzający szkodę nie był popełniony w związku z wykonywaniem pracy — wówczas pracownik ponosi pełną odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę w myśl zasad odpowiedzialności za czyny niedozwolone.

Przedstawione braki w obowiązującym ustawodawstwie wykazują, jak bardzo potrzebne jest prawne uregulowanie tak zasadniczej i ważnej sprawy, jaką stanowi odpowiedzialność materialna pracowników. **Przepisy prawne powinny określać w sposób wyraźny, kiedy i w jakich przypadkach ma miejsce odpowiedzialność pracownika, jak również jakie są jej granice oraz sposób dochodzenia i egzekwowania roszczeń i z tytułu powstałych szkód.**

Nie budzi bowiem najmniejszej wątpliwości, że w ustroju społecznym, którego celem jest doprowadzenie do pełnego socjalizmu sprawa

wspólnego dobra, jakim jest powierzone pracownikowi dobro społeczne musi być chroniona w odpowiednim stopniu i w sposób zdecydowany i jasny.

Przykładem tu powinno być ustawodawstwo ZSRR, które przewiduje odpowiedzialność pracownika w przypadku wyrządzenia z jego winy bezprawnym działaniem szkody materialnej przedsiębiorstwu lub instytucji, przy czym ogranicza ją do obowiązku zapłacenia pewnej sumy pieniężnej, obliczonej w określonym stosunku do wynagrodzenia pracownika. Ograniczenie odpowiedzialności materialnej pracowników łączy się tu z zagadnieniem realizacji i odszkodowania z bieżącego wynagrodzenia, jak również ze sprawą ochrony wynagrodzenia za pracę.

Rozważania ujęte wyżej pominęły kwestie uregulowane w ustawie z dn. 17.VI.1948 r. (z późniejszymi zmianami) o odpowiedzialności i trybie postępowania w sprawach szkód w majątku wojskowym, ponieważ dotyczą spraw specjalnych, załatwianych w sposób odrębny.

ZYGMUNT WARMAN

W sprawie podpisu głównego księgowego

(Artykuł dyskusyjny)

Uchwała Rady Ministrów z dnia 20 stycznia 1950 r. w sprawie praw i obowiązków głównych (starszych) księgowych przedsiębiorstw i zakładów uspołecznionych (Monitor Polski Nr. A-26, poz. 280) stanowi między innymi, że wszystkie dokumenty obrotu pieniężnego i materiałowo-towarowego oraz dokumenty o charakterze rozliczeniowym i kredytowym, stanowiące podstawę do otrzymania lub wydania środków pieniężnych i dóbr materiałowo-towarowych oraz dokumenty o charakterze rozliczeniowym i kredytowym, stanowiące podstawę do otrzymania lub wydania środków pieniężnych i dóbr materiałowo-towarowych, winny być podpisane przez kierownika i głównego księgowego przedsiębiorstwa i zakładu pracy lub osoby przez nich do tego upoważnione.

Uchwała ta omawiana była na łamach „Przeglądu Ustawodawstwa Gospodarczego” przez Pawła Kanczewskiego (Nr. 2 z 1951 r.) oraz Stefana Buczkowskiego (Nr. 4 z 1951 r.). Sprawa podpisu głównego księgowego nie została jednak dotychczas całkowicie wyjaśniona. Nie powinno już budzić wątpliwości, jakie dokumenty w obrocie wewnętrznym i zewnętrznym winny być podpisane przez głównego księgowego, lecz nadal nie jest dostatecznie jasne, jaki jest **charakter prawny takiego podpisu.**

Zagadnienie to, posiadające zwłaszcza istotne znaczenie przy wystawianiu dokumentów obrotu zewnętrznego, pozostaje w ścisłym związku z zagadnieniem, czy główny księgowy może sprawować w przedsiębiorstwie także funkcje

dyspozycyjne, czy może być jedną z osób powołanych do składania oświadczeń woli w imieniu przedsiębiorstwa, tj. czy może on być jednocześnie członkiem kierownictwa (zarządu) lub pełnomocnikiem?

Zdaniem moim właściwa odpowiedź na to pytanie może być tylko negatywna.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 20 stycznia 1950 r. nie ograniczyła się jedynie do organizacyjnego wydzielenia w przedsiębiorstwach i zakładach państwowych oraz instytucjach spółdzielczych komórek rachunkowości, określenia ich zadań i ustalenia kierownictwa. Uchwała ta, stwarzając stanowisko głównego (starszego) księgowego, oprócz funkcji związanych z rachunkowością oraz sprawozdawczością finansową powierzyła mu nowe zadania, które nie miały odpowiedniego wyrazu w dotychczasowej organizacji przedsiębiorstw. Na tym polega doniosłość omawianej uchwały: nowopowołany organ przedsiębiorstwa, w poważnej mierze uniezależniony od kierownictwa tegoż przedsiębiorstwa, wyposażony został w szczególne kompetencje wkraczające w dziedzinę kontroli działalności gospodarczej przedsiębiorstwa i nadzoru nad taką działalnością. Szczególnym wyrazem tych kompetencji jest obowiązek głównego księgowego dbałości o przestrzeganie przez kierownictwo przedsiębiorstwa prawidłowości gospodarki pieniężnej i materiałowej. Jak wynika z wyraźnych postanowień uchwały (zawartych w rozdziale II część A ustęp 2 oraz część B ustępy 5 i 6), kompetencje te nie po-

siadają charakteru aktywnego, a polegają jedynie na możliwości sprzeciwienia się operacjom niezgodnym z obowiązującymi przedsiębiorstwo przepisami; możliwość ta zresztą nie jest nieograniczona: mimo zwrócenia uwagi na nielegalność polecenia kierownika główny księgowy winien wykonać takie pisemne potwierdzone polecenie, zawiadamiając o tym jednostkę nadrzędną.

Powszechnie przyjętą i niewątpliwą zasadą organizacyjną jest, iż osoby, sprawujące funkcje kontroli, nie mogą jednocześnie wykonywać funkcji organów zarządzających (i odwrotnie). Zasada ta znalazła również wyraz w uchwale styczniowej, która w rozdziale II część A ustęp 4 wyraźnie stanowi, że „główny księgowy nie może pełnić w przedsiębiorstwie lub zakładzie dodatkowych obowiązków, z którymi związane jest **wykonywanie dyspozycji** w zakresie środków pieniężnych i dóbr materialnych”.

Przyznać trzeba, że użycie w cytowanym przepisie wyrazów „wykonywanie dyspozycji” może stać się przyczyną nieporozumień. Wraz te bowiem mogą posiadać dwojaki sens: mogą oznaczać zarówno **wypełnianie** dyspozycji, pochodzących od innej osoby, jak i **pełnienie** funkcji osoby dysponującej (tj. wykonywanie funkcji dysponenta, dysponowanie). Po zanalizowaniu jednak istoty zadań głównego księgowego nie powinno budzić wątpliwości, że w omawianym przepisie chodzi o **wydawanie dyspozycji**, a nie o ich wypełnianie. Do obowiązków głównego księgowego wszak należy wypełnianie dyspozycji i poleceń kierownictwa, któremu podlega (oczywiście w ramach zakresu działania księgowego). W rozdziale II część B ustęp 5 uchwały mowa jest wyraźnie o „przyjęciu do wykonania dokumentów” przez głównego księgowego. Uznając otrzymane polecenia za sprzeczne z obowiązującymi przepisami, główny księgowy może jedynie zwrócić na to uwagę kierownikowi, lecz obowiązany jest wykonać je na pisemne potwierdzenie kierownika. Natomiast wydawanie przez głównego księgowego jakichkolwiek dyspozycji w zakresie środków pieniężnych i dóbr materialnych (a nie w zakresie organizacji rachunkowości i sprawozdawczości finansowej) w ogóle w żadnym przepisie uchwały styczniowej nie jest przewidziane, gdyż właśnie nie wchodzi w zakres jego działalności, a nadto byłoby sprzeczne z istotą jego zadań, co właśnie ma na celu dobitnie podkreślić cytowany przepis rozdziału II część A ustęp 4 uchwały.

Również K a n c z e w s k i . w cytowanym artykule reprezentuje pogląd, że przepis ten zakazuje głównym księgowym wykonywania dodatkowych czynności, „z którymi łączy się **dysponowanie** (podkreślenie moje Z. W.) środkami pieniężnymi i dobrami materialnymi”. Jak słusznie podkreśla Kanczewski, „przepis ten jest logiczną konsekwencją wykonywania czynności kontrolnych przez głównych księgowych”.

Jeśli tak, to tym bardziej nie może główny księgowy pełnić funkcji związanych z kierowaniem (zarządzaniem) przedsiębiorstwem; z funkcjami tymi bowiem łączy się nierozdzielnie możliwość (a niekiedy i obowiązek) dysponowania środkami przedsiębiorstwa. Logiczną konsekwencją wykonywania przez głównych księgowych czynności kontrolnych i nadzorczych jest zatem także niemożność powierzania im obowiązków członków kierownictwa (zarządu) lub pełnomocników przedsiębiorstw i zakładów państwowych oraz instytucji spółdzielczych.

Wniosek taki wypływa również z analizy przepisów dekretu z dnia 26 października 1950 roku o przedsiębiorstwach państwowych (Dz. Ustaw. R. P. Nr 49, poz. 439). Art. art. 14 i 15 dekretu, określając osoby, które sprawują kierownictwo działalnością przedsiębiorstwa oraz mogą w jego imieniu składać ze skutkami prawnymi oświadczenia, nie wspominają o głównym księgowym. Jest jasne, że główny księgowy, który w myśl uchwały styczniowej jest organem bezpośrednio podporządkowanym kierownikowi przedsiębiorstwa, nie może jednocześnie być dyrektorem lub jego zastępcą.

Wprawdzie B u c z k o w s k i w cytowanym artykule wspomina, że główny księgowy może należeć do grona „firmantów” (tj. osób uprawnionych do podpisywania imieniem przedsiębiorstwa dokumentów w obrocie zewnętrznym), lecz pogląd ten wyrażony został tylko ubocznie i w ogóle nie był bliżej uzasadniany. Skoro na dalszym miejscu dochodzi Buczkowski do słusznych wniosków, że pełnomocnikiem głównego księgowego powinien być pracownik księgowości, „nie biorący bezpośredniego udziału w czynnościach działów operacyjnych”, oraz że dyrektor przedsiębiorstwa i główny księgowy „nie mogą upoważnić jednej i tej samej osoby do podpisywania w ich zastępstwie” — wydaje się, iż te same względy, które stanowiły przesłanki cytowanych wniosków, nie pozwalają łączyć w jednej osobie funkcji „operacyjnych”, a tym bardziej i dyspozycyjnych w przedsiębiorstwie z funkcjami głównego księgowego.

Stwierdzenie, że w ramach obowiązujących przepisów główny księgowy nie może być jednocześnie członkiem kierownictwa (zarządu) lub pełnomocnikiem przedsiębiorstwa i zakładu państwowego oraz instytucji spółdzielczej, stanowi podstawę dla rozważenia postawionego na wstępie problemu, w jakim charakterze główny księgowy składa swój podpis na dokumentach obrotu pieniężnego i materiałowo-towarowego oraz dokumentach o charakterze rozliczeniowym i kredytowym w obrocie zewnętrznym, który nas przede wszystkim interesuje.

Zawarty w tym przedmiocie w rozdziale II część B ustęp 4 uchwały styczniowej zasadniczy przepis o sposobie podpisywania tych dokumentów powtórzony został (z pewną redakcyjną modyfikacją) przez art. 16 dekretu o przedsiębiorstwach państwowych. Odnośnie zatem

tych przedsiębiorstw zyskał moc powszechnie obowiązującego prawa. Wymienione w tym artykule чеки, weksle i inne dokumenty obrotu pieniężnego, dokumenty obrotu materiałami i towarami, dokumenty o charakterze rozliczeniowym i kredytowym, stanowiące podstawę do otrzymania lub wydania środków pieniężnych, materiałów albo towarów, są dokumentami, które w stosunkach z innymi podmiotami prawa (tj. w tzw. „obrocie zewnętrznym“) stanowią wyraz zdziałanych czynności prawnych, kształtują stosunki prawne, stają się źródłem praw i obowiązków przedsiębiorstwa. Dokumenty te zatem są jednocześnie składanymi w imieniu przedsiębiorstwa „oświadczeniami w zakresie jego praw i obowiązków majątkowych“ w rozumieniu art. 15 ust. 1 dekretu. Do składania takich oświadczeń powołani są jedynie dyrektor, jego zastępcy i ustanowieni pełnomocnicy. Skoro więc główny księgowy nie może działać w charakterze jednej z tych osób powołanych do składania oświadczeń imieniem przedsiębiorstwa, podpis jego na wymienionych w art. 16 dokumentach nie posiada cechy wyrażenia oświadczenia woli przedsiębiorstwa, jako podmiotu prawa. Zasada, że do składania w imieniu przedsiębiorstwa państwowego oświadczeń wymagane jest współdziałanie dwóch upoważnionych osób, dopuszcza wyjątek: art. 15 ust. 4 dekretu przewiduje, że dyrektor przedsiębiorstwa może być przez władzę której przedsiębiorstwo podlega, upoważniony do samodzielnego składania oświadczeń w szczególności w zakresie. Podobnie, zdaniem moim, w przypadkach wystawiania wymienionych w art. 16 dekretu dokumentów oświadczenie woli przedsiębiorstwa wyrażone jest tylko przez złożenie jednego podpisu dyrektora (lub osoby przez niego do tego upoważnionej).

Natomiast drugi podpis głównego (starszego) księgowego (lub osoby przezeń upoważnionej) posiada raczej charakter „kontrasygnaty“; stanowi on wyraz stwierdzenia przez organ szczególnie do tego powołany, że dyspozycja wzgl. operacja nie jest sprzeczna z obowiązującymi przedsiębiorstwo przepisami, że główny księgowy w wypełnieniu nałożonych nań specjalnych zadań kontrolnych nie sprzeciwia się tej dyspozycji (operacji). Byłaby to niejako czynność analogiczna do stwierdzenia dokonania „kontroli wstępnej“ przez organa kontroli wewnętrznej.

Dodatkowy argument przemawiający za poglądem, iż podpis głównego księgowego nie posiada w tych przypadkach charakteru podpisu osoby, wydającej zlecenie lub składającej imieniem przedsiębiorstwa oświadczenie, lecz jedynie znaczenie wyrażenia zgody na dokonywaną przez kierownictwo operację — płynie także z analogicznego przepisu o głównym księgowym zawartego w § 13 uchwały Nr 112 Rady Ministrów z dnia 21 lutego 1951 r. w sprawie praw i obowiązków głównych (starszych) księgowych jednostek budżetowych (Monitor Polski

Nr A-18, poz. 234), zredagowanego w sposób następujący: „Główny księgowy obowiązany jest **odmówić podpisania** i wykonania zleceń, dotyczących operacji sprzecznych z obowiązującymi przepisami...“. Nadto z takiej stylizacji już wyraźnie wynika, że główny księgowy wypełnia zlecenia osób, sprawujących kierownictwo, a nie należy do ich grona.

Powyżej ustalony charakter prawny podpisu głównego księgowego bardziej jaskrawo występuje w przypadkach, gdy chodzi o wystawianie dokumentów nie przez przedsiębiorstwa lub zakłady państwowe, lecz przez spółdzielnie oraz centrale spółdzielczo-państwowe i centrale spółdzielni. Postanowienie bowiem uchwały Rady Ministrów z dnia 20 stycznia 1950 r. nie stało się normą powszechnie obowiązującą prawa odnośnie spółdzielni i nie zmieniło zasad reprezentowania spółdzielni wskazanych w art. 36 ust. 2 ustawy z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach (Dz. U. R.P. z 1950 r. Nr. 25, poz. 232). Dokumenty więc obrotu pieniężnego i materiałowo-towarowego oraz dokumenty o charakterze rozliczeniowym i kredytowym, wystawiane w obrocie zewnętrznym przez spółdzielnie, centrale spółdzielczo-państwowe i centrale spółdzielni, winny być podpisane w sposób przewidziany statutowo, a więc z reguły przez dwóch członków zarządu. Podpis głównego księgowego na tych dokumentach będzie więc trzecim podpisem (co podkreśla także Buczkowski).

Wydaje się pożądane, aby ten szczególny charakter podpisu głównego księgowego został zaznaczony na dokumencie. Prawnie będzie obojętne, czy podpis głównego księgowego znajdzie się **pod** nazwą instytucji wystawiającej dokument (pod pieczęcią), czy też **obok** niej (choćby względy natury porządkowej przemawiałyby raczej za składaniem podpisów, przez „firmanta“ lub „firmantów“ pod nazwą instytucji, a przez głównego księgowego — obok). Natomiast byłoby właściwe, aby odpowiedni napis przy podpisie („główny księgowy“) wyjaśniał charakter tego podpisu.

Można żywić nadzieję, że — o ile chodzi o przedsiębiorstwa państwowe — zapowiedziane przepisy o urządzeniu i prowadzeniu rejestru przedsiębiorstw państwowych rozwieją wszelkie wątpliwości i prowadzą w rubrykach rejestru rozróżnienie osoby głównego księgowego od osób, upoważnionych do składania oświadczeń w imieniu przedsiębiorstwa.

Cywilno-prawne skutki nieprzestrzegania ustalonego sposobu podpisywania rozważył również Buczkowski. Nie mógłbym podzielić jednak jego konstrukcji prawnej zmierzającej do wykazania, iż brak właściwych podpisów stanowi o nieważności dokumentu, wystawionego przez przedsiębiorstwo państwowe. Zawarta w uchwale styczniowej klauzula nieważności nie została powtórzona w art. 16 dekretu o przedsiębiorstwach państwowych. Buczkowski znajduje, że miałby tu zastosowanie art. 63

przepisów ogólnych prawa cywilnego, stawiacy, że „jeżeli ustawa przepisuje dla pewnej czynności prawnej określoną formę, czynność dokonana bez zachowania tej formy jest nieważna“. Nie sądzę, aby brak podpisu głównego księgowego mógł być uważany za brak formy przewidzianej dla danej czynności prawnej. Za taką szczególną formę prawo uznaje bowiem tylko formę pisemną lub formę aktu notarialnego (co wynika z art. 65 i 67 przep. og. prawa cywilnego), chodzi więc o innego rodzaju pojęcie prawne. Podpis na dokumencie jest wyrazem zgodnego z tekstem dokumentu oświadczenia woli, złożonego oczywiście zawsze co najmniej w „formie“ pisemnej.

Nieważność dokumentu pozbawionego wymaganego przez art. 16 dekretu podpisu głównego księgowego (lub osoby przezeń upoważnionej) wynika moim zdaniem z innej zasady. Przedsiębiorstwo państwowe posiada osobowość prawną (art. 2 dekretu). Art. 37 przepisów ogólnych prawa cywilnego stanowi, że osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w przepisach, które określają jej

ustroj. Jeśli przeto dokument z zakresu dokumentów określonych w art. 16 dekretu nie został podpisany przez oba organa wskazane w tym przepisie (dyrektora i głównego księgowego wzgl. ich pełnomocników), nie zostało w ogóle wyrażone oświadczenie woli osoby prawnej, nie została dokonana przez przedsiębiorstwo państwowe jakakolwiek czynność prawna; dokument jest niezupełny, właściwie jeszcze nie istnieje, a więc nie może rodzić żadnych skutków prawnych.

O ile chodzi o stosunki prawne pomiędzy instytucjami spółdzielczymi, a osobami lub instytucjami nie będącymi podmiotami gospodarki uspołecznionej, a więc nie podlegającymi państwowemu arbitrażowi gospodarczemu, nie sądzę — wbrew Buczkowskiemu — aby brak podpisu głównego księgowego unieważniał czynność prawną. Jak to już bowiem podkreślone zostało wyżej, omawiany przepis uchwały Rady Ministrów z dnia 20 stycznia 1950 r. nie został wprowadzony do przepisów powszechnie obowiązującego prawa spółdzielczego.

MIROSŁAW GERSDORF

Przemiany prawno-organizacyjne bankowości polskiej

I. Wstęp

Olbrzymia rola i znaczenie banków jako ośrodków i węzłów nerwowych współczesnego życia gospodarczego była niejednokrotnie podkreślana przez Marksa i Lenina.

W broszurze wydanej po raz pierwszy w 1918 r. pt. „Groźąca katastrofa i jak z nią walczyć“ Lenin formułuje funkcje banku socjalistycznego, stwierdzając, że poprzez nacjonalizację banków¹⁾ „Państwo po raz pierwszy uzyskałoby możność przede wszystkim p r z e g l ą d a n i a wszystkich głównych operacji pieniężnych, bez utajania ich, następnie k o n t r o l o w a n i a, poza tym r e g u l o w a n i a życia gospodarczego i wreszcie o t r z y m y w a n i a milionów i miliardów na rzecz wielkich państwowych operacji“²⁾.

Opierając się na wskazaniach Marksa, Lenina i Stalina rząd radziecki w rozporządzeniu z dnia 20 marca 1931 r. w taki sposób ustala zadania Banku Państwa. Bank Państwa powinien:

— „stać się ośrodkiem rozrachunkowym socjalistycznej gospodarki narodowej, aparatem ogólnopaństwowej rachunkowości, produkcji i dystrybucji,

— wykonywać codzienną kontrolę za pośrednictwem rubla nad przebiegiem wykonywania planów produkcji i obrotu towarów, planów finansowych i planów akumulacji,

¹⁾ Dekret o nacjonalizacji banków został wydany przez rząd radziecki w grudniu 1917 r.

²⁾ Lenin: Dzieła Wybrane, Moskwa 1948, T. II., str. 96.

— wszechstronnie umacniać rozrachunek gospodarczy, jako najpoważniejsze narzędzie walki o wykonanie planów“.

Te zasadnicze funkcje banku socjalistycznego obejmuje stopniowo i stale — począwszy od 1945 r. — nasz aparat bankowy, przekształcając i przystosowując swoje formy organizacyjne i treść działania do przemian zachodzących na drodze przechodzenia naszego Państwa do ustroju socjalistycznego, biorąc jednocześnie w tych przemianach czynny i o zasadniczym znaczeniu udział.

II. Dotychczasowe etapy rozwoju aparatu bankowego w Polsce Ludowej

Droga rozwojowa polskiego aparatu bankowego po wyzwoleniu szła w przekroju przemian społeczno-gospodarczych poprzez 3 etapy.

Pierwszy etap — to powołanie do życia dekretem z dnia 15 stycznia 1945 r. Narodowego Banku Polskiego, reaktywowanie banków państwowych, komunalnych i spółdzielczych oraz ustalenie ich zadań i zakresu działania. Na zasadniczej dla bankowości polskiej konferencji w Ministerstwie Skarbu w dniu 9 sierpnia 1945 r. zostały ustalone szczegółowe zasady i wytyczne działalności kredytowej banków, w tym jako najważniejsze wypełniające stare jeszcze formy bankowe nową treścią: zasada wyłączności kredytowej, tj. finansowania podmiotu kredytowania tylko przez jeden bank, zasada rozgraniczenia kompetencji banków, zasada celowości kredytu, tj. finansowania tylko określonych celów gospodarczych.

Drugi etap — to przystąpienie do realizacji idei jednolitego banku socjalistycznego przez rozpoczęcie przez

Narodowy Bank Polski bezpośredniego finansowania i kontrolowania przedsiębiorstw państwowych (luty 1946 r.), rozpoczęcie koncentracji instytucji bankowych, a więc likwidacja wielkiej ilości przedwojennych instytucji i towarzystw kredytowych, połączenie dwóch spółdzielczych central finansowych (Banku Spółdzielczego „Społem” i Centralnej Kasy Spółek Rolniczych) i stworzenie wyłączonej centrali finansowej dla spółdzielczości — Banku Gospodarstwa Spółdzielczego.

Trzeci etap — to przeprowadzenie zasadniczej reformy systemu bankowego, mającej na celu jak najlepsze zmobilizowanie go do współdziałania w realizacji 6-letniego planu rozbudowy i przebudowy Polski. Reforma ta została wprowadzona dekretem o reformie bankowej z dnia 25 października 1948 r. (Dz. U. R.P. z 1948 r. Nr 52, poz. 412).

Istotne zmiany wprowadzone przez ten dekret to:

a) pełna nacjonalizacja banków. Poza Narodowym Bankiem Polskim, powołanym do życia, jak wspomnieliśmy wyżej — dekretem z dnia 15 stycznia 1945 r. — dekret powołał następujące banki państwowe: Bank Inwestycyjny, Bank Rolny, Bank Komunalny, Bank Rzemiosła i Handlu i Powszechną Kasę Oszczędności. Ponieważ wymienione w dekrete jako jedyne banki w formie spółek akcyjnych: Bank Polski oraz Bank Polska Kasa Opieki S. A. ze względu na swój zakres działania mają charakter tylko przejściowy, należy stwierdzić, że poza przewidzianym w formie spółki akcyjnej Bankiem Handlu Zagranicznego oraz spółdzielniami kredytowymi, stanowiącymi organy pomocnicze odpowiednich banków państwowych i znajdującymi się pod ich nadzorem — cały aparat bankowy został upaństwowiony;

b) podporządkowanie aparatu bankowego jednemu ośrodkowi dyspozycji — a mianowicie Ministerstwu Skarbu (obecnie Ministerstwu Finansów), a tym samym położenie kresu trudnościom w przeprowadzaniu właściwego planowania finansowego i kontroli jego wykonania wynikającym z dotychczasowej podległości poszczególnych banków różnym ośrodkom dyspozycyjnym;

c) ustalenie ścisłych kompetencji kredytowych. Powołane do życia omawianym dekretem banki branżowe (tj. Bank Rolny, Bank Komunalny, i Bank Rzemiosła i Handlu) otrzymały ściśle określony zakres kompetencji na odcinku finansowania i kontroli gospodarki finansowej według podziału branżowego, a nie jak dotąd — według podziału sektorowego, wypływającego z fałszywej teorii istnienia w naszej gospodarce trzech stabilnych sektorów (państwowego, spółdzielczego i prywatnego). W ten sposób została całkowicie wykluczona niedopuszczalna w gospodarce planowej rywalizacja konkurencyjna na odcinku kredytowania między poszczególnymi placówkami bankowymi, doprowadzająca w konsekwencji do wielotorowości finansowania;

d) oderwanie nowych instytucji bankowych od przedwojennych i okupacyjnych rachunków, nie mających już prawie żadnego znaczenia gospodarczego. Postawione w stan likwidacji dotychczasowe instytucje bankowe przekazały nowym, które na ich bazach zostały zorganizowane, jedynie agendy oraz aktywa i pasywa objęte rachunkiem polskim. Tym samym

nowy aparat bankowy, odciążony od całego balastu martwych już przeważnie rachunków, otrzymał pełną możliwość skoncentrowania się na bieżącej i w przyszłość idącej treści gospodarczej i z nią związanej problematyce;

e) ujednolicenie organizacji banków. Dekret ustalił zasadę nadania przez Radę Ministrów wszystkim bankom państwowym statutów, określających między innymi czynności bankowe, których wykonywanie wchodzi w zakres działalności banku, zakres i sposób działania władz banku itd., przy czym sam dekret zawiera już szereg przepisów, stanowiących integralną część tych statutów, jak np. przepisy dotyczące władz banku, przepisy o składaniu oświadczeń i podpisywaniu za bank, przepisy nadające księgom banków oraz wyciągom z nich przywilej dokumentów publicznych.

Droga rozwojowa gospodarki narodowej ostatniego trzylecia, wytyczne Planu Sześcioletniego i związane z nim zadania aparatu bankowego, powołanie do życia jednolitych organów terenowej władzy państwowej, przybierający na sile proces uspołeczniania gospodarki narodowej, pogłębienie zasad rozrachunku gospodarczego, jak wreszcie ustalenie właściwych, odpowiadających nowym założeniom ustrojowo-gospodarczym kategorii prawnych — wykazały potrzebę wprowadzenia do dekretu pewnych korekt i uzupełnień, tak od strony organizacyjnej jak i formalno-prawnej, będących w dużej mierze ustawową rejestracją istniejącego już faktycznie stanu rzeczy.

Korekty te i uzupełnienia znalazły swój wyraz w ustawie z dnia 22 marca 1951 r. o zmianie przepisów dekretu o reformie bankowej, ogłoszonej w Nr. 18 Dziennika Ustaw R. P. Ustawa ta rozpoczyna **czwarty etap** w rozwoju bankowości polskiej. Zmiany nią wprowadzone dotyczą:

- a) charakteru prawnego banków, ich systemu finansowego i organizacji,
- b) kompetencji banków,
- c) trybu likwidacji dawnego aparatu bankowego.

Podany wyżej krótki rzut historyczny był niezbędny dla omówienia aktualnego stanu prawnego, wynikającego z cytowanej ostatnio ustawy. W uwagach dalszych pominięto kwestie związane z likwidacją dotychczasowego aparatu bankowego jako dla bieżącego życia gospodarczego nieistotne.

III. Charakter prawny banków państwowych i ich czynności

Charakter prawny banków państwowych określa art. 3 dekretu o reformie bankowej. Artykuł ten w dotychczasowym brzmieniu stanowił, że „banki państwowe są osobami prawnymi prawa publicznego”. Omawiana ustawa zmienia brzmienie tego artykułu, ustalając, że „banki państwowe posiadają osobowość prawną”. W ten sposób ustawa odrywa się od podziału na osoby prawa publicznego i prywatnego, nie mającego żadnego znaczenia w zakresie skutków cywilnoprawnych, gdyż w obrocie majątkowym (cywilnym) osoby prawa publicznego są zrównane z pozostałymi osobami prawnymi. Istotną treścią osobowości prawnej jest od strony formalnej samodzielny udział w obrocie cywilnym, w którym osoba prawna występuje jako podmiot praw i obowiązków, nabywający

prawa i zaciągający zobowiązania we własnym imieniu, od strony faktycznej zaś — istota sprawy polega na odrębności majątkowej w różnym stopniu i zakresie występująca.

Na czym polega odrębność majątkowa banku i w jakim zakresie się ona przejawia?

Odpowiedź na to pytanie daje pkt. 2 art. 3 znowelizowanego dekretu, stanowiący, że „banki państwowe działają na zasadach rozrachunku gospodarczego” i związany z nim art. 18, ustalający, że Minister Finansów w porozumieniu z Przewodniczącym PKPG przydziela tym bankom środki, potrzebne do wykonywania ich zadań, które w przypadkach gospodarczo uzasadnionych mogą być powiększone lub zmniejszane.

Oczywiście, że to przydzielanie bankom środków nie jest równoznaczne z nabyciem przez bank odrębnego od państwa prawa własności; jedynym bowiem i wyłącznym podmiotem prawa socjalistycznej własności w ustroju demokracji ludowej, zmierzającym do socjalizmu i będącym „formą państwa typu socjalistycznego”¹⁾ jest Państwo Ludowe.

Jednakże w cywilnych stosunkach prawnych państwo socjalistyczne występuje jako bezpośredni podmiot praw majątkowych jedynie w tych przypadkach, w których stroną jest państwo jako całość, lub które dotyczą majątku jeszcze nie wyodrębnionego i nie przekazanego poszczególnym posiadającym osobowość prawną organom państwowym, a więc majątku, którym państwo dysponuje przy wykonywaniu budżetu (który jest akumulowany i rozdzielany za pośrednictwem budżetu). Przekazanym poszczególnym organom państwowym majątkiem organa te władają, użytkują i rozporządzają w trybie operatywnego zarządu. Prawa więc organu państwowego są jedynie prawami pochodnymi, opartymi na prawie własności państwowej, a przejawiającymi się w granicach ustalonych przepisami prawnymi, zarządzeniami wyższych planująco-regulujących organów i realizowanymi nie tylko w formie umów cywilno-prawnych, lecz także w drodze aktów administracyjnych.

Bank przeto, analogicznie zresztą do przedsiębiorstw państwowych, nie jest właścicielem wydanego mu majątku, lecz jedynie organem wykonywania uprawnień właściciela, tj. państwa. Przez to przydzielenie bankowi majątku uzyskuje bank w stosunku do niego operatywną samodzielność i inicjatywę, określoną zasadami rozrachunku gospodarczego, którym bank — jak już zaznaczyliśmy — podlega.

Zasady rozrachunku gospodarczego banków państwowych są przewidziane w Uchwale Nr 7 Rady Ministrów z dnia 3.I.1951 r. (Monitor Polski Nr A-4, poz. 44) o zasadach systemu finansowego banków państwowych, która ustala, że każdy z banków stanowi jednostkę samodzielnie bilansującą, obejmującą swoim bilansem i rachunkiem zamknięcia wydatków i dochodów działalność całego banku. Bank rozlicza się z budżetem Państwa na podstawie wyników całorocznej swej działalności.

¹⁾ H. Minc: „W kwestii zasad planowania w krajach demokracji ludowej” („O trwałą pokój i demokrację ludową” — 1949, nr 27).

Zgodnie z istotą rozrachunku gospodarczego, polegającą na ustaleniu bezpośredniej zależności pomiędzy wydatkami przedsiębiorstwa a dochodami i materialnym powiązaniu przedsiębiorstwa z wynikami jego działalności, bank pokrywa swoje wydatki z wpływów z tytułu pobieranych opłat i odsetek oraz innych dochodów banku¹⁾. Stawki odsetek, prowizji i opłat bankowych zostały ustalone Uchwałą Prezydium Rządu z dnia 10.II.1951 r.

Środki finansowe banków państwowych obejmują środki własne i obce.

Środkami własnymi banków są:

a) fundusz statutowy, który tworzy się z dotacji budżetowej Państwa i z części wygoszczarowanych przez bank w czasie jego działalności nadwyżek. Fundusz statutowy służy na pokrycie środków trwałych i w części, zresztą zwykle nieznacznej, środków obrotowych banku. Środki trwałe obejmują przydzielone bankom nieruchomości, potrzebne do wykonywania zadań planowych oraz inwentarz, którego wartość przekracza złotych 900, a okres używalności 1 rok²⁾.

b) fundusz rezerwowy, pochodzący z części wygoszczarowanych przez bank nadwyżek i przeznaczony na pokrycie ewentualnych strat,

c) fundusze specjalne — utworzone również z części nadwyżek, wypracowanych przez bank.

Wysokość części nadwyżek przeznaczonych na zasilenie wyżej wymienionych funduszy określa każdorazowo Minister Finansów, przy czym co najmniej 50% czystej nadwyżki przeznacza się jako wpłatę do budżetu Państwa. Sposób rozliczenia banków z budżetem centralnym ustala uchwała Nr 98 Rady Ministrów z 1951 r. (Monitor Polski, Nr A-17, poz. 225). Uchwała ta natomiast nie uwzględnia trybu rozliczeń z tytułu pokrywania ew. strat banku. Jedynym w tym zakresie przepisem jest § 22 Uchwały o zasadach systemu finansowego banków państwowych, który stanowi, że w przypadku, gdy wykazane niedobory bilansowe przewyższają istniejący fundusz rezerwowy, różnica pokryta zostanie z budżetu Państwa.

Z tego, co wyżej powiedzieliśmy, można by wnioskować, że bank posiadając osobowość prawną i działając na zasadach rozrachunku gospodarczego jest przedsiębiorstwem państwowym. Taki wniosek byłby jednak niecisły. Dekret z dnia 26 października 1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych (Dz. U. R. P. Nr 49, poz. 439) w art. 25 p. 1 stwierdza, że przepisy jego nie stosują się do „państwowych instytucji ban-

¹⁾ W Związku Radzieckim dochód instytucji kredytowych jest uważany za część dochodu narodowego. Por. Br. Minc: Zagadnienia dochodu narodowego. „Książka i Wiedza” r. 1950, str. 151.

²⁾ Zachodzi pytanie, czy można uznawać przejęte przez banki celem uchronienia się od strat maszyny, urządzenia itp., stanowiące zabezpieczenie udzielonych kredytów, za środki trwałe banków, a tym samym poddawać je przepisom szczególnym, dotyczącym środków trwałych przedsiębiorstw państw. Naszym zdaniem ruchomości te jako przeznaczone tylko i wyłącznie na upłynnienie celem pokrycia udzielonego kredytu — stanowią jedynie chwilową zmianę substancji środków obrotowych.

kowych", odróżnia więc wyraźnie przedsiębiorstwa państwowe od banków¹⁾.

I słusznie. Dominantą bowiem działalności banku nie jest działalność operacyjna, lecz — wynikająca z funkcji banku w państwie socjalistycznym — administracyjna. W zakresie swojej działalności odpłatno-usługowej bank jest przedsiębiorstwem, w zakresie czynności planowania finansowego i kontroli finansowej — jest organem administracji państwowej.

Funkcje organu administracji państwowej bank wykonuje przez ustalanie planów kasowych, kredytowych i obrotów z zagranicą, kontrolę finansową przedsiębiorstw uspołecznionych tak finansowanych jak i niefinansowanych, kontrolę kredytowanych przedsiębiorstw nieuspołecznionych i wreszcie przez wydawanie obowiązujących szczegółowych instrukcji wykonawczych, a nieraz nawet normatywnych — z mocy delegacji ustawowych.

Funkcje przedsiębiorstwa działającego w sferze stosunków cywilno-prawnych bank wykonuje w zakresie swej działalności operacyjnej w dziedzinie obrotu płatniczego, kredytowej i usługowej (operacje usługowe).

Należy jednak zaznaczyć, że stosunki banku z jego klientami nawet w zakresie operacyjnym, kredytowym czy usługowym nie są stosunkami wyłącznie cywilno-prawnymi. Niemal zawsze występuje w nich bank nie tylko jako strona umowna, ale także jako organ administracji państwowej²⁾.

Przykładem tego połączenia elementów administracyjno-prawnych z cywilno-prawnymi, charakterystycznego dla działalności banku, są jego czynności związane z podstawowymi rachunkami bankowymi, a mianowicie: rachunkiem operacyjnym (rozliczeniowym) i rachunkiem pożyczkowym. Przepisy prawne (dekret o obrocie bezgotówkowym, zasady systemu finansowego) nakładają na każde przedsiębiorstwo objęte systemem finansowym (tak państwowe jak i spółdzielcze) o b o w i ą z e k zawarcia z bankiem umowy o rachunek operacyjny. Umowa ta następuje przez przyjęcie przez bank (otwarcie rachunku) oferty przedsiębiorstwa, którą stanowi podpisane przez dyrekcję lub pełnomocników przedsiębiorstwa oświadczenie złożone na właściwym formularzu bankowym. Warunki tej umowy są określone w przepisach dla posiadaczy rachunków bankowych³⁾, przyjętych przez przedsiębiorstwo na piśmie do wiadomości i stosowania.

Z tytułu zawartej w ten sposób między przedsiębiorstwem a bankiem umowy bank jest zobowiązany wykonywać we właściwy sposób zgodnie z zasadami systemu finansowego dyspozycje właściciela rachunku i w tym zakresie istnieje odpowiedzialność c y w i l n o - p r a w n a banku. Jednocześnie bank wyko-

nując dyspozycje klienta przeprowadza jako organ administracji państwowej kontrolę ich zgodności z planem i obowiązującymi przepisami. W tym też charakterze bank w pewnych wypadkach dysponuje z u r z ę d u kontem klienta bez jego zlecenia. Tak np. bank może w razie braku dyspozycji przedsiębiorstwa regulować płatności, wynikające z obowiązku akumulacji rat amortyzacyjnych, z rozliczeń z budżetem Państwa, z zobowiązań podatkowych i zobowiązań fakturowych. Jeszcze dalsze ograniczenia dyspozycyjności właściciela rachunkiem mają miejsce z chwilą zablokowania rachunku operacyjnego w wyniku niedotrzymania terminu spłaty kredytu (powstanie kredytu przeterminowanego). Polegają one na wprowadzeniu przez bank określonej kolejności w regulowaniu zobowiązań przedsiębiorstwa.

To połączenie elementów cywilno-prawnych z administracyjno-prawnymi występuje w równej mierze przy rachunku pożyczkowym, otwieranym przez bank korzystającym z kredytu bankowego posiadaczom rachunków operacyjnych. Bank udzielając kredytu przedsiębiorstwu, zawiera z nim cywilno-prawną umowę pożyczki, której sposób i terminy spłaty są różne w zależności od rodzaju udzielonego przez bank kredytu⁴⁾.

Podstawowymi cechami kredytu w gospodarce socjalistycznej są m.in. jego planowość, celowe przeznaczenie i terminowość.

Cechy te kształtują treść umowy kredytowej i odróżniają od zwykłej umowy pożyczkowej. Wysokość kredytu musi mieścić się w ramach limitu planu kredytowego, kredyt może być użyty tylko na ściśle określone procesy wytwórczości i obrotu towarowego, a termin jego spłaty winien być ściśle dostosowany do okresu czasu koniecznego dla prawidłowego przebiegu tych procesów (właściwa rotacja środków obrotowych).

Cechy te jednocześnie determinują funkcje banku jako organu kierownictwa państwowego. Bank jako przedsiębiorstwo udziela kredytu i pobiera procenty oraz czuwa nad ich terminowym ściąganiem. Bank jako organ kierownictwa państwowego rozdziela planowo poprzez kredyt środki pieniężne, kontroluje prawidłowość działalności finansowej i przebiegu procesów gospodarczych, wkracza tam, gdzie ta prawidłowość zostaje zachwiana i drogą sankcji bankowych uzdrawia ją. W ten sposób bank jako organ państwowy stoi na straży prawidłowego wykonania planów gospodarczych. Ten specyficzny charakter banku, wyrażający się w połączeniu funkcji organizacji gospodarczej z funkcjami organu kierownictwa państwowego wytwarza też specyfikę realizacji z a s a d rozrachunku gospodarczego. Cena planowa odpłatnych usług bankowych nie jest tylko kształtowana na podstawie ich kosztów plus zysk. Przy jej ustaleniu wchodzi w grę szereg jeszcze innych elementów. Tak np. dochody banków z procentów od udzielonych kredytów mają na celu nie tylko zapłatę za usługi banku, ale — i to przede wszystkim — m o b i l i z a c j ę p r z e d s i ę-

¹⁾ Różnicę między bankami a przedsiębiorstwami państwowymi podkreślają prawnicy radzieccy. Patr.: S. N. Bratuś „Osoby prawne w radzieckim prawie cywilnym”. Książka i Wiedza. Warszawa, 1950, str. 159.

²⁾ Por. St. Buczkowski „Przedsiębiorstwo uspołecznione i jego bank”. Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego Nr 8/1950 oraz Z. S. Szkudin „O naturze prawnej rachunku rozliczeniowego”. Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo. Nr 5/1950 r.

³⁾ Obecnie obowiązują przepisy dla posiadaczy rachunków bankowych, zatwierdzone przez Ministerstwo Skarbu 24.XII.1949 r.

⁴⁾ Rodzaje bankowych kredytów obrotowych określa Uchwała KERM. z dnia 12.V.1950 r. (Biuletyn PKPG Nr 10, poz. 131).

biorstwa w kierunku najwłaściwszego i najoszczędniejsze operowania środkami obrotowymi, co oczywiście w znacznej mierze wpływa na ustalenie ich wysokości (np. wyższe, noszące charakter sankcji, oprocentowanie kredytów przeterminowanych). Dalej — dla oceny działalności banku i wyników jego pracy nie może być jedynie czy głównie miarodajny osiągnięty przez niego zysk. Skuteczna walka banku o zmniejszenie kosztów własnych poprzez osiągnięcia oszczędnościowe racjonalizatorstwo i zwiększenie wydajności pracy może nie znaleźć właściwego wyrazu w przekroczeniu planowego zysku wobec jednoczesnego powiększenia się wydatków na odcinku nieodpłatnej działalności banku nawet zaplanowanej, lecz pogłębionej.

Bank państwowy jest zatem organem finansowym państwa, posiadającym osobowość prawną i działającym na zasadach rozrachunku gospodarczego, wykonującym w ustalonym przez prawo zakresie funkcje administracji państwowej oraz funkcje odpłatno-usługowe organizacji gospodarczej.

IV. Aktualny system bankowy w Polsce

Zmiany wprowadzone przez ustawę z 22.III.1951 r. w dotychczasowym systemie bankowym są zasadniczo formalno-prawną rejestracją zmian faktycznie już uprzednio powstałych, u których podstaw leżało:

- a) rozszerzenie zadań NBP., zmierzające do pełnego objęcia przez ten bank funkcji banku socjalistycznego,
 - b) powołanie do życia jednolitych organów terenowych władzy państwowej,
 - c) rozwój uspołecznionej gospodarki narodowej.
- Objęcie przez Narodowy Bank Polski obsługi kasowej banków Inwestycyjnego, Rolnego i Komunalnego, wykonywanie obsługi kasowej budżetu Państwa i kontroli jego wykonania, stałe rozszerzanie zakresu finansowania i kontroli finansowej organizacji gospodarczych, gromadzenie wszystkich wolnych środków pieniężnych gospodarki narodowej (odprowadzanych do niego także przez inne banki) — oto elementy, które w ostatnim czasie zbliżyły funkcje NBP do funkcji banku socjalistycznego, stwarzając z niego już dziś w zasadzie „ośrodek rozrachunkowy socjalistycznej gospodarki narodowej” i „aparatus ogólnopaństwowej rachunkowości produkcji i dystrybucji”.

Ta rola Narodowego Banku Polskiego jest podkreślona w ustawie przez wymienienie takich szczególnych jego zadań, jak:

- sporządzanie planu kasowego i kredytowego dla gospodarki narodowej,
- finansowanie gospodarki narodowej przez udzielanie bezpośrednio kredytów obrotowych jednostkom gospodarczym (poza należącymi do kompetencji Banku Inwestycyjnego, Rolnego i Komunalnego), jak i przez udzielanie kredytów (refinansowanie) innym bankom (a także za pośrednictwem Banku Rolnego gminnym kasom spółdzielczym),

— wykonywanie obsługi kasowej i kontroli budżetu Państwa,

— czuwanie nad przestrzeganiem zasad rozrachunku gospodarczego,

— organizowanie i przeprowadzanie rozliczeń między przedsiębiorstwami, instytucjami i organizacjami.

Poza Narodowym Bankiem Polskim, centralnym bankiem państwowym i jedynym bankiem emisyjnym, czynności bankowe w myśl omawianej ustawy wykonują: Bank Inwestycyjny, finansujący i kontrolujący wszystkie inwestycje poza należącymi kompetencyjnie do innych banków, dwa banki branżowe — Bank Rolny i Bank Komunalny, Powszechna Kasa Oszczędności jako centralna instytucja oszczędnościowa, dwa banki w formie spółek akcyjnych, tj. Bank Handlowy — dla obrotów z zagranicą w zakresie ustalonym przez Ministerstwo Finansów i Bank Polska Kasa Opieki oraz gminne kasy spółdzielcze (GKS).

Przepisy ustawy określające kompetencje poszczególnych banków są przepisami o charakterze ramowym, dopuszczającymi możliwość znacznych przesunięć, a tym samym dającymi możliwość dalszych przemian w strukturze aparatu bankowego, dostosowanych do rozwoju stosunków gospodarczych, bez potrzeby wydawania nowych aktów ustawodawczych.

Zasadnicze ramy kompetencji bankowych — bliżej jeszcze określane statutami poszczególnych banków nadawanymi im Uchwałami Rady Ministrów — są wypełniane w myśl ustawy konkretną treścią dopiero przez zarządzenia Ministra Finansów, ustalające ścisły zakres tych kompetencji. Nadto Minister Finansów może w przypadkach gospodarczo uzasadnionych (art. 37b znowelizowanego ustawą dekretu o reformie bankowej) w drodze zarządzenia nakazać całkowite lub częściowe przejęcie agend jednej z instytucji bankowych przez jedną lub kilka instytucji bankowych. Daje to możliwość zasadniczych przesunięć kompetencyjnych, aż do całkowitego zlikwidowania któregośkolwiek z istniejących banków włącznie bez potrzeby, stawiania go w stan likwidacji.

Również sam zakres czynności bankowych może ulegać rozszerzeniu bez potrzeby wydawania aktów ustawodawczych. W myśl bowiem art. 17 znowelizowanego dekretu Minister Finansów może zlecić bankom wykonywanie czynności bankowych, nieprzewidzianych w dekrecie lub statutach.

Tę okoliczność należy mieć na względzie przy rozpatrywaniu zakresu działalności poszczególnych banków, które określamy niżej według stanu w chwili obecnej.

Zadaniem Banku Inwestycyjnego jest finansowanie inwestycji oraz ich kontrola finansowa i techniczna, jak i finansowanie i kontrola przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego. Zasadniczo można ustalić, że kompetencje Banku Inwestycyjnego w zakresie finansowania i kontroli inwestycji rozciągają się na te jednostki gospodarcze, które na odcinku środków obrotowych są kontrolowane i finansowane przez NBP. Kompetencje te, jak również kompetencje Banku Rolnego i Komunalnego — szczegółowo określa zarządzenie Ministra Finansów w sprawie przepisów o wykonaniu budżetu Państwa oraz o rachunkowości budżetowej w zakresie finansowania inwesty-

cji, objętych Planem Inwestycyjnym 1951 r. (Monitor Polski Nr A-21, poz. 264). W zakresie finansowania i kontroli przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego Bank Inwestycyjny finansuje przedsiębiorstwa, objęte centralnym planowaniem gospodarczym (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 33/50, poz. 195).

Bank Inwestycyjny miał do tej pory powierzona również kontrolę finansowania inwestycji przekazanych do realizacji innym bankom. Ustawa dążąc do usprawnienia finansowania i wzmocnienia odpowiedzialności banków za ich działalność — zniósła tę kontrolę. Jest to jednocześnie wyrazem przekształcania tych banków na specjalne banki finansowania inwestycji określonych dziedzin gospodarczych.

B a n k R o l n y :

- a) finansuje rolnictwo w zakresie inwestycji i kredytów obrotowych oraz kontroluje jego gospodarkę finansową,
- b) przeprowadza kontrolę finansową i techniczną wykonywania inwestycji finansowanych przez bank, i wreszcie
- c) finansuje i kontroluje przedsiębiorstwa wykonawstwa inwestycyjnego, działającego na terenie wsi.

Właściwość Banku Rolnego w zakresie poszczególnych części planu inwestycyjnego na rok 1951 określa cytowane wyżej zarządzenie Ministra Finansów. Na odcinku gospodarki eksploatacyjnej Bank Rolny, finansuje m.in. w pionie Ministerstwa Handlu wewnętrznego Centralę Rolniczą Spółdzielni i podległe jej spółdzielnie (ZPGS i GS), Centralę Jajczarsko-Drobiarską, Centralę Ogrodniczą, spółdzielnie rzeźnicowo-wędliniarskie, spółdzielnie rybackie; w pionie Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych — PGR, spółdzielnie produkcyjne, Centralę Zaopatrzenia Rolnictwa, Centralę Nasienną; w pionie Ministerstwa Leśnictwa — Centralne Zarządy Lasów Państwowych, Centralny Zarząd Przemysłu Leśnego, „Paged“ itd. Na odcinku finansowania i kontroli przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego Bank Rolny finansuje działalność eksploatacyjną Budowlanych Przedsiębiorstw Powiatowych oraz inne przedsiębiorstwa budownictwa wiejskiego.

Ponadto Bank Rolny jest centralą organizacyjną, finansową i rewizyjną gminnych kas spółdzielczych, które są powołane do finansowej obsługi (zasadniczo tylko w zakresie kredytów obrotowych) potrzeb rolników na terenie jednej lub kilku gmin i stanowią organ pomocniczy Banku Rolnego.

B a n k K o m u n a l n y, którego zadaniem było do czasu powstania jednolitych terenowych organów władzy państwowej finansowanie związków samorządu terytorialnego, jego przedsiębiorstw i zakładów, jest obecnie bankiem dla finansowania i kontroli jednostek gospodarki komunalnej i mieszkaniowej. Ponadto z dniem 30 kwietnia 1951 r. Bank ten przejął na podstawie zarządzenia Ministra Finansów agendy oraz aktywa i pasywa Banku Rzemiosła i Handlu, dalsze bowiem istnienie Banku Rzemiosła i Handlu stało się niecelowe wobec stopniowego zanikania kredytowanego przez ten bank handlu i przemysłu prywatnego, którego miejsce zajmuje gospodarka uspołeczniona (PDT, MHD i spółdzielnie spożywców, finansowane przez NBP). Obecny więc zakres kompetencji Banku Komunalnego przedstawia się następująco:

a) finansowanie i kontrola finansowa gospodarki eksploatacyjnej w dziedzinie gospodarki komunalnej i mieszkaniowej. Przez gospodarkę komunalną rozumiemy gospodarkę, której celem jest zaspokajanie lokalnych potrzeb bytowych ludności pracującej i stałe podnoszenie poziomu jej warunków życiowych. Całość tej gospodarki wchodzi w zakres działania Ministra Gospodarki Komunalnej i jest wymieniona w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 3.VI.1950 r. (Dz. U. R. P. Nr 26, poz. 233). Jest ona wykonywana głównie przez przedsiębiorstwa państwowe, działające na zasadach rozrachunku gospodarczego, rozliczające się z budżetami terenowymi. Wchodzą tu w grę takie przedsiębiorstwa, jak Komunalne Zarządy Budynków Mieszkalnych, Miejskie Przedsiębiorstwa Komunikacyjne (tramwaje, autobusy, taksówki), Przedsiębiorstwa Wodociągowo-Kanalizacyjne, lokalne Gazownie i Elektrownie, Przedsiębiorstwa Oczyszczania Miast i Osiedli, Przedsiębiorstwa remontowo-budowlane, remontowo-drogowe i budownictwa specjalnego, Przedsiębiorstwa robót rozbiórkowych i porządkowych, Hotele, Łaźnie, Kąpieliska, Pralnie itp.

b) finansowanie i kontrola finansowa oraz techniczna inwestycji i kapitałnych remontów w dziedzinie gospodarki komunalnej oraz większości inwestycji objętych terenowymi planami inwestycyjnymi w zakresie ustalonym przez Ministra Finansów (por. cytowane już zarządzenie Ministra Finansów w sprawie kompetencji banków w zakresie finansowania i kontroli inwestycji objętych Planem Inwestycyjnym na rok 1951 Dz. Urz. Min. Finansów Nr 33/50, poz. 195).

c) finansowanie i kontrola finansowa przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego, podległych Ministerstwu Gospodarki Komunalnej. Ponadto do kompetencji Banku Komunalnego na podstawie zarządzenia Ministra Finansów w związku z zaprzestaniem działalności przez Bank Rzemiosła i Handlu należy:

d) finansowanie spółdzielni budowlanych i zawodów pokrewnych,

e) kredytowanie i kontrola finansowa kredytowanej gospodarki nieuspołecznionej, poza przynależną do kompetencji Banku Rolnego.

Zakres działalności Powszechnej Kasy Oszczędności nie uległ zmianie. Nie zajmuje się ona bezpośrednim finansowaniem jakichkolwiek jednostek gospodarczych, a stanowi centralną instytucję oszczędnościową, której zadaniem jest:

a) gromadzenie indywidualnych oszczędności pieniężnych,

b) wykonywanie czynności związanych z obrotem przekazowo-czekowym w kraju w zakresie nie objętym przez inne banki.

W celu spopularyzowania i wzmocnienia akcji oszczędnościowej (por. Uchwała Rady Ministrów w sprawie PKO, Monitor Polski Nr A-119, poz. 1470) ustawa wprowadza specjalne przywileje dla wkładców. Wkłady złożone w PKO wolne są od zajęcia zarówno sądowego, jak i administracyjnego do wysokości trzech tysięcy złotych, korzystają z bezpieczeństwa prawnego (pupilarnego); za zobowiązania PKO z ich tytułu poręcza Państwo. W razie śmierci wkładcy — osoba, która przedłoży akt zgonu wkładcy i rachunki poniesionych wydatków na pogrzeb — może podjąć sumę

równą wysokości tych wydatków bez potrzeby legitymowania się prawami spadkowymi.

Fundusze zebrane z wkładów oszczędnościowych ludności lokuje PKO w NBP, wprowadzając je tym samym w nurt życia gospodarczego. PKO nadzoruje nadto pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe, tworzone i działające przy Związkach Zawodowych.

Bank Handlowy S. A. i Bank Polska Kasa Opieki S. A. zajmują się operacjami zagranicznymi, współdziałając w tym zakresie z Narodowym Bankiem Polskim. Większość akcji tych banków jest w rękach Państwa.

W ten sposób przedstawia się w najbardziej ogólnym zarysie, ustalony przez ustawę zakres i podział kompetencji banków w Polsce na obecnym etapie. Porównując go z pierwszym powojennym etapem, możemy sobie uzmysłowić postępową linię rozwojową, doprowadzającą bankowość polską do stanu określonego potrzebami i wymogami gospodarki, do której łączy Państwo Ludowe — gospodarki w pełni socjalistycznej.¹⁾

V. Specjalne uprawnienia banków

Specjalne uprawnienia banków wynikają przede wszystkim z ich funkcji organu administracji państwowej, o której mówiliśmy, rozważając zagadnienie charakteru prawnego banku. W związku z tymi funkcjami bank ma prawo żądać od przedsiębiorstw i innych finansowych i kontrolowanych przez siebie jednostek gospodarczych sprawozdań i bilansów oraz wszelkich innych materiałów dotyczących ich działalności gospodarczej, jak również wydawać wiążące instrukcje w zakresie swych zadań statutowych, oraz posiada szereg innych uprawnień nadawanych mu specjalnymi przepisami.²⁾

Księgi banków, wyciągi z tych ksiąg, podpisane przez banki i zaopatrzone w pieczęć banku oraz wszelkie w ten sposób wystawione na piśmie świadczenia zawierające zobowiązania, zwolnienia od zobowiązań, zrzeczenie się praw lub pokwitowanie odbioru należności mają moc prawną dokumentów publicznych. Wyciągi z ksiąg banku oraz inne dokumenty, stwierdzające zobowiązania wobec banków i zaopatrzone w oświadczenia, że oparte na nich roszczenia są wymagalne, mają w stosunku do jednostek nie podlegających państwowemu arbitrażowi gospodarczemu (patrz art. 2 dekretu o państw. arbitrażu gosp. Dz. U. R. P. Nr 46, poz. 340 z 1949 r.) moc prawną wykonalnych tytułów egzekucyjnych bez potrzeby uzyskiwania sądowych klauzul wyko-

nalności, przy czym bank może prowadzić egzekucję według swego wyboru w trybie sądowym lub administracyjnym.

Na marginesie należy zaznaczyć, że właściwego opracowania i pełnego rozwiązania wymaga zagadnienie egzekucji skierowanej przez bank do przedsiębiorstwa uspołecznionego. Chodzi tu w szczególności o ustalenie warunków dopuszczalności skierowywania egzekucji do środków trwałych (gospodarki spółdzielczej) i do takich środków obrotowych, jak surowce, paliwo itp. środki działalności. Również sprecyzowania wymaga sposób wykonywania przez bank orzeczeń komisji arbitrażowych w stosunku do klienta banku w razie braku na jego koncie właściwym dla pokrycia danej pretensji dostatecznych środków.¹⁾

VI. Zakończenie

Takie są w krótkim zarysie aktualne podstawy i zasady formalno-prawne działalności aparatu bankowego. W ich ramach mieści się olbrzymia treść ekonomiczna, wyznaczona zadaniami banku w gospodarce narodowej, wyznaczona rolą banku w wykonaniu Planu Sześcioletniego.

Sześcioletni Plan rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu ustala jako jedne z zasadniczych zadań: „Umocnić złoty polski, upowszechnić i wzmocnić rozrachunek gospodarczy w przedsiębiorstwach socjalistycznych, wzmocnić walkę z wszelkimi przejawami marnotrawstwa, rozrzutności i przerostów administracyjnych, przyspieszyć obieg środków obrotowych, osiągnąć poważne obniżenie kosztów własnych, osiągnąć wysoki poziom i systematyczny wzrost socjalistycznej akumulacji we wszystkich gałęziach gospodarki...”

Rola aparatu bankowego w wykonaniu tych zadań jest rolą przodującą. Poprzez kontrolę finansową, poprzez planową redystrybucję środków pieniężnych, poprzez kontrolę funduszu płac, poprzez wykrywanie ukrytych rezerw w towarowo-pieniężnym cyklu obrotowym drogą pogłębionej dyscypliny finansowej — bank staje się jednym z głównych czynników zabezpieczających właściwe warunki dla rozwoju opłacalności gospodarki socjalistycznej, a w dalszej konsekwencji — dla rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej.

Walka o wzrost wydajności pracy, wyprzedzającej wzrost płac, walka o zmniejszenie zużycia surowców, materiałów pomocniczych, paliwa i energii, walka o pełne, wykorzystanie środków trwałych i przyspieszenie obiegu środków obrotowych, którą prowadzi każde przedsiębiorstwo socjalistyczne — jest przez bank nie tylko obserwowana, nadzorowana i sankcjami bankowymi wzmocniana, ale łącznie z przedsiębiorstwem przez bank toczona. Traktowanie banku przez przedsiębiorstwo nie tylko jako kontrolera jego działalności, ale także jako doradcy fachowego daje gwarancję właściwej współpracy i jak najlepszych obiektywnie jej wyników.

¹⁾ Rozgraniczenie gospodarki eksploatacyjnej od inwestycyjnej musi tu mieć również pełne zastosowanie.

¹⁾ por. Jan Kizler: Reforma Bankowa. „Życie Gospodarcze”, nr 7/1950.

²⁾ Np. Uchwałą nr 215 Prezydium Rządu w sprawie badania bilansów i sprawozdań finansowych (Monitor Polski Nr A-28, poz. 362), polecającą jednostkom organizacyjnym nadrzędnym dokonywać badania i analizy bilansów i innych sprawozdań finansowych pod kątem widzenia obniżenia kosztów własnych produkcji i obrotu, planów rentowności i przyspieszenia obiegu środków obrotowych, nakazującą wyniki tych badań przysyłać właściwym bankom finansującym.

Własność socjalistyczna w ZSRR

W czasopiśmie „Woprosy Ekonomiki“ Nr 7 z r. 1950 ukazał się artykuł pod tym tytułem, którego tłumaczenie drukujemy — w obszernych wyjątkach.

Praca A. Arakielana jest cenna przede wszystkim dlatego, że zgodnie z zadaniem wszelkiej teorii uogólnia doświadczenia Wielkiej Rewolucji Socjalistycznej na odcinku prawa własności, podając, co różni własność socjalistyczną od własności prywatnej, i jaki był proces powstawania własności socjalistycznej. Polski czytelnik zauważy podobieństwo drogi rozwojowej własności socjalistycznej w ZSRR i w krajach demokracji ludowych. Zaznacza się, że w pracy A. Arakielana nie jest poruszona kwestia osobowości prawnej przedsiębiorstw i ich stosunku do środków produkcji. Autor, ograniczając się do najbardziej generalnych zasad własności socjalistycznej, stwierdza, że własność państwowa to mienie ogólnonarodowe.

Redakcja

Każdemu sposobowi produkcji odpowiada określona forma własności środków produkcji.

Podstawę ekonomiczną społeczeństwa burżuazyjnego stanowi prywatna własność środków produkcji, przy której narzędzia i środki produkcji skupione są w rękach wyzyskiwaczy, a ludzie pracy są pozbawieni narzędzi i środków produkcji, dzwigając jarzmo wyzysku. Marks wskazywał, że „dla kapitalisty własność okazuje się prawem przywłaszczania sobie cudzej nieopłaconej pracy lub jej produktu, dla robotnika zaś — niemożnością przywłaszczania sobie swego własnego produktu“.¹⁾

Podstawę ekonomiczną ustroju socjalistycznego stanowi społeczna własność środków produkcji. Charakteryzując istotę przemiany kapitalistycznych stosunków wytwórczych na socjalistyczne, Engels pisał, że istoty przemiany szukać należy w zmianie sposobu przywłaszczania. Po zastąpieniu ustroju kapitalistycznego przez ustrój socjalistyczny „kapitalistyczny sposób przywłaszczania... zostanie zastąpiony przez sposób przywłaszczania produktów, ugruntowany w samej istocie nowoczesnych środków produkcji; z jednej strony przez bezpośrednie społeczne przywłaszczanie produktów jako środków utrzymania i rozszerzenia produkcji, z drugiej strony przez bezpośrednie indywidualne przywłaszczanie produktów jako środków do życia i użycia“.²⁾

W gospodarce radzieckiej nie istnieje kapitał, tj. wartość, przynosząca wartość dodatkową. Ustanowienie społecznej socjalistycznej własności środków produkcji zniósło wyzysk. Praca żywa przestała być niewolnikiem pracy, nagromadzonej w środkach produkcji; robotnik nie jest, jak w ustroju kapitalistycznym, niewolnikiem kapitalisty, władającego środkami produkcji. Własność socjalistyczna oznacza podporządkowanie środków produkcji interesom ludzi pracy.

W ustroju socjalistycznym wzrostowi środków produkcji, nagromadzeniu własności społecznej, towarzyszy polepszenie warunków pracy, podniesienie materialnego i kulturalnego poziomu życia ludzi pracy, szybki wzrost płacy realnej, przy czym wszyscy zdolni do pracy mają pracę zapewnioną.

Socjalistyczna własność środków produkcji usuwa właściwy kapitalizmowi antagonizm pomiędzy pracą żywą a pracą uprzedmiotowioną. W ustroju socjalistycznym praca uprzedmiotowiona służy jako narzędzie do podniesienia wydajności pracy żywej.

W wyniku zniesienia prywatnej własności środków produkcji siła robocza w ZSRR przestała być towarem, przedmiotem kupna — sprzedaży. W ustroju socjalistycznym nie ma dwóch antagonistycznych klas, z których jedna sprzedaje, a druga kupuje siłę roboczą.

Środki produkcji w ZSRR przestały być kapitałem — źródłem wyzysku, przeistoczyły się one w **społeczny fundusz produkcyjny**.

A zatem „kapitał“ i „socjalistyczny fundusz produkcyjny“ są pojęciami z gruntu różnymi, za nimi kryją się zasadniczo różne społeczne stosunki wytwórcze.

Źródła własności socjalistycznej

Własność kapitalistyczna powstała w łonie feudalizmu jako rezultat zróżnicowania wśród wytwórców drobnotowarowych, wywłaszczenia drobnych właścicieli — pracujących, pozbawienia chłopów ziemi, rabunku kolonialnego i kontrybucji wojennej. Wzrost własności kapitalistycznej odbywał się zatem kosztem bezlitosnego wyzysku robotników i chłopów, kosztem rabunku narodów kolonialnych i krajów zależnych.

Socjalistyczna własność powstała w wyniku rewolucyjnego obalenia władzy kapitalistów i obszarników, ustanowienia dyktatury klasy robotniczej i wywłaszczenia wywłaszczycieli. Początkiem ustanowienia własności socjalistycznej była nacjonalizacja podstawowych środków produkcji czyli pozbawienie burżuazji i obszarników ich własności w drodze przymusu. Marks pisał: „Proletariat użyje swoje panowanie na to, by krok za krokiem wyrwać z rąk burżuazji cały kapitał, by scentralizować wszystkie narzędzia produkcji w rękach państwa, tj. w rękach proletariatu, zorganizowanego jako klasa panująca i by możliwie szybko zwiększyć masę sił wytwórczych“.³⁾ Pierwszym aktem takiego „wtargnięcia“ proletariatu w dziedzinę prywatnej własności był w ZSRR dekret o ziemi uchwalony 8 listopada 1917 roku przez II Wszechrosyjski Zjazd Rad. Zgodnie z tym dekretem zostały skonfiskowane bez żadnego odszkodowania ziemie obszarników, kościelne, nadane, klasztorne i inne. Następne akty przekształcania własności prywatnej kapitalistów na własność społeczną — to nacjonalizacja wielkiego przemysłu, banków, transportu i handlu zagranicznego.

¹⁾ Karol Marks, *Kapitał*, tom I, W-wa 1950 r., str. 629.

²⁾ F. Engels, *Anty-Dühring*, Warszawa 1949 r., str. 275.

³⁾ Karol Marks, Fryderyk Engels — *Dzieła wybrane*, t. I, Warszawa 1949 r., str. 40.

Nacjonalizacja najważniejszych środków produkcji jest zatem pierwszym sposobem powstania społecznej własności socjalistycznej w ZSRR.

Drugą drogą powstawania własności socjalistycznej w ZSRR jest przekształcenie na własność społeczną prywatnej własności wytwórców drobnotowarowych, tj. pracujących chłopów i rzemieślników poprzez tworzenie spółdzielni produkcyjnych jako dobrowolnych zjednoczeń drobnych gospodarstw i warsztatów w większe zakłady zespołowe. Ten proces stworzył warunki dla likwidacji kułactwa jako klasy.

Gdy nacjonalizacja środków produkcji, należących do kapitalistów i obywateli, i uspołecznienie środków produkcji należących do producentów drobnotowarowych, zapoczątkowały własność socjalistyczną, to wzrost i umocnienie tej własności są wynikiem **rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej**. Własność socjalistyczna rozwija się na swojej własnej podstawie drogą socjalistycznej akumulacji. Wzrost własności socjalistycznej odbywa się w niespotykane szybkim tempie dzięki planowemu socjalistycznemu systemowi gospodarki, nie znającemu kryzysów i bezrobocia, dzięki temu, iż produkt dodatkowy nie jest zabierany przez wyzyskiwaczy, nie jest wydawkowany na cele pasożytnicze, lecz wykorzystywany dla nagromadzenia bogactwa społecznego, dla wzmocnienia gospodarczej i obronnej potęgi państwa socjalistycznego i stałego podnoszenia materialnego i kulturalnego poziomu życia ludzi pracy.

Ogromna większość środków produkcji w ZSRR nie została uzyskana w spadku po przeszłości, lecz zbudowana została w latach władzy radzieckiej twórczym trudem pracowników przedsiębiorstw socjalistycznych. W latach 1928—1940 zbudowano i uruchomiono w ZSRR 8.900 wielkich państwowych przedsiębiorstw przemysłowych. Po Wojnie Narodowej w latach 1946—1949 zbudowano, odbudowano i uruchomiono w ZSRR 5.200 przedsiębiorstw państwowych, nie licząc przedsiębiorstw drobnych. Jeszcze w roku 1945 wartość majątku kołchozów osiągnęła sumę 20 miliardów rubli, podczas gdy cała wartość majątku, wniesionego przez chłopów przy wstąpieniu do kołchozów oraz ich wkłady, przedstawiały wartość tylko 2 miliardów rubli.

Dwie formy własności socjalistycznej

Dwie drogi powstawania w ZSRR własności socjalistycznej określiły historycznie także dwie jej formy: państwową, tj. ogólnonarodową i spółdzielczo-kołchozową. Istota obu form własności socjalistycznej jest jednakowa: zarówno państwowa jak i spółdzielczo-kołchozowa własność jest własnością społeczną.

Dla obu form własności socjalistycznej charakterystyczny jest nieprzerwany wzrost produkcji, planowy rozwój gospodarki, brak anarchii w produkcji, brak kryzysów, bezrobocia itd. Wraz z umocnieniem obu form własności socjalistycznej rośnie materialny i kulturalny poziom ludzi pracy.

Dwie formy własności socjalistycznej różnią się stopniem dojrzałości stosunków produkcji: państwowa forma własności socjalistycznej jest bardziej rozwinięta niż spółdzielczo-kołchozowa. **Własność państwowa to mienie ogólnonarodowe; własność spółdzielczo-kołchozowa to mienie poszczególnych zespołów ludzi pracy.**

W ZSRR mienie ogólnonarodowe stanowi ziemia, jej bogactwa naturalne, lasy, wody, fabryki, zakłady przemysłowe, kopalnie węgla i rudy, transport kolejowy, wodny i powietrzny, banki, środki łączności, państwowe gospodarstwa rolne, stacje maszynowo-traktorowe, państwowe przedsiębiorstwa handlowe, państwowe przedsiębiorstwa komunalne oraz podstawowy fundusz mieszkaniowy w miastach i ośrodkach przemysłowych. **Wszystko to należy do całego narodu radzieckiego, reprezentowanego przez państwo socjalistyczne.**

Spółdzielczo-kołchozowa forma własności stanowi podstawę kołchozów, przemysłu spółdzielczego, spółdzielczości spożywców i spółdzielczości mieszkaniowej. W Konstytucji ZSRR czytamy:

„Przedsiębiorstwa społeczne w kołchozach i organizacjach spółdzielczych wraz z ich żywym i martwym inwentarzem, produkcja wytwarzana przez kołchozy i organizacje spółdzielcze, jak również ich budynki społeczne stanowią społeczną, socjalistyczną własność kołchozów i zrzeszeń spółdzielczych“.

Zarząd państwową produkcją socjalistyczną zorganizowany jest według zasady jednoosobowego kierownictwa dla każdego przedsiębiorstwa. Państwo Radzieckie mianuje dyrektora, który jest pełnomocnikiem Państwa. Ponosi on wobec Państwa pełną odpowiedzialność za wykonanie zadań planowych, ustalonych dla zakładu przemysłowego lub fabryki. Państwo wydziela do dyspozycji przedsiębiorstwa określone zasoby materialne i środki pieniężne. Dyrektor przedsiębiorstwa powinien organizować prawidłowe wykorzystanie tych środków oraz kierować całym procesem produkcyjnym.

Zasada jednoosobowego kierownictwa nie wyklucza, lecz zakłada udział mas w zarządzie, ich aktywny, twórczy udział w kierownictwie produkcją socjalistyczną. W radzieckich przedsiębiorstwach przemysłowych stosuje się zasadę szerokiej radzieckiej demokracji. Bardzo ważną rolę w walce o wykonanie planu spełniają organizacje partyjne.

W każdym przedsiębiorstwie istnieje **podstawowa organizacja partyjna**, która mobilizuje robotników do rozwiązania zadań gospodarczych, postawionych przedsiębiorstwu. Nie zastępując dyrektora, podstawowa organizacja partyjna wykonuje kontrolę nad działalnością administracji. Opierając się na związkach zawodowych i innych organizacjach masowych organizacja partyjna zapewnia udział wszystkich pracowników w życiu politycznym i gospodarczym przedsiębiorstwa.

Podstawową formą udziału szerokich mas w zarządzaniu produkcją są **narady produkcyjne**. Uczestniczą w nich robotnicy, inżynierowie i technicy, pracownicy umysłowi oraz administracja przedsiębiorstwa. Na naradach tych, dyskutuje się o zagadnieniach, dotyczących pracy poszczególnych działów produkcji, o tym, jak wykonywany jest plan, jakie ujawniono niedociągnięcia, jakie są drogi pokonania tych niedociągnięć, mówi się o zagadnieniach podniesienia wydajności pracy, o organizacji współzawodnictwa pracy, o wprowadzeniu do praktyki przodujących doświadczeń i o innych ważnych w życiu przedsiębiorstwa zagadnieniach. Narady produkcyjne to trybuna krytyki i samokrytyki.

Inną ważną formę udziału mas w kierowaniu przedsiębiorstwem państwowym stanowią **umowy zbiorowe**.

W produkcji spółdzielczo-kołchozowej również szeroko stosuje się zasady demokracji radzieckiej. Tu jednak mają one inne formy organizacyjne. Naczelnym organem kołchozu jest ogólne zebranie członków spółdzielni. Zebranie to decyduje o zasadniczych sprawach życia kołchozu zgodnie ze statutem spółdzielni rolniczej. W okresie pomiędzy ogólnymi zebraniem sprawy kołchozu prowadzi zarząd, wybrany na ogólnym zebraniu i przed nim odpowiedzialny. Niemniej podstawą planowania, zarówno w przemyśle jak i w produkcji kołchozów, są narodowe plany gospodarcze, ustalone przez Państwo. Państwo Radzieckie i partia komunistyczna walczą przeciwko trwonieniu własności kołchozów, walczą o przestrzeganie statutu spółdzielni rolniczej; przez stosowanie środków w skali ogólnopństwowej, za pośrednictwem stacji maszynowo-traktorowych oraz innych organów, wywierają one bezpośredni wpływ na rozwój kołchozów.

Wynagrodzenie za pracę pracowników przedsiębiorstw państwowych gwarantowane jest przez Państwo i wydawane jest tylko w gotówce. Państwo ustala jednolite stawki wynagrodzenia za pracę dla każdej kategorii pracowników w zależności od ich zawodu i kwalifikacji, od trudności wykonywanej pracy itd.

W kołchozach rozmiary zapłaty za pracę zależne są zarówno od ilości pracy każdego kołchoźnika, jak i od rezultatów pracy danego kołchozu w całości; za pracę płaci się zarówno pieniędzmi, jak i produktami z dochodów, uzyskanych przez daną spółdzielnię. Podziału dochodów pomiędzy kołchoźnikami dokonuje się proporcjonalnie do przepracowanych dniówek obrachunkowych z uwzględnieniem uzyskanych rezultatów. Zależnie od jakości pracy kołchoźnicy otrzymują dodatkową zapłatę, zgodnie ze statutem spółdzielni i przepisami o wynagrodzeniu za pracę w kołchozach. Część produktów, otrzymanych według dniówek obrachunkowych kołchoźnicy sprzedają na rynku. Podczas, gdy pracownicy przedsiębiorstw państwowych występują na rynku tylko w charakterze nabywców, kołchoźnicy występują jako nabywcy i jako sprzedawcy towarów.

Kierownicza rola w przeprowadzeniu kolektywizacji rolnictwa i umocnienia kołchozów pod względem organizacyjno-gospodarczym przypada państwowym stacjom maszynowo-traktorowym w ZSRR (MTS). MTS stanowią potężny oręż w ręku państwa socjalistycznego, służący do planowego kierowania rolnictwem.

Wzorami wielkiego i przodującego gospodarstwa na wsi są sowchozy — państwowe gospodarstwa rolne. Sowchozy okazują pomoc kołchozom, zaopatrując je w nasiona pierwszorzędných gatunków i w bydło rasowe; sowchozy pomagają kołchoźnikom w opanowaniu przodującej techniki rolnej.

Wreszcie ważnym instrumentem, przy pomocy którego własność państwową wpływa na rozwój spółdzielczej własności kołchozowej, jest system kredytowy.

W ZSRR istnieją dziesiątki tysięcy spółdzielczych przedsiębiorstw przemysłowych.

Socjalistyczna własność środków produkcji to gospodarcza podstawa zwycięstw narodu radzieckiego zarówno w okresie budowy socjalizmu, jak i w warunkach stopniowego przechodzenia od socjalizmu do komunizmu. Drogą powszechnego umacniania i rozwoju własności socjalistycznej stopniowo osiąga się obfitość przedmiotów spożycia, likwiduje się przeciwieństwo pomiędzy miastem i wsią, pomiędzy pracą umysłową a fizyczną, przewyższa się przeżytki kapitalizmu w świadomości ludzkiej, rozwija się socjalistyczna kultura i sztuka, społeczeństwo przechodzi do wyższego stadium do komunizmu.

Własność osobista w ZSRR

Uczeni lokaje burżuazji, chcąc zastraszyć masy pracujące, od dawna szerzą legendę, jakoby z przejściem do socjalizmu ulegała zniesieniu osobista własność środków konsumpcji i jakoby nowy ustrój miał złać osobiste interesy i upodobania oraz indywidualne potrzeby ludzkie.

Już w „Manifestie Komunistycznym“ Marks i Engels wykazali absurdalność tych twierdzeń. Doświadczenie budowy socjalizmu w ZSRR uczy, że masy pracujące w ustroju socjalistycznym, po raz pierwszy w historii, otrzymują szeroką możliwość zaspokojenia swych indywidualnych potrzeb. Osobista własność przedmiotów konsumpcji, nie tylko zostaje zniesiona, ale ilość przedmiotów konsumpcji, będących osobistą własnością ludzi pracy, szybko wzrasta, odzwierciedlając stałe podnoszenie się materialnego poziomu życia ludzi pracy.

Stalin uczy: „Socjalizm nie może odrywać się od indywidualnych interesów. Dać jak najpełniejsze zaspokojenie ich może tylko społeczeństwo socjalistyczne. Ponadto jedynie społeczeństwo socjalistyczne jest trwałą gwarancją ochrony interesów jednostki ludzkiej“.⁴⁾

Nie wolno mieszać pojęcia istniejącej w socjalizmie **osobistej własności** środków konsumpcji z pojęciem właściwej kapitalizmowi — **własności prywatnej**. Własność prywatna w społeczeństwie antagonistycznym — w ustroju kapitalistycznym, feudalnym i niewolniczym — nagromadza się drogą wyzysku człowieka przez człowieka, utrzymuje ona i na nowo stwarza stosunki wyzysku. Własność osobista w ustroju socjalistycznym stworzona zostaje przez osobistą pracę robotników, chłopów i inteligencji i wyklucza wszelki wyzysk człowieka przez człowieka. Osobistą własnością obywateli radzieckich są przedmioty użytku domowego, przedmioty konsumpcji i oszczędności pieniężne, służące do celów osobistej konsumpcji. Państwo Radzieckie zgodnie z Konstytucją Stalinowską chroni nie tylko społeczną, ale i osobistą własność.

Szczególną, specyficzną formę własności osobistej stanowią środki produkcji, stosowane w gospodarstwie pomocniczym kołchoźników. Osobiste gospodarstwo pomocnicze kołchoźników zasadniczo różni się od prywatnego gospodarstwa kapitalistycznego: w gospodarstwie pomocniczym kołchoźnika nie stosuje się pracy najemnej, nie ma wyzysku. Osobiste gospo-

⁴⁾ J. Stalin, Zagadnienia leninizmu, 10 wyd. ros., str. 602.

darstwo pomocnicze kołchoźnika różni się także od drobnotowarowego gospodarstwa indywidualnie gospodarującego chłopą i rzemieślnika; rozmiary pomocniczego gospodarstwa kołchoźnika są ściśle ograniczone i zajmuje ono drugorzędne miejsce w pracy i dochodach kołchoźnika.

W drobnotowarowym gospodarstwie chłopą jedynym źródłem dochodów jest indywidualna praca, u kołchoźnika zaś podstawowym i decydującym źródłem dochodu jest kolektywna praca w gospodarstwie społecznym. Pomocnicze gospodarstwa kołchoźników są zależne od gospodarstwa społecznego: tak na przykład kołchoźnicy obrabiają swoje działki przyzagrodowe za pomocą siły pociągowej kołchozu; osobiste bydlęta produkcyjne kołchoźników utrzymywane jest głównie z zapasów paszy, otrzymywanych według dniówek obrachunkowych. Osobista własność kołchoźników nie może stać się źródłem nagromadzenia kapitalistycznego. Wprawdzie możliwość zysku spekulacyjnego na rynku kołchozowym nie jest wykluczona, ale kołchoźnik nie może przekształcać swoich pieniędzy na kapitał, nie może kupić siły roboczej i jej wyzyskiwać.

Osobiste gospodarstwo pomocnicze kołchoźnika będzie grało coraz mniejszą rolę w miarę umacniania się i rozwoju gospodarstwa społecznego. W przyszłości, w miarę rozwoju spółdzielni, w oparciu o najnowszą technikę i o wysoką wydajność pracy spółdzielczej, potrzeba osobistego gospodarstwa pomocniczego całkowicie zaniknie. Kołchoźnicy szeregu przodujących spółdzielni już obecnie wszystkie swoje potrzeby zaspokajają dzięki społecznej produkcji i zmniejszają swoje osobiste gospodarstwo pomocnicze.

Konstytucja ZSRR czuwała na istnieniu drobnego gospodarstwa, opartego na pracy osobistej, a nie na wyzysku cudzej pracy. W ZSRR ciężar gatunkowy takich gospodarstw jest znikomy, w 1938 r. ich udział w dochodzie narodowym ZSRR wynosił 0,7%, w produkcji przemysłowej — 0,03%, w produkcji rolnej — 1,2%.

Dwie klasy

Istnienie w ZSRR dwóch klas — robotników i chłopów — uwarunkowane jest istnieniem dwóch form własności socjalistycznej. Gdy obie te formy zleją

się w jednolitą komunistyczną formę własności — znikną także granice pomiędzy klasami w ZSRR.

Pomiędzy klasą robotniczą a chłopstwem pracującym nigdy nie było antagonizmów, ale przed zwycięstwem kolektywizacji (1929 r. — przyp. red.) istniała między tymi klasami zasadnicza różnica, ponieważ robotnicy pracowali w wielkiej uspołecznionej produkcji, a chłopci — w drobnotowarowej prywatnej gospodarce. Po zlikwidowaniu sprzeczności pomiędzy wielkim przemysłem socjalistycznym w mieście a drobnotowarową, rozproszkowaną, produkcją na wsi, ta zasadnicza różnica pomiędzy chłopstwem a klasą robotniczą została usunięta.

Ochrona własności socjalistycznej

Socjalistyczna własność środków produkcji to ekonomiczna podstawa radzieckiego ustroju społecznego, źródło potęgi gospodarki socjalistycznej, źródło nieustannego wzrostu stopy życiowej ludzi pracy Związku Radzieckiego.

Ochrona i umacnianie własności socjalistycznej to święty obowiązek każdego obywatela radzieckiego. Pełen zrozumienia stosunek do własności socjalistycznej, zdecydowana walka z próbami jej zagarniania i trwonienia, z tendencjami prywatno-własnościowymi i zachłannością oraz — oszczędność, najsurowsza ewidencja i kontrola rozchodowania społecznych zasobów pracowniczych materialnych i pieniężnych — oto święte obowiązki ludzi radzieckich.

Bezustanna walka z przeżytkami kapitalizmu, stała praca nad komunistycznym wychowaniem ludzi pracy, jest warunkiem rozkwitu własności socjalistycznej. Wobec ludzi niedbałych, nosicieli obyczajów społeczeństwa burżuazyjnego, państwo radzieckie stosuje metody przymusu. Prowadzi ono zdecydowaną walkę z ludźmi nastawiającymi na podstawę dobrobytu narodu radzieckiego — na własność socjalistyczną.

Art. 131 Konstytucji Stalinowskiej głosi:

„Każdy obywatel ZSRR obowiązany jest strzec i umacniać społeczną, socjalistyczną własność jako świętą i nietykalną podstawę ustroju radzieckiego, jako źródło bogactwa i potęgi ojczyzny, jako źródło dostatniego i kulturalnego życia wszystkich pracujących. Osoby targające się na społeczną i socjalistyczną własność — są wrogami ludu“.

tlum. J. M.

Przegląd ustawodawstwa gospodarczego

za okres od dnia 15 kwietnia do dnia 15 maja 1951 r. (Dz. U. R. P. Nr 20—27) z uwzględnieniem uchwał, zarządzeń, instrukcji i okólników ogłoszonych w Monitorze Polskim, Biuletynie PKPG i Dziennikach Urzędowych

PLANOWANIE

W Nr. A—34 Monitora Polskiego pod poz. 429 ogłoszono zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 17 kwietnia 1951 r. w sprawie zmiany wzoru umów szczegółowych i bezpośrednich o dostawę towarów (vide PUG Nr 10/28 str. 275). Zmiana polega na zniesieniu obowiązku dodatkowego przeważania towarów na stacji odbiorczej oraz na wprowadzeniu postanowienia, że przepis umowy dotyczący ubezpieczenia towarów może mieć zastosowanie tylko w przypadku, gdy obowiązujące przepisy nie wymagają ubezpieczenia towarów przez sprzedawcę.

W tymże numerze po poz. 427 ogłoszono uchwałę Prezydium Rządu z dnia 14 kwietnia 1951 r. w sprawie ustalania rozdzielników towarowych przez prezydium rad narodowych. Uchwała znosi dotychczas istniejące wojewódzkie, powiatowe i miejskie komisje usprawnienia zaopatrzenia i zleca prezdyjom wojewódzkich i powiatowych rad narodowych sporządzanie rozdzielników towarów na poszczególne obszary i poszczególnych dystrybutorów, określając tryb sporządzania tych rozdzielników.

W Nr. 9 Biuletynu PKPG pod poz. 98 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 23 marca 1951 r.

w sprawie rozpoczęcia prac nad sporządzeniem Narodowego Planu Gospodarczego na 1952 r. — ze zmianą wprowadzoną zarządzeniem z dnia 10 kwietnia 1951 r. Zarządzenie nakłada na jednostki planujące obowiązek przeprowadzenia prac przygotowawczych do opracowania Narodowego Planu Gospodarczego na 1952 r. oraz określa tryb i terminy sporządzenia tego planu, a w szczególności podaje, czego dotyczyć będą wytyczne do tego planu opracowane przez Państwową Komisję Planowania Gospodarczego.

W tymże numerze pod poz. 107 ogłoszono pismo ogólne Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 24 marca 1951 r. w sprawie rozpoczęcia prac nad sporządzeniem Planu Inwestycyjnego na 1952 r. Opracowanie tego planu przebiegać będzie zgodnie z zarządzeniem omówionym wyżej. Pismo określa, jakie czynności i w jakich terminach mają być wykonane dla opracowania tego planu i podaje, jakie obowiązki mają inwestorzy poszczególnych szczebli.

W Nr. 10 Biuletynu PKPG pod poz. 110 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 28 marca 1951 r. w sprawie paszportyzacji przedsiębiorstw przemysłu państwowego. Dla usystematyzowania danych niezbędnych dla ustalenia planu technicznego i produkcyjnego, zarządzenie wprowadza obowiązek posiadania paszportów przez państwowe przedsiębiorstwa produkcyjne. Paszport jest dokumentem, którego treść stanowią podstawowe dane, niezbędne do ustalenia planu produkcyjnego, rozmieszczenia produkcji nowych typów, rozwiązywania zagadnienia kooperacji, racjonalnego wykorzystywania możliwości technicznych przedsiębiorstwa oraz dalszego jego rozwoju i rekonstrukcji. Zarządzenie określa, które przedsiębiorstwa podlegają paszportyzacji w poszczególnych resortach oraz tryb przeprowadzania paszportyzacji.

W tymże numerze pod poz. 111 ogłoszono zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego i Ministra Finansów z dnia 28 marca 1951 r. w sprawie zmiany zarządzenia z dnia 23 stycznia 1951 r. w sprawie trybu postępowania z niewykonanymi do dnia 31.XII.1951 r. inwestycjami przewidzianymi do ukończenia w roku 1950 (vide PUG Nr 4/34, str. 129 i Nr 5/35, str. 170). Zmiana polega na przesunięciu przewidzianego zarządzeniem terminu do włączenia inwestycji do Planu na 1951 rok do dnia 15 kwietnia 1951 r.

W tymże numerze pod poz. 112 zamieszczono zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 30 marca 1951 r. w sprawie zakończenia prac nad wojewódzkimi planami gospodarczymi na 1951 rok. Zarządzenie zawiera przepisy dotyczące wskazników rozwoju województw, ostatecznego ustalenia wojewódzkich planów oraz dokonywania zmian w tych planach.

W Nr. 11 Biuletynu PKPG pod poz. 120 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 12 kwietnia 1951 r. w sprawie sporządzenia bilansu maszyn i urządzeń technicznych oraz konstrukcji stalowych i kabli elektrycznych na rok 1952. Zarządzenie określa terminy i tryb sporządzenia tych bilansów, sposób ich sporządzenia oraz podaje, jakie jednostki organizacyjne sporządzą bilanse na jakie maszyny i urządzenia.

Patrz: „Przemysł” — przestrzeganie norm zużycia zawartych w bilansach materiałowych.

„Oświata” — Państwowy Plan Stypendialny.

PRZEMYSŁ

Dziennik Ustaw R. P. Nr 22, poz. 174 przynosi rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu Ciężkiego oraz Zdrowia z dnia 13 kwietnia 1951 r. w sprawie bezpieczeństwa pracy przy sprzężarkach powietrznych.

Rozporządzenie to zawiera szczegółowe przepisy w przedmiocie pomieszczeń sprzężarek powietrznych, osprzętu sprzężarki powietrznej, osłon i zabezpieczeń, smarowania i czyszczenia sprzężarek powietrznych,

czierpania do nich wody oraz w przedmiocie zbiorników powietrznych, chłodzenia i obsługi.

W Dzienniku Ustaw R. P. Nr 25, poz. 192 znajduje się rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 28 kwietnia 1951 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na obrabiarkach do metali.

Rozporządzenie zawiera przepisy ogólne dotyczące ochrony życia i zdrowia osób zatrudnionych przy obrabiarkach do metali, nadających kształt obrabianemu przedmiotowi przez skrawanie oraz przepisy, odnoszące się do poszczególnych rodzajów obrabiarek.

W Nr. A-29 Monitora Polskiego pod poz. 372 opublikowano uchwałę Prezydium Rządu z dnia 17 marca 1951 r. w sprawie sposobu zbierania, przechowywania, przerabiania i wysyłania odpadków metalowych. Uchwała określa, w jaki sposób odpadki użytkowe powinny być zbierane przez jednostki gospodarki społecznej zajmujące się obróbką metali, przy czym wskazuje jakie Polskie Normy należy stosować, w szczególności nakłada obowiązek zainstalowania odpowiednich urządzeń do zbierania metali, a ponadto określa sposób zastosowania, przechowywania i wysyłania zebranych odpadków.

W Nr. 11 Biuletynu PKPG pod poz. 116 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 29 marca 1951 r. w sprawie sporządzania i dostarczania dokumentacji technicznej - ruchowej dla nowych maszyn i urządzeń. Zarządzenie nakłada na przedsiębiorstwa, podległe Ministrowi Przemysłu Ciężkiego, produkujące maszyny obowiązek sporządzania dokumentacji technicznej ruchowej tych maszyn, określa co powinna zawierać dokumentacja, przewiduje przeszkalanie obsługujących maszyny oraz określa normy wynagrodzeń za sporządzenie dokumentacji i źródła finansowania. Dokumentacja ma być również sporządzana na maszyny pochodzące z importu.

W tymże numerze pod poz. 117 ogłoszono zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego i Ministra Finansów z dnia 30 marca 1951 r. w sprawie norm zapasów surowców i materiałów pochodzących z importu w przedsiębiorstwach przemysłowych. Zarządzenie dzieli zapasy surowców i materiałów składowanych w przedsiębiorstwach przemysłowych pochodzące z importu na zapasy normatywne i planowane zapasy ponadnormatywne, określa, co należy rozumieć przez te zapasy, sposób ustalania wysokości tych zapasów oraz zasady dotyczące gromadzenia tych zapasów.

W tymże numerze pod poz. 119 zamieszczono zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 11 kwietnia 1951 r. w sprawie przestrzegania norm zużycia określonych w bilansach materiałowych na 1951 rok. Zarządzenie nakłada na jednostki gospodarcze obowiązek przestrzegania norm zużycia materiałów określonych w bilansach materiałowych i przewiduje wydanie przez właściwe Ministerstwo wytyczne w tym zakresie oraz zorganizowanie kontroli.

Patrz: „Planowanie” — paszportyzacja przedsiębiorstw przemysłu państwowego.

„Budownictwo” — projektowanie i budowa sieci cieplnej.

„Organizacja Urzędów” — Państwowa Inspekcja Energetyczna.

„Obrót Towarowy” — rozdział skórek futerkowych dla celów przemysłowych.

ROLNICTWO

W Nr. A-34 Monitora Polskiego pod poz. 428 opublikowano uchwałę Prezydium Rządu z dnia 14 kwietnia 1951 r. w sprawie elektryfikacji rolnictwa. Uchwała tworzy w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych Centralny Zarząd Elektryfikacji Rolnictwa, określając jego zakres działania. Centralnemu Zarządowi Elektryfikacji Rolnictwa podporządkowane zostaną niektóre jednostki podległe dotychczas Ministerstwu Przemysłu Ciężkiego.

W Nr. 9 Biuletynu PKPG pod poz. 94 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 19 marca 1951 r. w sprawie **rozdziału w r. 1951 pasz treściwych**, znajdujących się w dyspozycji instytucji i przedsiębiorstw państwowych. W myśl zarządzenia rozdziału pasz treściwych dokonuje Ministerstwo Handlu Wewnętrznego w porozumieniu z Państwową Komisją Planowania Gospodarczego i Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych.

W Nr. 4 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych ogłoszono cztery instrukcje Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 21 lutego 1951 r.:

pod poz. 31 — w sprawie **prowadzenia akcji przesiedleńczo-osiedleńczej**.

pod poz. 32 — w sprawie **transportu przesiedleńców i ich mienia na ziemię, objęte akcją osiedleńczą**,

pod poz. 33 — w sprawie **udzielenia finansowej pomocy państwowej w odbudowie zniszczonych zagrod wiejskich na terenach przyczółkowych w r. 1951**.

pod poz. 34 — w sprawie **rozprowadzenia środków finansowych części 16 planu inwestycyjnego na 1951 r.** przeznaczonych na zakup koni i krów w ramach akcji przesiedleńczo-osiedleńczej.

Instrukcje te normują szczegółowo zagadnienia związane z akcją przesiedleńczo-osiedleńczą, a w szczególności sposób przeprowadzenia akcji, transport przesiedleńców, pomoc dla przesiedlonych i źródła finansowania akcji.

BUDOWNICTWO

W Nr. A-31 Monitora Polskiego pod poz. 390 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 30 marca 1951 r. w sprawie **projektowania i budowy sieci ciepłej zdalaczynnej i instalacji ciepłych w budynkach**. Do zarządzenia dołączone są dwie instrukcje: w sprawie projektowania sieci ciepłych zdalaczynnych oraz w sprawie projektowania i budowy instalacji ciepłych w budynkach.

W Nr. 9 Biuletynu PKPG pod poz. 96 ogłoszono zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 23 marca 1951 r. w sprawie **odstąpienia przez inwestorów na rzecz przedsiębiorstw budowlano-montażowych materiałów i urządzeń instalacyjnych** przeznaczonych do wykonania robót zleconych tym przedsiębiorstwom w ramach planu inwestycyjnego na 1951 rok. Zarządzenie nakłada na inwestorów obowiązek scedowania praw wynikających z zawartych umów, z udzielonych zamówień lub otrzymanych przydziałów dotyczących materiałów i urządzeń budowlanych — na rzecz przedsiębiorstw budowlano-montażowych, wykonujących inwestycje w 1951 r.

W Nr. 10 Biuletynu PKPG pod poz. 114 ogłoszono pismo okólne Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 2 kwietnia 1951 r. w sprawie **warunków pracy dotychczas powołanych Komisji Oceny Projektów Inwestycyjnych**. W związku z uchwałą Rady Ministrów z dnia 24 stycznia 1951 r. w sprawie trybu powoływania komisji resortowych i wynagrodzenia za udział w posiedzeniach (vide PUG Nr 1/31, str. 107) pismo okólne wyjaśnia, że dotychczas powołane Komisje Oceny Projektów Inwestycyjnych (KOPI) działają na dotychczasowych zasadach.

Patrz: „Finanse” — zasady finansowania kapitalnych remontów.

„Dostawy, roboty i usługi” — wzór umowy ramowej o sporządzenie dokumentacji.

KOMUNIKACJA I ŁĄCZNOŚĆ

W Nr. A-29 Monitora Polskiego pod poz. 378 opublikowano zarządzenie Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego z dnia 29 marca 1951 r. w sprawie **stosowania ulg w ograniczeniach niezarobkowego transportu towarów samochodami ciężarowymi i ciągnikami**. Zarządzenie wprowadza ulgi dla niektórych sa-

mochodów ciężarowych i ciągników od zakazów ustanowionych zarządzeniem Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 1951 r. w sprawie zakazu lub ograniczenia używania niektórych pojazdów mechanicznych (vide PUG Nr 3/33, str. 98) i określa tryb przyznawania tych ulg.

OBRÓT TOWAROWY

Dziennik Ustaw R. P. Nr 23, poz. 176 ogłasza rozporządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 13 lutego 1951 r. w sprawie **reglamentacji skór futerkowych**.

Rozporządzenie to uznaje skóry futerkowe, niezależnie od źródła ich pochodzenia, za artykuł reglamentowany.

W tymże numerze Dz. U. R. P. pod poz. 180 znajdujemy rozporządzenie Ministrów Przemysłu Lekkiego i Handlu Wewnętrznego z dnia 13 lutego 1951 r. w sprawie **powierzenia Centrali Skór Surowych i Centrali Handlowej Przemysłu Skórzanego gospodarowania skórami futerkowymi**.

Rozporządzenie to powierza pierwszemu z wymienionych w tytule przedsiębiorstw państwowych gospodarowanie na prawach wyłączności niewyprawionymi skórami futerkowymi, drugiemu zaś gospodarowanie wyprawionymi skórami futerkowymi — również na zasadzie wyłączności. Wymienione przedsiębiorstwa będą dokonywać skupu skór futerkowych przez podległe im placówki terenowe, a Centrala Skór Surowych może także powierzyć skup niewyprawionych skór futerkowych gminnym spółdzielniom „Samopomocy Chłopskiej” oraz spółdzielni „Jedność Łowiecka” w zakresie skór zwierząt łownych.

W Dzienniku Ustaw R. P. Nr 25, poz. 187 znajdujemy rozporządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 1 marca 1951 r. w sprawie **uznania niektórych materiałów drzewnych za reglamentowane**. Rozporządzenie wymienia materiały drzewne podlegające reglamentacji.

Dziennik Ustaw R. P. Nr 25, poz. 190 przynosi rozporządzenie Ministra Handlu Wewnętrznego z dnia 30 grudnia 1950 r. w sprawie **unormowania obrotu dziczyzną i jej przetwórstwa**.

Rozporządzenie to poddaje obrót dziczyzną oraz jej przetwórstwa przepisom ustawy z dnia 10 lutego 1949 roku o obrocie zwierzętami gospodarskimi i produktami uboju oraz o ich przetwórstwie (Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 135).

W tymże numerze Dz. U. R. P. poz. 193 zamieszczono rozporządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 8 marca 1951 r. w sprawie **obrotu i gospodarowania reglamentowanymi materiałami drzewnymi**.

Skup i obrót materiałami drzewnymi reglamentowanymi na podstawie wyżej omówionego rozporządzenia Przewodniczącego Państw. Komisji Planowania Gospodarczego powierza się na zasadzie wyłączności Przedsiębiorstwu Państwowemu „Paged” — Państwowa Centrala Drzewna. Przedsiębiorstwo to może dokonywać skupu i obrotu przez inne przedsiębiorstwa państwowe, organizacje gospodarcze lub osoby prawne, jak również zezwolić im i innym osobom na dokonywanie skupu i obrotu reglamentowanymi materiałami drzewnymi, określając zakres ich uprawnień oraz warunki skupu i obrotu.

Rozporządzenie przewiduje konieczność uzyskania zezwolenia na zużycie reglamentowanych materiałów drzewnych oraz możliwość nakazania posiadaczowi takich materiałów, aby odstąpił je określonej osobie prawnej lub fizycznej po cenach obowiązujących. Przedsiębiorstwo Państwowe „Paged” — Państwowa Centrala Drzewna lub inne osoby uprawnione do skupu mają obowiązek bezzwłocznego zakupienia zaofiarowanych do sprzedaży materiałów. Przepis przejściowy określa 3 miesięczny termin do sprzedawania reglamentowanych materiałów drzewnych przez osoby posiadające na mocy dotychczasowych przepisów uprawnienia do obrotu materiałami drzewnymi.

W Nr. A-31 Monitora Polskiego pod poz. 392 opublikowano zarządzenie Ministra Handlu Wewnętrznego

go z dnia 6 lutego 1951 r. w sprawie **ustalenia typów i kategorii uspołecznionych zakładów gastronomicznych**. W myśl zarządzenia uspołecznione zakłady gastronomiczne dzielą się na: restauracje, jadalnie, gospody, bary, bary mleczne, kawiarnie, cukiernie i bufety. W zarządzeniu zawarte są definicje tych zakładów oraz zasady podziału ich na kategorie.

W tymże numerze zamieszczono dwa zarządzenia Ministra Handlu Wewnętrznego z dnia 6 lutego 1951 r.:

pod poz. 393 — w sprawie **zasad kalkulacji w uspołecznionych przedsiębiorstwach gastronomicznych** i

pod poz. 394 — w sprawie **zasad kalkulacji w nieuspołecznionych przedsiębiorstwach gastronomicznych**.

Podstawą kalkulacji są ceny zakupu produktów. Zarządzenia ustalają dopuszczalną wysokość zysku brutto dla poszczególnych kategorii obu tych grup zakładów gastronomicznych w odniesieniu do potraw i zakąsek, napojów alkoholowych oraz piwa, wód gazowych i mineralnych. Zarządzenie dotyczące zakładów nieuspołecznionych określa ponadto kryteria podziału na kategorie.

W Nr. A-35 Monitora Polskiego pod poz. 440 ogłoszono zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 13 lutego 1951 r. w sprawie **rozdziału skór futerkowych**. Zarządzenie zleca rozdział skórek futerkowych dla celów przemysłowych Ministrowi Przemysłu Lekkiego, a innych skórek futerkowych — Ministrowi Handlu Wewnętrznego. Sprzedaż skórek futerkowych niewyprawionych należy do Centrali Skór Surowych, a skórek wyprawionych — do Centrali Handlowej Przemysłu Skórzanego.

W Nr. 9 Biuletynu PKPG pod poz. 99 zamieszczono zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 28 marca 1951 r. w sprawie **pokrywania kosztów transportu przy dostawach dokonywanych przez uspołecznione przedsiębiorstwa wytwórcze**. Zarządzenie wprowadza zasadę, że przy dostawach kolejowych dokonywanych w 1951 roku przez uspołecznione przedsiębiorstwa wytwórcze sprzedaż powinna następować franco wagon stacja odbiorcza oraz określa wyjątki od tej zasady.

W tymże numerze pod poz. 103 ogłoszono pismo okólne Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 20 marca 1951 r. w sprawie **remontu uszkodzonych opakowań drewnianych**. Pismo zwraca uwagę na przypadki marnotrawstwa opakowań drewnianych oraz wskazuje bazy remontowe tych opakowań, do których należy przysyłać opakowania uszkodzone.

Patrz: „Planowanie” — ustalenie rozdziałników towarowych przez prezidia rad narodowych.

C E N Y

W Nr. A-32 Monitora Polskiego pod poz. 399 opublikowano zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Drobnej Wytwórczości z dnia 31 marca 1951 r. w sprawie **przekazania wydziałom prezydów wojewódzkich rad narodowych uprawnień do ustalenia cen oraz w sprawie trybu i zasad zatwierdzania kalkulacji cen**. Zarządzeniem tym Prezes Centralnego Urzędu Drobnej Wytwórczości przekazał wynikające z zarządzenia Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 18 stycznia 1951 r. (vide PUG Nr 4/34, str. 131) uprawnienia swe do zatwierdzania kalkulacji cen przy udzielaniu zamówień osobom niewymienionym w § 8 rozporządzenia z dnia 19 lutego 1949 r. w sprawie dostaw, robót i usług, jeśli wartość zamówienia nie przekracza 90.000 zł a cena jednostkowa 900 zł. Zarządzenie określa tryb zatwierdzania kalkulacji.

W Nr. 12 Biuletynu PKPG pod poz. 123 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego i Ministra Finansów z dnia 10 kwietnia 1951 r. w sprawie **postępowania inwestorów, dostawców maszyn, urządzeń, sprzętu i wyposażenia inwestycyjnych oraz banków finansujących inwestycje w związku z obniżeniem cen materiałów zaopatrzeniowych i inwestycyjnych**. Zarządzenie wydane w związku z uchwałą Rady Ministrów

z dnia 30 grudnia 1950 r. w sprawie obniżki cen materiałów zaopatrzeniowych i inwestycyjnych (vide PUG Nr 2/32, str. 58) nakazuje inwestorom dokonującym zakupu maszyn, urządzeń i wyposażenia inwestycyjnych ze środków bezzwrotnych odprowadzenie na dochód Budżetu Państwa różnicy pomiędzy kosztem zakupu tych dóbr wg cen z 1951 r. oraz kosztem przewidzianym we wniosku inwestycyjnym sporządzonym na podstawie cen obowiązujących w 1950 r. Różnice cen dotyczące zakupów dóbr inwestycyjnych pokrywanych ze środków zwrotnych i własnych nie podlegają odprowadzeniu i pozostają na właściwych limitach. Zarządzenie reguluje sposób sporządzania wykazów różnic oraz tryb postępowania przy odprowadzaniu tych różnic. Do zarządzenia dołączone są wzory wykazów i zestawień zbiorczych oraz wskaźniki zmian poziomu cen hurtowych.

Patrz: „Obrót Towarowy” — kalkulacja cen w przedsiębiorstwach gastronomicznych — pokrywanie kosztów transportu.

DOSTAWY, ROBOTY I USŁUGI

W Nr. A-35 Monitora Polskiego pod poz. 441 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 10 marca 1951 r. w sprawie **stosowania wzoru umowy ramowej dotyczącej sporządzania dokumentacji technicznej dla inwestycji**. Zarządzenie reguluje tryb i warunki zlecania opracowania dokumentacji technicznej biur projektów, sposób obliczania i regulowania należności. Do zarządzenia dołączone są: wzór umowy ramowej, warunki umowne oraz wzór terminarza sporządzania dokumentacji technicznej.

W Nr. 9 Biuletynu PKPG pod poz. 108 opublikowano pismo okólne Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 24 marca 1951 r. w sprawie **interpretacji § 52 „Warunków Umownych”**, stanowiących załącznik do zarządzenia z dnia 5 lutego 1951 r. o stosowaniu wzoru umowy ramowej o wykonanie robót budowlanych i montażowych (vide PUG Nr 4/34, str. 132 i 149). Pismo wyjaśnia, że odbioru ostatecznego obiektów, w których realizacja przewidziana jest w okresie dłuższym niż jeden rok, należy dokonywać dopiero z chwilą całkowitego ukończenia robót.

Patrz: „Obrót Towarowy” — pokrywanie kosztów transportu.

„Planowanie” — zmiana umowy szczegółowej i bezpośredniej.

FINANSE

W Dzienniku Ustaw R. P. Nr 20, poz. 160 ogłoszono rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 marca 1951 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie **określenia stosunku przeliczenia niektórych zobowiązań**.

Zmiana wprowadzona do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 października 1950 r. (Dz. U. R. P. Nr 50, poz. 461 i Nr. 51, poz. 471) polega na objęciu przepisem o przeliczaniu w stosunku 100 złotych dotychczasowych równe jednemu złotemu zobowiązań z tytułu odszkodowania za utratę życia lub zdrowia i z tytułu umowy komisji.

W Nr. A-31 Monitora Polskiego pod poz. 388 opublikowano uchwałę Rady Ministrów z dnia 31 marca 1951 r. w sprawie **rozliczeń z budżetami terenowymi z tytułu wpłat z zysku i pokrywania strat państwowych przedsiębiorstw podlegających władzom terenowym**. Uchwała zawiera przepisy dotyczące zasad dokonywania wpłat z zysku i pokrywania strat, obowiązku wpłat z zysku, zasad odprowadzania do budżetów wpłat z zysku, zasad pokrywania strat oraz sprawozdawczości i kontroli.

W Nr. A-35 Monitora Polskiego pod poz. 444 zamieszczono zarządzenie Ministra Finansów z dnia 30 marca 1951 r. w sprawie **zasad finansowania i bankowej kontroli kapitalnych remontów, przedsiębiorstw, działających na zasadach rozrachunku gospodarczego**. Zarządzenie określa źródła, zasady i tryb finansowania kapitalnych remontów tych przedsiębiorstw, jak również sposób przeprowadzania remontów.

Patrz: „Ceny” — postępowanie w związku z obniżeniem cen.

PODATKI I DANINY PUBLICZNE

W Nr. A-30 Monitora Polskiego pod poz. 385 opublikowano zarządzenie Ministra Finansów z dnia 31 marca 1951 r. w sprawie **rejestracji podatkowej w gospodarce uspołecznionej**. Zarządzenie zawiera przepisy wykonawcze do uchwały Rady Ministrów z dnia 10 lutego 1951 r. (vide PUG Nr 4/34, str. 134).

W Nr. A-35 Monitora Polskiego pod poz. 445 zamieszczono zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 kwietnia 1951 r. w sprawie **określenia okresu, za który należny czynsz (wartość czynszowa) lub wpłata na Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej stanowi podstawę opodatkowania w podatku od lokali**. Okresem tym jest bieżący rok podatkowy. Podstawą do obliczenia czynszu za rok jest czynsz za miesiąc styczeń. Jeśli obowiązek podatkowy powstał w ciągu roku, okresem tym jest okres do końca roku podatkowego, a podstawą do obliczenia czynszu — czynsz za miesiąc, w którym powstał obowiązek podatkowy.

W Nr. 8 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Finansów pod poz. 26 ogłoszono okólnik z dnia 28 marca 1951 r. w sprawie **kwifikacji podatkowej różnic z przerachowania w związku ze zmianą systemu pieniężnego**. Okólnik wyjaśnia, że saldo konta „różnice przerachowania” nie stanowi kosztu uzyskania przychodu w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym.

W tymże numerze pod poz. 27 zamieszczono okólnik z dnia 29 marca 1951 r. w sprawie **opodatkowania nabycia praw majątkowych z najmu mieszkań służbowych i pracowniczych**. Okólnik wyjaśnia, że sam przydział mieszkania służbowego lub pracowniczego nie stanowi nabycia praw majątkowych w rozumieniu przepisów podatkowych, natomiast skutkuje powstanie obowiązku podatkowego zawiązanie stosunku najmu bądź z chwilą objęcia lokalu z samego prawa, bądź na podstawie umowy najmu.

W tymże numerze pod poz. 28 opublikowano okólnik z dnia 3 kwietnia 1951 r. w sprawie **wykładni (IV) przepisów dekretu z dnia 13 kwietnia 1945 r. o nadzwyczajnym podatku od wzbogacenia wojennego** (Dz. U. R. P. Nr 13, poz. 72) zmienionego dekretem z dnia 27 lipca 1949 r. (Dz. U. R. P. Nr 45, poz. 333). Okólnik wyjaśnia niektóre przepisy tego dekretu oraz zarządzenia Ministra Skarbu z dnia 8 marca 1950 r. (vide PUG Nr 4/22, str. 87 i Nr 5/23, str. 118).

W Nr. 9 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Finansów ogłoszono: pod poz. 30 — okólnik z dnia 4 kwietnia 1951 r. w sprawie **norm szacunkowym zysku brutto i netto w obrotach handlowych nieuspołecznionego odcinka gospodarczego osiaganych ze sprzedaży lub wymiany nabytych w tym celu i nie przerobionych towarów** i

pod poz. 31 — okólnik z dnia 4 kwietnia 1951 r. w sprawie **ramowych, przeciętnych norm zysku brutto i netto w obrotach przemysłu nieuspołecznionego odcinka gospodarczego opartych na cenach zatwierdzonych przez władze cennikowe**. Okólniki wyjaśniają sposób obliczania dla celów podatkowych procentów zysku brutto i netto w oparciu o obowiązujące marże zarobkowe oraz zawierają tabele podstawowych i dodatkowych kalkulacyjnych zyskowności dla poszczególnych gałęzi przemysłu prywatnego.

W tymże numerze pod poz. 33 zamieszczono okólnik z dnia 16 kwietnia 1951 r. w sprawie **wprowadzenia w życie ustawy z dnia 26 lutego 1951 r. o podatkach terenowych** (vide PUG Nr 5/35, str. 174). Okólnik wyjaśnia sposób zarachowania wpłat na zniesione podatki i na nowe podatki oraz sposób pobierania nowych podatków.

W Nr. 10 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Finansów pod poz. 35 zamieszczono okólnik z dnia 14 kwietnia 1951 r. w sprawie **zarachowywania odsetek za zwłokę od zaległości należnych od podatników (płatników) gospodarki uspołecznionej**. Okólnik wy-

jaśnia, na jaką część budżetu zarachowuje się pobrane odsetki za zwłokę.

W tymże numerze pod poz. 36 ogłoszono okólnik z dnia 26 kwietnia 1951 r. w sprawie **stosowania przepisów uchwały Nr 97 Rady Ministrów z dnia 10 lutego 1951 r. o podatku dochodowym od spółdzielczości** (vide PUG Nr 4/34, str. 134). Okólnik wyjaśnia poszczególne przepisy tej uchwały.

W Nr. 11 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Finansów pod poz. 37 opublikowano instrukcję Ministra Finansów z dnia 18 kwietnia 1951 r. dla organów finansowych w sprawie **rejestracji podatkowej w gospodarce uspołecznionej**. Instrukcja zawiera przepisy wykonawcze do uchwały Rady Ministrów z dnia 10 lutego 1951 r. w sprawie rejestracji podatkowej w gospodarce uspołecznionej (vide PUG Nr 4/34, str. 134), a w szczególności określa sposób wypełniania kart rejestracyjnych i sposób sprawdzania danych zawartych w kartach. Do instrukcji dołączone są wzory odpowiednich druków.

FUNDUSZE

W Nr. A-33 Monitora Polskiego pod poz. 422 ogłoszono okólnik Ministra Finansów z dnia 10 kwietnia 1951 r. w sprawie **ustalenia wzorów arkusza zbiorczego i imiennego wykazu potrąceń składek oszczędnościowych oraz sposobu dokonywania wpisów w arkuszu zbiorczym**. Do okólnika dołączone są wzory arkuszów i wykazów a okólnik określa sposób wypełniania arkuszy i sporządzania wykazów składek potrącających na rzecz Społecznego Funduszu Oszczędnościowego.

P R A C A

W Nr. A-30 Monitora Polskiego opublikowano pod poz. 380 uchwałę Prezydium Rządu z dnia 3 lutego 1951 r. w sprawie **tabeli stanowisk we władzach administracji szkolnej, na które mogą być powoływani nauczyciele**,

pod poz. 383 — zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 marca 1951 r. w sprawie **Tymczasowej tabeli stanowisk oraz dodatków funkcyjnych i służbowych dla pracowników w dziale Ministerstwa Górnictwa i**

pod poz. 384 — zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 marca 1951 r. w sprawie **Tymczasowej tabeli stanowisk oraz dodatków funkcyjnych i służbowych dla pracowników w dziale Ministerstwa Przemysłu Lekkiego**.

Akty te określają stanowiska w tych resortach z podaniem grup uposażenia oraz stawek dodatków funkcyjnych i służbowych.

W Nr. A-35 Monitora Polskiego pod poz. 438 zamieszczono zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 kwietnia 1951 r. w sprawie **Tymczasowej tabeli stanowisk oraz dodatków funkcyjnych i służbowych dla pracowników w dziale Prezydium Rady Ministrów**. Dołączone do zarządzenia tabele wykazują stanowiska w Centralnym Urzędzie Szkolenia Zawodowego i jednostkach podległych oraz grupy uposażenia i stawki dodatków funkcyjnych i służbowych.

W tymże numerze pod poz. 439 ogłoszono zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 kwietnia 1951 r. w sprawie **Tymczasowej tabeli stanowisk oraz dodatków funkcyjnych i służbowych dla pracowników administracji państwowej**. Zarządzenie dotyczy utworzenia we wszystkich działach administracji państwowej, w których są stanowiska inspektorów, stanowiska młodszego inspektora.

W Nr. A-36 Monitora Polskiego pod poz. 447 opublikowano zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego z dnia 12 kwietnia 1951 r. w sprawie **ustalenia wykazu średnich szkół zawodowych II stopnia, których absolwenci podlegają w roku 1951 przepisom ustawy o planowym zatrudnianiu absolwentów średnich szkół zawodowych oraz szkół wyższych**. Do zarządzenia dołączony jest wykaz szkół.

W Nr. 9 Biuletynu PKPG pod poz. 100 ogłoszono pismo ogólne Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 29 marca 1951 r.

w sprawie uprawnień urlopowych pracowników umysłowych wysuniętych spośród robotników. Pismo wyjaśnia, że do okresu czasu potrzebnego do nabycia praw urlopowych pracownikom tym zalicza się okres pracy w tym zakładzie pracy w charakterze robotników.

W Nr. 11 Biuletynu PKPG pod poz. 121 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 12 kwietnia 1951 r. w sprawie **odbywania praktyki przez kandydatów na kierowców samochodowych**. Zarządzenie nakłada na zakłady pracy posiadające samochody o nośności ponad 2,5 t obowiązek przyjmowania na praktykę 3 miesięczną kandydatów na kierowców samochodowych kierowanych przez wydziały komunikacyjne wojewódzkich rad narodowych. Zarządzenie określa wysokość wynagrodzenia kandydatów w okresie praktyki i wynagrodzenia kierowców szkolących kandydatów oraz źródło pokrycia tych wydatków.

Patrz: „Przemysł” — bezpieczeństwo pracy.

P Ł A C E

Dziennik Ustaw R. P. Nr 21, poz. 165 podaje rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 kwietnia 1951 r. o **uposażeniu pracowników nauki**.

Rozporządzenie określa osoby podlegające jego przepisom oraz ustala stawki uposażenia zasadniczego pracowników nauki, dodatki specjalne i wynagrodzenie za czynności dodatkowe i zlecone w szkołach wyższych.

Dziennik Ustaw R. P. Nr 25, poz. 191 publikuje rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 19 kwietnia 1951 r. w sprawie **wynagrodzenia pedagogicznych i wychowawczych pracowników kontraktowych w rolniczych szkołach i zakładach naukowych**.

Mocą tego rozporządzenia pracownicy wymienieni w tytule poddani zostają odpowiednio przepisom rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 1950 r. w sprawie wynagrodzenia pedagogicznych i wychowawczych pracowników kontraktowych w szkołach, zakładach i na kursach podległych Centralnemu Urzędowi Szkolenia Zawodowego (Dz. U. R. P. Nr 41, poz. 366).

W Dzienniku Ustaw R. P. Nr 26, poz. 197 podano rozporządzenie Ministra Poczty i Telegrafów z dnia 25 kwietnia 1951 r. w sprawie **dodatku za specjalność teletransmisyjną dla pracowników państwowego przedsiębiorstwa „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”**.

Rozporządzenie ustala, jakim pracownikom tego przedsiębiorstwa i na jakich warunkach przyznaje się dodatek za specjalność teletransmisyjną oraz podaje stawki dodatku.

W Nr. A-29 Monitora Polskiego pod poz. 373 ogłoszono zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 marca 1951 r. w sprawie **regulaminu komisji przy Prezesie Rady Ministrów do spraw kontroli dodatków specjalnych dla pracowników państwowych**. Zarządzenie wydano w związku z uchwałą w sprawie przyznawania niektórym kategoriom pracowników państwowych dodatków uzasadnionych specjalnymi kwalifikacjami i warunkami służby (vide PUG Nr 4/34, str. 135). Załączony do zarządzenia regulamin określa skład komisji oraz jej tryb działania.

W tymże numerze pod poz. 375 zamieszczono zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 1 marca 1951 r. w sprawie **sezonowej premii za ciągłość i wydajność pracy pracowników, zatrudnionych przy pracach sezonowych**. Zarządzenie określa pracowników, którzy mogą otrzymywać premię, warunki jej uzyskania oraz jej wysokość.

W Nr. A-31 Monitora Polskiego pod poz. 397 ogłoszono okólnik Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 marca 1951 r. w sprawie **dokonywania przez urzędy, instytucje państwowe i jednostki gospodarki społecznej potrąceń z plac pracowniczych z tytułu składek**

na odbudowę Warszawy. Okólnik wyjaśnia, że składki na SFOS mogą być potrącane z wynagrodzeń w wysokości od 0,25 do 0,5% zarobku, jeżeli decyzja o potrąceniu tej składki zapadła na zebraniu ogółu pracowników na wniosek przedstawicieli organizacji związku zawodowego i przyjęta została większością głosów.

W Nr. A-32 Monitora Polskiego pod poz. 398 opublikowano zarządzenie Ministrów: Spraw Zagranicznych, Handlu Zagranicznego, Żeglugi i Finansów z dnia 5 kwietnia 1951 r. w sprawie **wysokości dodatków lokalnych dla pracowników placówek dyplomatycznych, konsularnych i handlowych za granicą**. Zarządzenie określa sposób obliczania dla tych pracowników wysokości podstawowych dodatków lokalnych, dodatków ze względu na rodzinę, dodatków ze względu na mieszkankę oraz dodatków reprezentacyjnych. Dodatki te wolne są od podatku od wynagrodzeń.

W Nr. A-33 Monitora Polskiego pod poz. 411 ogłoszono uchwałę Rady Ministrów z dnia 7 kwietnia 1951 r. o **rozeźnieniu na pracowników Ministerstwa Budownictwa Przemysłowego uchwały Rady Ministrów z dnia 9 września 1949 r. w sprawie przyznania dodatku przejściowego pracownikom zatrudnionym w niektórych ministerstwach, którzy przeszli do pracy w tych resortach nie otrzymawszy mieszkań w Warszawie**. (vide PUG Nr 11/17, str. 220). Pracownikom tym przysługuje dodatek w wysokości 18 zł dziennie przez okres najwyżej 6 miesięcy.

W Nr. A-36 Monitora Polskiego pod poz. 446 opublikowano uchwałę Rady Ministrów z dnia 14 kwietnia 1951 r. w sprawie **wynagradzania twórców pracowniczek wynalazków, udoskonaleń technicznych i usprawnień**. Uchwała określa zasady i sposób obliczania wynagrodzenia, podając odpowiednie tabele, tryb zatwierdzania i wypłaty wynagrodzenia, a ponadto reguluje zwolnienia podatkowe od tych wynagrodzeń i premiowanie za współudział w realizacji projektów.

GOSPODARKA NIERUCHOMOŚCIAMI

W Dzienniku Ustaw R. P. Nr 21, poz. 168 ogłasza się rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 marca 1951 r. w sprawie **obowiązkowego ubezpieczenia budynków**.

Rozporządzenie określa pojęcie budynków podlegających obowiązkowi ubezpieczenia, podając, jakie budynki wyłączone są spod tego obowiązku, zamieszcza przepisy dotyczące zakresu odpowiedzialności Powołanego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych, zgłaszania i rejestracji ubezpieczeń, początku i końca odpowiedzialności zakładu, normuje zasady ustalania sumy ubezpieczenia oraz ustalania, obliczania i pobierania składek ubezpieczeniowych, reguluje kwestię obowiązków właściciela budynku, sprawę ustalania wysokości odszkodowania i zwrotu odszkodowania, terminów jego płatności, przejścia praw do odszkodowania i zwrotu odszkodowania oraz sprawę roszczeń o odszkodowanie.

Traci moc rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 20 kwietnia 1948 r. o przymusowym ubezpieczeniu budowli od ognia (Dz. U. R. P. Nr 25, poz. 178). Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia z mocą obowiązującą od 1 stycznia 1951 r., jednak przepisy dotyczące płatności odszkodowania obowiązują z dniem ogłoszenia.

Dziennik Ustaw R. P. Nr 22, poz. 173 publikuje rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 kwietnia 1951 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie **trybu wypłaty odszkodowania za wyłączone nieruchomości**.

W rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 3 czerwca 1950 r. w sprawie trybu wypłaty odszkodowania za wyłączone nieruchomości (Dz. U. R. P. Nr 26, poz. 235) wprowadza się przepis, upoważniający Ministra Finansów do ustalania sposobu i zasad pokrycia odszkodowania z rachunku wykonawcy.

GOSPODARKA LOKALAMI I NAJEM LOKALI

W Nr. A-29 Monitora Polskiego pod poz. 376 opublikowano zarządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 29 marca 1951 r. w sprawie **przekazania prezydium rad narodowych decyzji o przeznaczeniu lokalu mieszkalnego na mieszkanie służbowe dozorców domów i administratorów**. Uprawnienia te przekazane zostały prezdydiom miejskich (gminnych) rad narodowych.

Patrz: „Podatki i Daniny Publiczne” — opodatkowanie najmu mieszkań służbowych i pracowniczych.

UBEZPIECZENIA, EMERYTURY, RENTY, ZASIŁKI

Dziennik Ustaw R. P. Nr 26 poz. 196 zawiera rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 5 maja 1951 r. w sprawie **warunków nabywania uprawnień do zasiłków rodzinnych przez pracowników sezonowych**.

W myśl tego rozporządzenia zatrudnienie w charakterze pracownika sezonowego przy pracach, które są objęte sezonową premią za ciągłość i wydajność pracy, nie uprawnia do otrzymywania zasiłku rodzinnego. Jeśli po zakończeniu pracy sezonowej pracownik otrzyma pracę stałą, wówczas okres pracy sezonowej zalicza się do okresu zatrudnienia, wymaganego do nabycia uprawnień do zasiłku rodzinnego.

W Nr. A-35 Monitora Polskiego pod poz. 442 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 17 kwietnia 1951 r. w sprawie **unormowania uprawnień emerytalnych, wynikających z dotychczasowego stosunku pracy pracowników b. izb przemysłowo-handlowych**. Okresy zatrudnienia w b. izbach przemysłowo-handlowych zalicza się do okresu ubezpieczenia emerytalnego. Ponadto zarządzenie określa, na jakich warunkach i w jakiej wysokości pracownicy b. izb przemysłowo-handlowych otrzymywać będą zaopatrzenie z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

URZĄDZENIA SOCJALNE, OPIEKA SPOŁECZNA

W Nr. A-30 Monitora Polskiego pod poz. 379 opublikowano uchwałę Rady Ministrów z dnia 28 lutego 1951 r. w sprawie **powołania Pełnomocnika Rządu do Spraw Wczasów dla Dzieci i Młodzieży**. Pełnomocnikiem Rządu jest Minister Oświaty. Celem powołania Pełnomocnika jest zapewnienie jednolitego kierownictwa i koordynacji wszystkich współdziałających w zakresie wczasów dla dzieci i młodzieży władz, urzędów i instytucji państwowych oraz instytucji i organizacji społecznych. Przy Pełnomocniku czynna jest Główna Komisja do Spraw Wczasów dla Dzieci i Młodzieży, a przy prezdydiach rad narodowych — wojewódzkie, powiatowe i miejskie komisje do spraw wczasów dla dzieci i młodzieży. Uchwała określa kompetencje Pełnomocnika i komisji oraz wprowadza obowiązek pokrycia przez jednostki budżetowe i przedsiębiorstwa na rozrachunku gospodarczym opłat za pobyt dzieci na placówkach wczasów dla dzieci i młodzieży.

W Nr. 12 Biuletynu PKPG pod poz. 126 zamieszczono pismo okólne Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 17 kwietnia 1951 r. w sprawie **korzystania ze świetlic dziecięcych i regulowania za nie należności**. Pismo wyjaśnia, jakie dzieci mogą być kierowane do świetlic oraz jakie opłaty mogą być pobierane.

Patrz: „Finanse” — prowadzenie rachunkowości akcji socjalnej.

Z D Z W I E

W Dzienniku Ustaw R. P. Nr 23, poz. 182 znajduje się rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 kwietnia 1951 r. w sprawie **zasad i trybu postępowania w zakresie przejmowania aptek na własność Państwa**.

Rozporządzenie określa termin, w którym kierownicy aptek, podlegających przejęciu na własność Państwa, obowiązani są sporządzić spis majątku podlegającego przejęciu, ustalić treść tego spisu, sposób ogła-

szania przez prezydium powiatowych rad narodowych wykazów położonych na obszarze powiatu aptek, podlegających przejęciu oraz tryb zgłaszania przez osoby zainteresowane zarzutów i sprostowań do spisu. Po rozpatrzeniu tych zarzutów i sprostowań prezydium powiatowej rady narodowej przekazuje całość akt prezydium wojewódzkiej rady narodowej, która przedstawia Ministrowi Zdrowia wniosek o wydanie orzeczenia o przejęciu aptek na własność Państwa. Równocześnie z ogłoszeniem w Monitorze Polskim orzeczenia o przejęciu apteki na własność Państwa Minister Zdrowia zarządza objęcie apteki przez wyznaczoną w tym celu jednostkę gospodarki uspołecznionej. Objęcie apteki następuje w formie protokołu zdawczo-odbiorczego (vide PUG Nr 3/33, str. 10).

W Nr. A-33 Monitora Polskiego pod poz. 420 ogłoszono zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 2 kwietnia 1951 r. o **zasadach i trybie postępowania w sprawach dotyczących pozbawienia prawa wykonywania zawodu lekarza**. Zarządzenie przewiduje powoływanie przez Ministra Zdrowia specjalnych komisji do rozpatrywania spraw lekarzy i określa tryb postępowania przed tymi komisjami.

W Nr. 8 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Zdrowia pod poz. 66 opublikowano instrukcję Ministra Zdrowia z dnia 30 marca 1951 r. w sprawie **powiatowych, rejonowych i przyzakładowych poradni przeciwgruźliczych**. Instrukcja określa zadania i organizację tych poradni. Poradnie przyzakładowe tworzone być mają przy zespołach zakładów pracy zatrudniających ponad 5.000 osób bądź też przy zakładach zatrudniających ponad 100 osób chorych na gruźlicę.

Patrz: „Gospodarka majątkiem państwowym” — przekazywanie prewentoriów.

OŚWIATA I NAUKA

W Nr. A-34 Monitora Polskiego pod poz. 425 opublikowano uchwałę Rady Ministrów z dnia 7 kwietnia 1951 r. w sprawie **państwowego planu stypendialnego dla młodzieży szkół wyższych**, podległych Ministrom: Szkół Wyższych i Nauki, Oświaty i Zdrowia oraz Przewodniczącemu Głównego Komitetu Kultury Fizycznej na okres od dnia 1 stycznia 1951 r. do dnia 31 grudnia 1951 r. Plan przewiduje stypendia zwyczajne, premie stypendialne, stypendia mieszkaniowe, stypendia Towarzystwa Kursów Uniwersyteckich, stypendia Studiów Wstępnych do Państwowych Wyższych Szkół Pedagogicznych, jednorazowe zasiłki, stypendia dyplomowe oraz specjalne stypendia naukowe. Do zarządzenia dołączone są plany wyżej określonych szkół z podziałem na kierunki i lata studiów, plan premii stypendialnych oraz zestawienie budżetowe.

Patrz: „Praca” — wykaz szkół, których absolwenci podlegają planowemu zatrudnieniu.

SPRAWOZDAWCZOŚĆ I STATYSTYKA

W Nr. 8 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Finansów pod poz. 23 opublikowano zarządzenie Ministra Finansów z dnia 7 kwietnia 1951 r. w sprawie **sprawozdawczości inwestycyjnej** odnośnie inwestycji Ministerstwa Finansów zamieszczonych w Planie Inwestycyjnym na 1951 r. Zarządzenie określa zakres obowiązku sprawozdawczości inwestycyjnej w resorcie Ministerstwa Finansów oraz tryb i terminy przesyłania sprawozdań.

ORGANIZACJA PRZEDSIĘBIORSTW GOSPODARKI USPOŁECZNIONEJ

W Nr. A-33 Monitora Polskiego pod poz. 411 ogłoszono uchwałę Prezydium Rządu z dnia 7 kwietnia 1951 r. w sprawie **utworzenia wojewódzkich zarządów budowlanych przedsiębiorstw powiatowych**. W myśl uchwały prezydium wojewódzkich rad narodowych tworzą wojewódzkie zarządy budowlanych przedsiębiorstw państwowych. Wojewódzkie zarządy sprawują koordynację, nadzór, kontrolę i ogólne kierownictwo budowlanych przedsiębiorstw powiatowych oraz prowadzą na rozrachunku gospodarczym działy pomocnicze tych

przedsiębiorstw. Wojewódzkie zarządy przejmują personel i majątek ekspozytur dyrekcji miejscowych przedsiębiorstw budowlanych.

ORGANIZACJA URZĘDÓW

Dziennik Ustaw R. P. Nr 20, poz. 159 zawiera dekret z dnia 29 marca 1951 r. o organach zastępstwa prawnego.

Organy zastępstwa prawnego tworzy się dla udzielania pomocy prawnej władzom, urzędom, państwowym instytucjom, przedsiębiorstwom i bankom, przedsiębiorstwom pozostającym pod zarządem państwowym oraz gminnym kasom spółdzielczym. Pomoc prawna polega na zastępstwie w sprawach cywilnych przed sądami, na udzielaniu opinii prawnych i na współdziałaniu w opracowywaniu aktów prawnych. Zastępstwo sądowe władz, urzędów, instytucji państwowych i przedsiębiorstw pozostających pod zarządem państwowym należy z mocy prawa wyłącznie do organów zastępstwa prawnego, zastępstwo sądowe państwowych przedsiębiorstw, banków oraz gminnych kas spółdzielczych należy do organów zastępstwa prawnego w granicach zlecenia udzielanego w drodze zarządzenia właściwego ministra za zgodą Prezesa Rady Ministrów. Organami zastępstwa prawnego są: 1) Urząd Zastępstwa Prawnego, podlegający Prezesowi Rady Ministrów, 2) wydziały prawne prezydiów wojewódzkich rad narodowych i 3) referaty prawne prezydiów powiatowych rad narodowych. Te ostatnie tworzone są w miarę potrzeby za zgodą prezydium wojewódzkiej rady narodowej i w zakresie zastępstwa sądowego działają tylko przed sądami powiatowymi.

Dekret określa zakres działania Urzędu Zastępstwa Prawnego oraz wydziałów i referatów prawnych, podaje wydziały i referaty prawne działaniu przepisów o terenowych organach jednolitej władzy państwowej i przewiduje określenie przez Radę Ministrów w drodze rozporządzenia wymagań odbycia aplikacji i złożenia egzaminów na stanowiska referendarskie, związane z udzielaniem pomocy prawnej.

Znosi się Prokuraturę Generalną Rzeczypospolitej Polskiej, której pracownicy przechodzą do odpowiednich działów służby państwowej i traci moc rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 9 grudnia 1924 r. o zmianie ustroju Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. R. P. z 1924 r. Nr 107, poz. 967 i z 1933 r. Nr 21, poz. 151).

W Dzienniku Ustaw R. P. Nr 25, poz. 185 ogłoszono rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 kwietnia 1951 r. w przedmiocie przekazania spraw celnych do zakresu działania Ministra Handlu Zagranicznego.

W związku z wymienionym w tytule rozporządzeniem przekazania spraw celnych i spraw karnych skarbowych o naruszenie przepisów w zakresie ceł do zakresu działania Ministra Handlu Zagranicznego wprowadza się odpowiednio zmiany w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1950 r. w sprawie zakresu działania Ministra Finansów i zmiany zakresu działania Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego (Dz. U. R. P. Nr 22, poz. 188) i w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 8 marca 1949 r. w sprawie zakresu działania Ministra Handlu Zagran. (Dz. URP. Nr 18, poz. 96).

W Dzienniku Ustaw R. P. Nr 26, poz. 195 ogłasza się dekret z dnia 19 kwietnia 1951 r. o organach administracji miar oraz o miarach i narzędziach mierniczych.

Organy administracji miar powołane są do zachowania jednolitości miar i zabezpieczenia rzetelności narzędzi mierniczych we wszystkich gałęziach gospodarki narodowej. Organami administracji miar są urzędy miar, a mianowicie: Główny Urząd Miar w Warszawie, któremu podlegają okręgowe urzędy miar, a tym ostatnim — obwodowe urzędy miar. Główny Urząd Miar prowadzi nadto prace naukowo-badawcze z dziedziny metrologii dla potrzeb gospodarki narodowej. Do pracowników naukowych zatrudnionych w komórkach naukowo-badawczych Głównego Urzędu Miar stosuje się przepisy dotyczące pra-

cowników naukowych. Rozporządzenie stanowi, że we wszystkich aktach i czynnościach urzędowych oraz gospodarczych należy wyrażać miarę w legalnych jednostkach miar, które ustali w drodze rozporządzenia Rada Ministrów, określa pojęcie wzorca miary, przewiduje wydanie przez Prezesa Głównego Urzędu Miar przepisów legalizacyjnych dla narzędzi mierniczych podlegających obowiązkowi legalizacji, definiuje pojęcie legalnych, dokładnych i rzetelnych narzędzi mierniczych, ustala, jakie narzędzia miernicze podlegają legalizacji, przewiduje rejestrację zakładów wyrobu, naprawy i sprzedaży narzędzi mierniczych, podaje przepisy dotyczące sprawowania przez organa administracji miar nadzoru nad przestrzeganiem przepisów o miarach i narzędziach mierniczych oraz sankcje karne za określone naruszenia przepisów dekretu. Traci moc dekret o miarach z dnia 8 lutego 1919 r. (Dz. U. R. P. z 1928 r. Nr 72, poz. 661).

W Nr. A-29 Monitora Polskiego pod poz. 371 opublikowano uchwałę Rady Ministrów z dnia 17 marca 1951 r. w sprawie statutu organizacyjnego Ministerstwa Gospodarki Komunalnej. Dołączony do uchwały statut wymienia departamenty, biura, samodzielne wydziały i centralne zarządy wchodzące w skład Ministerstwa oraz określa podział tych jednostek organizacyjnych. Jednocześnie traci moc obowiązującą poprzedni statut tego Ministerstwa (vide PUG Nr 9/27, str. 244).

W Nr. A-30 Monitora Polskiego pod poz. 381 ogłoszono uchwałę Prezydium Rządu z dnia 31 marca 1951 r. w sprawie utworzenia w Ministerstwie Przemysłu Ciepłego Państwowej Inspekcji Energetycznej. Zadaniem Inspekcji jest zabezpieczenie racjonalnego użytkowania energii elektrycznej i ciepłej. Uchwała określa zakres działania Inspekcji. Uchylona zostaje uchwała Prezydium Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 27 października 1949 r. w sprawie powołania Komisarza Gospodarki Energetycznej (vide PUG Nr 1/19, str. 9).

W Nr. A-34 Monitora Polskiego pod poz. 426 zamieszczono uchwałę Rady Ministrów z dnia 14 kwietnia 1951 r. w sprawie organizacji służb inwestycyjnych w terenowych organach jednolitej władzy państwowej. Uchwała nakłada na prezydium wojewódzkich rad narodowych obowiązek przedstawienia Prezydium Rady Ministrów projektów organizacji służb inwestycyjnych wg „Karty charakterystyki komórki inwestycyjnej”, której wzór dołączony jest do uchwały.

W Nr. A-35 Monitora Polskiego pod poz. 435 ogłoszono uchwałę Rady Ministrów z dnia 14 kwietnia 1951 r. o zmianie Instrukcji Nr 8 w sprawie organizacji wewnętrznej i etatów wydziałów prezydiów rad narodowych (vide PUG Nr 7/25 str. 184, Nr 8/26 str. 214, Nr 10/28, str. 282, Nr 11/29, str. 309, Nr 12/30, str. 349, Nr 1/31, str. 31, Nr 3/33, str. 106, Nr 4/34, str. 137 i Nr 5/35, str. 179). Zmiany dotyczą utworzenia komórek inwestycji.

W tymże numerze pod poz. 437 opublikowano uchwałę Prezydium Rządu z dnia 14 kwietnia 1951 r. w sprawie utworzenia w Centralnym Urzędzie Drobnej Wytwórczości zarządów przemysłu. Uchwała wymienia zarządy i określa ich zakres działania.

W Nr. 1 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Budownictwa Miast i Osiedli pod poz. 4 ogłoszono zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 12 marca 1951 r. o tymczasowym ustaleniu zakresu działania Gabinetu Ministra, departamentów i samodzielnych wydziałów w Ministerstwie Budownictwa Miast i Osiedli. Zarządzenie określa zakres działania poszczególnych komórek Ministerstwa.

Patrz: „Urządzenia Socjalne i Opieka Społeczna” — Pełnomocnik Rządu do spraw wczasów dla dzieci i młodzieży.

„Rolnictwo” — organizacja elektryfikacji rolnictwa.

„Praca” — tabele stanowisk.

GOSPODARKA MAJĄTKIEM PAŃSTWOWYM

W Nr. A-31 Monitora Polskiego pod poz. 389 ogłoszono uchwałę Prezydium Rządu z dnia 31 marca

1951 r. w sprawie przekazania radom narodowym prewatoriów i domów zdrowia dla dzieci. Przekazanie nastąpi w trybie określonym uchwałą Rady Ministrów z dnia 6 grudnia 1950 r. w sprawie zasad i trybu przekazywania radom narodowym niektórych przedsiębiorstw, zakładów i instytucji spośród podległych dotąd ministrom i innym urzędom (vide PUG Nr 2/32, str. 63).

W Nr. 9 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Finansów pod poz. 29 opublikowano okólnik z dnia 29 marca 1951 r. w sprawie właściwego interpretowania uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 27 maja 1949 r. oraz instrukcji Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 2 czerwca 1950 r. w sprawie **wzajemnego przekazywania maszyn, urządzeń technicznych, środków transportowych i innych przedmiotów majątku trwałego przez urzędy, instytucje i przedsiębiorstwa państwowe** (vide PUG Nr 8/26, str. 214). Okólnik wyjaśnia, kiedy przedmiot majątku trwałego może być skreślony z inwentarza majątku trwałego.

W Nr. 8 Dziennika Urzędowego Ministerstwa Zdrowia pod poz. 70 ogłoszono instrukcję Ministra Zdrowia z dnia 10 kwietnia 1951 r. w sprawie **wzajemnego przekazywania przez zakłady społeczne służby zdrowia zbędnych artykułów medycznych**. Instrukcja zawiera przepisy wykonawcze do pisma okólnego z dnia 28 lipca 1950 r. (vide PUG Nr 10/28, str. 282) a w szczególności określa, jaki sprzęt podlega przekazaniu i w jakim trybie.

RÓŻNE

Dziennik Ustaw R. P. Nr 23, poz. 175 zamieszcza dekret z dnia 19 kwietnia 1951 r. o zmianie przepisów o **ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych**.

W rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych (Dz. U. R. P. z 1928 r. Nr 39, poz. 384 z późniejszymi zmianami) wprowadza się zmiany, dotyczące opłat za druk opisu wynalazku i rysunków.

W Dzienniku Ustaw R. P. Nr 23, poz. 181 zamieszczono rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 12 marca 1951 r. zmieniające rozporządzenie z dnia 14 stycznia 1947 r. w sprawie **rejestracji dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej**.

W rozporządzeniu z dnia 14 stycznia 1947 r. (Dz. U. R. P. Nr 34, poz. 155 i Nr 55, poz. 303) dodaje się przepis dotyczący terminu rejestracji dzieł sztuki lub przedmiotów wymienionych w § 1 nowelizowanego rozporządzenia, jeśli przedmioty zostaną sprzedane lub

oddane w komis instytucjom albo przedsiębiorstwom upoważnionym uprawnionym do ich zakupu lub przyjęcia do komisowej sprzedaży.

Dziennik Ustaw R. P. Nr 24, poz. 184 zawiera rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 kwietnia 1951 r. o **właściwości władz i trybie postępowania w sprawach szkód w majątku Powszechnej Organizacji „Służba Polsce“**.

Rozporządzenie to normuje ustalanie, dochodzenie i umarzanie szkód powstałych w majątku Powszechnej Organizacji „Służba Polsce“. Zawiera ono szczegółowe postanowienia, określające osoby, do których stosuje się rozporządzenie, ustala właściwość władz przy wydawaniu zarządzeń, przewidzianych w rozporządzeniu, reguluje tryb dochodzenia administracyjnego w sprawach wyrządzonych szkód, jako też wydawanie zarządzeń o wynagrodzeniu szkody, bądź o skierowaniu sprawy na drogę procesu cywilnego, bądź o umorzeniu postępowania i normuje sprawę odwołań od zarządzeń, wznowienia postępowania i uchylenia zarządzenia oraz sprawy postępowania wykonawczego.

W Dzienniku Ustaw R. P. Nr 27, poz. 204 znajduje się rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 maja 1951 r. o **taksie dla tłumaczy przysięgłych**.

Rozporządzenie określa wysokość wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych za każdą stronicę przekładów z języków obcych na język polski i odwrotnie ze zróżnicowaniem stawek w zależności od tego, o jaki obcy język chodzi oraz wysokość wynagrodzenia za inne czynności, wykonywane przez tłumaczy przysięgłych.

Traci moc rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 grudnia 1947 r. o taksie dla tłumaczy przysięgłych (Dz. U. R. P. z 1948 r. Nr 2, poz. 11).

W Nr. A-34 Monitora Polskiego pod poz. 425 opublikowano zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 19 kwietnia 1951 r. w sprawie **centralnego zaopatrzenia urzędów państwowych oraz przedsiębiorstw gospodarki społecznej w fachową i naukową literaturę zagraniczną**. Zarządzenie reguluje tryb składania zamówień oraz rozdział środków dewizowych przyznanych „Domowi Książki“ na poszczególne resorty.

W tymże numerze pod poz. 127 zamieszczono pismo okólnie Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 18 kwietnia 1951 r. w sprawie **nowych opracowań normalizacyjnych**. Pismo wyjaśnia, że wnioski o nowe opracowania normalizacyjne powinny być kierowane do Polskiego Komitetu Normalizacyjnego wyłącznie za pośrednictwem komórek normalizacyjnych ministerstw lub urzędów centralnych.

Orzecznictwo w sprawach gospodarczych

Sąd Najwyższy

Izba Karna

1. Sąd Najwyższy w sprawie Ryszarda S., osk. z art. 133 k. k. po wysłuchaniu wniosku Prokuratora Sądu Najwyższego, na podstawie art. 410 k. p. k. postanowił przedstawioną przez Sąd Okręgowy w Świdnicy kwestię prawną:

„Czy funkcjonariusze stali Spółdzielni Samopomocy Chłopskiej korzystają z ochrony prawnej, przewidzianej w Rozdziale XXI k. k. dla urzędników“.

rozstrzygnąć następująco:

„Funkcjonariusze Spółdzielni Samopomocy Chłopskiej, jak zresztą i funkcjonariusze wszelkich przedsiębiorstw państwowych, społecznych oraz instytucji i organizacji społecznych, mogą korzystać ze wzmożonej ochrony prawno-karnej, przewidzianej

nej w Rozdziale XXI k. k., w zależności od wagi i charakteru wykonywanej przez nich czynności.

Nie ma przy tym decydującego znaczenia istota prawna stosunku pracownika do jego pracodawcy ani charakter umowy o pracę, lecz sama czynność pracownika.

Ocena, czy pracownik — ze względu na swą **czynność i okoliczności towarzyszące** naruszeniu jego dobra lub dobra, które on reprezentuje — powinien korzystać ze wzmożonej ochrony karnoprawnej w myśl przepisów Rozdziału XXI k. k., jest kwestią faktu i należy do sądu orzekającego“.

Uzasadnienie

Rozdział XXI k. k. zawiera przepisy o wzmożonej ochronie prawnej osób ze względu na zajmowany urząd

lub wykonywane funkcje. Przepisy tego rozdziału zakreślają granice przedmiotowej ochrony prawnej.

Art. 292 k. k., stanowiąc kto może być podmiotem przestępstwa urzędniczego, nie rozszerza przedmiotowo pojęcia urzędnika; rozszerza on jedynie zakres odpowiedzialności karnej przewidzianej dla urzędników na inne jeszcze osoby (m. in. na funkcjonariuszy wszelkich instytucji prawa publicznego).

Zestawienie zaś treści art. 292 k. k. z art. 293 k. k. oraz z szeregiem przepisów Rozdz. XXI k. k. (m. in. art. 129—133) nie daje żadnej podstawy do uznania, że intencją ówczesnego ustawodawcy było rozszerzenie wzmożonej ochrony prawnej również na te ostatnie kategorie osób.

Podkreślić należy, że Kodeks Karny nie zawiera definicji urzędnika, a kodeksowe pojęcie urzędnika nie pokrywa się z pojęciem urzędnika według innych ustaw (o państwowej służbie cywilnej, emerytalnej itd.).

Kwestia zakresu ochrony prawnej wynikającej z przepisów Rozdz. XXI k. k. była w nauce prawa sporna. Przedwojenne orzecznictwo Sądu Najwyższego, jakkolwiek było chwiejne, czego wyrazem były sprzeczne w tym względzie orzeczenia, stało na ogół na stanowisku, że pod względem przedmiotowym ochrona z mocy tych przepisów służy nie tylko urzędnikom sensu stricto, lecz również urzędnikom niektórych instytucji i przedsiębiorstw państwowych. Takie stanowisko interpretacyjne Sądu Najwyższego znajdowało oparcie w przepisach niektórych ustaw szczególnych (np. art. 2 ustawy z dnia 18.III.1932 r. o przedsiębiorstwie „Polski Monopol Tytoniowy“, art. 4 i 7 rozp. P. R. z dnia 11.VII.1932 r. o przedsiębiorstwie „Polski Monopol Spirytusowy“ itd. Niemniej jednak stwierdzić trzeba, że orzecznictwo to szło po linii ograniczenia pojęcia „urzędnika“ przy interpretacji przepisów k. k.

Wprawdzie źródłem tak sformułowanych przepisów k. k. jak i takiego orzecznictwa S. N. była w zasadzie nie ochrona osobistego interesu prawnego określonej osoby fizycznej, lecz ochrona „władzy“ i „urzędu“, to jednak takie stanowisko judykatury było zrozumiałe i uzasadnione ówczesnymi tendencjami ustrojowymi. Wyrażało ono tendencję do przeciwstawiania władzy, reprezentowanej przez aparat polityczny państwa kapitalistycznego, ogółowi obywateli i praktycznie dawało ono tę wzmożoną ochronę prawną małej grupie uprzywilejowanych przeciwko określonym formom działań innych osób — szerokich mas obywateli.

Przepisy art. 46 m. k. k. z uwagi na ich charakter i cel rozszerzyły również tylko podmiotową odpowiedzialność innych jeszcze kategorii osób, poza wymienionymi już w art. 292 k. k. m. in. na funkcjonariuszy spółdzielni.

Należy jednak uznać, że w nowych warunkach ustrojowych Polski Ludowej i w wyniku dokonanych i dokonujących się przemian, gdy nastąpiła zmiana zakresu władzy państwowej, gdy państwo obejmuje coraz to większy zakres funkcji wykonywanych w interesie ogółu społeczeństwa, gdy znaczną część tych nader istotnych nieraz funkcji przejęły i przejmują organizacje społeczne (m. in. i spółdzielnie), a z drugiej strony — rozszerzył się znacznie i wciąż rozszerza się krąg osób, których funkcje służą interesowi publicznemu, i które z tego powodu powinny znaleźć wzmożoną ochronę prawną, przewidzianą w art. 127—133 k. k. — byłoby błędne zacieśnianie pojęcie urzędnika w rozumieniu Kodeksu Karnego do licznej już zresztą i coraz liczniejszej grupy osób, pozostających w publiczno-prawnym stosunku pracy.

Tendencje ustawodawcy Polski Ludowej do rozszerzenia pojęcia „urzędnika“ poza ramy tradycyjnego dotąd pojęcia urzędnika widoczne jest z zestawienia treści art. 47 z art. 46 m. k. k. oraz z treści art. 47 m. k. k. w związku z art. 134 k. k.

Z drugiej jednak strony ta słuszną tendencja ustawodawcy ludowego nie daje podstawy do rozszerzania już dziś „kodeksowego“ pojęcia urzędnika (art. 127—133 k. k.) na wszystkie osoby zatrudnione w „sektorze społecznym“, bez żadnego ograniczenia. Nie byłoby to słuszne na obecnym etapie rozwoju stosunków społecz-

nych, albowiem rodzaj i zakres tych funkcji bywają nie tylko bardzo różnorodne, ale i bardzo różne pod względem ich obiektywnej wagi społecznej i znaczenia (np. Spółdzielcze Przedsiębiorstwo Budowlane a Gospoda Ludowa Gminnej Spółdzielni Samopomocy Chłopskiej). Nie byłoby to słuszne również w związku ze zmianą pojęć prawnych w Polsce Ludowej, w szczególności w związku z inną niż w państwach kapitalistycznych rolą i zadaniami państwa i aparatu państwowego oraz innym zgoła stosunkiem państwa i jego organów do obywatela. Demokratyzacja stosunków w Polsce, demokratyzacja aparatu państwowego, który w coraz większym stopniu wywodzi się z wyborów, jak i nieskrępowane prawo rzeczowej krytyki działalności władz, urzędów i instytucji, sprawiają, że dawna granica społeczna między aparatem państwa a ogółem obywateli zaciera się.

Należy zatem przy interpretacji przepisów Rozdziału XXI k. k. za punkt wyjścia przyjąć nie tylko tradycyjne pojęcie „imperium“, które odnosi się do urzędników w dotychczasowym rozumieniu, ale również rodzaj i zakres oraz wagę społeczną funkcji, wykonywanych przez osoby nie należące do tej kategorii urzędników, a wymienione w art. 46 m. k. k. i ocenić potrzebę oraz celowość udzielenia tym osobom wzmożonej ochrony prawnej w ścisłym związku z wykonywanymi przez nie funkcjami.

Tak więc, przedmiotowa ochrona prawna, wynikająca z przepisów Rozdziału XXI k. k. na obecnym etapie rozwoju stosunków społecznych będzie stosownie do okoliczności służyć np. strażnikowi spółdzielni, powołanemu do ochrony jej mienia, a nie musi służyć np. sprzątacze, powołanej do utrzymania czystości wewnątrz lokalu spółdzielni, będzie przysługiwać kierownikowi przedsiębiorstwa, gospody ludowej — w związku z jego funkcjami kierowniczymi, a nie pracownikowi, zajętemu przy przenoszeniu towaru z magazynu do sklepu lub kucharce. Momentem decydującym będzie tu waga i znaczenie wykonywanych w interesie społecznym funkcji oraz potrzeba i celowość udzielenia osobom wykonującym te funkcje w związku z ich wykonywaniem — wzmożonej ochrony prawnej.

Jest to kwestia okoliczności faktycznych, które każdorazowo winien ocenić sąd orzekający.

Jak z powyższego wywodu wynika kwestia kategorii funkcjonariuszy spółdzielni „stali“ lub „niestali“, „etatowi“ lub „kontraktowi“ — jest bez znaczenia.

Postanowienie z dnia 30 września 1950 r.

(K. O. 264/50)

2. Powołanie się na swój wpływ na urzędnika w sensie art. 38 m. k. k. może wynikać z zachowania się osoby ofiarowującej swe pośrednictwo, tj. pewnych jej niedopowiedzeń, gestów, znaczących uśmiechów itp. czyli ze stworzenia przez nią pozorów mogących wzbudzić przekonanie, że osoba ta ma wpływ na urzędnika kompetentnego do załatwienia sprawy. Może ono również wynikać z samego faktu podjęcia się pośrednictwa w załatwianiu sprawy w tym samym urzędzie, w którym pracuje podejmujący się pośrednictwa, gdy z uwagi na jego w tym urzędzie stanowisko można zasadnie mniemać, że ma wpływ na kompetentnych do załatwienia sprawy urzędników.

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu rewizji w sprawie Eugeniusza K., osk. z art. 38 m. k. k., założonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dn. 25 marca 1950 r., na mocy art. 395, 404 pkt. 2 k. p. k. zmienił zaskarżony wyrok w części dotyczącej wymiaru kary za zbrodnię z art. 38 m. k. k. oraz kary łącznej, w pozostałych częściach zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Rewizja oskarżonego zarzuca, między innymi, błędną ocenę okoliczności faktycznej, przyjętą za podstawę wyroku i w związku z tym obrazę art. 329, 347 k. p. k., a w szczególności, że Sąd dając wiarę świadkowi G., błędnie ustalił, że oskarżony podejmując się pośrednictwa przy uzyskaniu przydziału na mieszkanie Powoływał się na swój wpływ u kierownika Urzędu Kwate-

runkowego S., gdyż oskarżony udzielił jedynie G. pomocy w odszukaniu adresów wolnych mieszkań i w związku z tym, że składane wnioski pozostawały bez uwzględnienia. Było więc oczywiste, że nie ma on wpływu na decyzję S. Zdaniem rewizji Sąd nie ocenił właściwie zeznań świadka G., która stwierdziła, że upominała się ona u oskarżonego o należność za uszycie przez jej męża garnitur, a więc Sąd błędnie przyjął, że uszycie garnituru było zapłatą za pomoc okazaną przez oskarżonego przy załatwianiu sprawy przydziału mieszkania.

W u z a s a d n i e n i u

Sąd Najwyższy wyraził, między innymi, następujący pogląd prawny:

Sąd zasadnie dał wiarę świadkom Zygmuntowi i Halinie G., że zeznania ich są logiczne i znajdują potwierdzenie nie tylko w zeznaniach innych świadków, lecz również znajdują potwierdzenie w faktach przyznanych przez oskarżonego. W szczególności oskarżony przyznał, że nie zapłacił za uszycie garnituru oraz, że składał w imieniu G. podanie do Urzędu Kwaterunkowego. Zatem bezsporną okolicznością w świetle zebranego materiału dowodowego jest zarówno fakt pośredniczenia przez oskarżonego w załatwianiu sprawy przydziału mieszkaniowego, jak też uzyskanie przez niego z tego tytułu korzyści majątkowej.

Pozostaje do rozważenia kwestia, czy oskarżony powoływał się na swój wpływ na kierownika Urzędu Kwaterunkowego S.

W tym przedmiocie całkowicie wiarogodne są zeznania małżonków G., którzy kategorycznie ten fakt stwierdzają. Gdyby przyjąć, że wspomniany fakt nie miał miejsca nie byłoby logiczne wytłumaczenie powodów, dla których G. korzystał z pośrednictwa oskarżonego.

Należy mieć na uwadze, że powołanie się na swój wpływ na urzędnika (w sensie art. 38 m. k. k.) nie musi być zawsze wypowiedziane *expressis verbis*. Może ono wynikać z zachowania się osoby ofiarowującej swe pośrednictwo — pewnych jej niedopowiedzeń, gestów, znaczących uśmiechów itp., tj. stworzenia przez nią takich pozorów, które mogłyby wzbudzić przekonanie, że osoba ta ma wpływ na urzędnika kompetentnego do załatwienia sprawy.

Może ono również wynikać już z samego faktu podjęcia się pośrednictwa w załatwianiu sprawy w tym samym urzędzie, w którym pracuje podejmujący się pośrednictwa i z uwagi na jego w tym urzędzie stanowisko można zasadnie mniemać, że ma wpływ na kompetentnych do załatwienia sprawy urzędników.

Gdyby więc nawet nie dać wiary małżonkom G., że oskarżony wypowiedział słowa „...pomogę w uzyskaniu mieszkania, bo S., kierownik Wydziału Kwaterunkowego, jest moim kolegą”, do czego nie ma żadnych zresztą powodów — stan faktyczny przestępstwa byłby pomimo tego spełniony.

Argument, że niemożność uzyskania przydziału na mieszkanie przez G. świadczyła o braku wpływu oskarżonego na S. — nie jest trafny, gdyż fakt nieprzydzielenia mieszkania G. mógł wynikać z chęci uzyskania dalszych korzyści majątkowych od G., bądź z okoliczności, iż oskarżony nie posiadał dostatecznego wpływu na S., co dla bytu przestępstwa jest bez znaczenia.

Wyrok z dnia 4 września 1950 r.
(K. 726/50)

3. Pozostawienie przez oskarżonego klucza od szafy z materiałami piśmiennymi w miejscu dostępnym dla osób postronnych i umożliwienie tym sposobem powstania braków w materiałach, stanowi niedopełnienie obowiązku należytego nadzoru nad powierzonymi materiałami piśmiennymi, tj. działanie na szkodę interesu publicznego, a więc przestępstwo z art. 286 § 3 k. k.

Sąd Najwyższy w sprawie Aleksandra G., osk. z art. 286 k. k., po rozpoznaniu rewizji nadzwyczajnej Pierwszego Prokuratora Sądu Najwyższego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 26 października 1949 r.,

na podstawie art. 417, 403, pkt. 3, 408 k.p. k. uchylił zaskarżony wyrok i uznał oskarżonego Aleksandra G. za winnego, iż w czasie od 1 stycznia do 28 października 1947 roku jako referent działu zaopatrzenia wbrew swojemu obowiązkowi należytego nadzoru nad powierzonymi jego pieczy materiałami piśmiennymi, niedbale przechowywał klucz od szafy z tymi materiałami, w szczególności pozostawiał ten klucz w miejscu dostępnym dla innych osób, czym działał na szkodę interesu publicznego, gdyż umożliwiał powstanie braków w materiałach piśmiennych firmy — przez co popełnił przestępstwo z art. 286 § 3 k. k. i na podstawie tego przepisu ustawy skazał oskarżonego G. za czyn powyższy na karę 3 (trzech) miesięcy aresztu.

Prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 26 października 1949 r. niewinny został oskarżony Aleksander G. od oskarżenia, że w okresie czasu od 1 stycznia do 20 października 1947 r. jako referent działu zaopatrzenia nie dopełniając obowiązku należytego nadzoru nad powierzonym jego pieczy magazynem z materiałami piśmiennymi przywłaszczył sobie na szkodę tejże firmy towary wartości 550.348 zł. Pierwszy Prokurator Sądu Najwyższego dnia 27 kwietnia 1950 r. założył od wyroku tego rewizję nadzwyczajną, zarzucając: błędną ocenę okoliczności faktycznych, przyjętych za podstawę wyroku, przez uznanie, iż brak jest danych do przypisania oskarżonemu jakiegokolwiek działania na szkodę interesu publicznego drogą przekroczenia władzy lub niedopełnienia obowiązku, a nieuwzględnienie, że danych takich, w kierunku działania nieumyślnego, dostarczył przewod sądowy w postaci wyjaśnień oskarżonego oraz zeznań świadków, według których oskarżony umożliwił powstawanie braków w materiałach piśmiennych na szkodę firmy przez niedbale przechowywanie klucza od szafy z tymi materiałami, w szczególności — pozostawianie tego klucza w miejscu dostępnym dla osób niepowołanych.

W u z a s a d n i e n i u

Sąd Najwyższy wyraził, między innymi, następujący pogląd prawny:

Rewizja nadzwyczajna jest uzasadniona.

Sąd Apelacyjny uniewinnił oskarżonego od zarzutu umyślnego działania na szkodę firmy przez przywłaszczenie z nadzorowanego przez oskarżonego magazynu z materiałami piśmiennymi przedmiotów wartości 550.348 zł. Z samego faktu uniewinnienia wynika, że Sąd Apelacyjny, nie widząc właściwych podstaw do skazania oskarżonego za ten czyn według wskazanego w akcie oskarżenia art. 286 § 2 k. k., nie znalazł również danych do skazania oskarżonego za działanie nieumyślne, o którym stanowi art. 286 § 3 k. k. Sąd apelacyjny w tej mierze błędnie ocenił okoliczności faktyczne, przyjęte za podstawę wyroku. W szczególności Sąd Apelacyjny nie uwzględnił, iż wyjaśnienia oskarżonego na przewodzie sądowym i w śledztwie o pozostawianiu przez niego klucza od szafy z materiałami piśmiennymi w miejscu dostępnym dla osób za całość tych materiałów nieodpowiedzialnych i osób postronnych, ocenić należy jako przyznanie się do niedbałego spełniania swojego obowiązku pieczy nad wspomnianymi materiałami i umożliwienia tym sposobem powstawania braków tych materiałów. Taki sam wniosek co do nieumyślnego działania oskarżonego na szkodę firmy należało wysnuć z zeznań w powyższej kwestii wszystkich świadków przesłuchanych na rozprawie, zwłaszcza jednak świadka Edwarda S., podającego między innymi: „...był on (oskarżony) może za bardzo łatwowierny. Klucz od szafy powinien mieć oskarżony, lecz był on ukryty. Wiedzieliśmy, gdzie on jest”. Przyjęcie więc, iż nie ma danych do uznania wszelkiej winy oskarżonego przez niedopełnienie obowiązku, było błędne. Na podstawie należytej oceny istniejących w sprawie niniejszej dowodów oskarżony podlega ukaraniu w myśl art. 286 § 3 k. k.

Wyrok z dnia 24 sierpnia 1950 r.
(K. 534/50)

4. Jaskrawe zaniechanie obowiązku służbowego na szkodę interesu publicznego oraz brak zachowania elementarnej ostrożności i przezorności w stosunku do powierzonych mienia państwowego, a więc występki z art. 286 § 1 k. k. stanowi pójście do restauracji celem spożycia posiłku i picie wódki przez urzędnika mającego przy sobie teczkę, w której znajdują się pieniądze, będące własnością przedsiębiorstwa państwowego.

Zaniechanie przez urzędnika zameldowania właściwej władzy o fakcie kradzieży, powierzonych jego pieczy mienia państwowego — stanowi niedopełnienie obowiązku na szkodę interesu publicznego w rozumieniu art. 286 § 1 k. k.

Sąd Najwyższy w sprawie Romana T., osk. z art. 286 § 1 k. k. po rozpoznaniu rewizji oskarżonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 31 lipca 1950 r. na podstawie art. 375 k. p. k. utrzymał w mocy zaskarżony wyrok.

Rewizja oskarżonego zarzuca obrazę art. 286 § 1 k. k. przez błędne zastosowanie do czynu oskarżonego tego przepisu prawa, zamiast kwalifikacji z art. 286 § 3 k. k., — jakkolwiek ustalenia faktyczne Sądu wskazują na nieumyślność winy oskarżonego.

W uzasadnieniu

Sąd Najwyższy wyraził następujący pogląd prawny: Zarzut rewizji jest bezzasadny. Oskarżony tłumaczy ujawniony w kasie brak kwoty ponad 260 tysięcy złotych tym, iż został on rzekomo okradziony, gdy w restauracji pił wódkę, posiadając w trzymanej przy sobie teczce 300.000 złotych, podjętych w związku ze swą pracą urzędową. Oskarżony wyjaśnia dalej, iż o fakcie kradzieży nie zameldował, łudząc się, iż skradzione mu pieniądze zwróci przedsiębiorstwu państwowemu, którego były własnością.

Przyjmując wyjaśnienie oskarżonego za prawdziwe, należy w postępowaniu jego upatrywać *podwójne* przestępstwo z art. 286 § 1 k. k., a mianowicie:

a) przez zaniechanie obowiązku zachowania elementarnej ostrożności i przezorności w stosunku do powierzonych mu, z racji wykonywanej służby, mienia państwowego,

b) przez zaniechanie obowiązku natychmiastowego zameldowania właściwej władzy o fakcie kradzieży powierzonych jego pieczy mienia państwowego.

Jaskrawe zaniechanie obowiązku służbowego na szkodę interesu publicznego oraz brak zachowania elementarnej ostrożności i przezorności w stosunku do powierzonych mu mienia państwowego, a więc występki z art. 286 § 1 k. k. stanowi pójście do restauracji celem spożycia posiłku i picie wódki przez urzędnika, mającego przy sobie teczkę, w której znajdują się pieniądze, będące własnością przedsiębiorstwa państwowego.

Zaniechanie przez urzędnika zameldowania właściwej władzy o fakcie kradzieży, powierzonych jego pieczy mienia państwowego — stanowi niedopełnienie obowiązku na szkodę interesu publicznego w rozumieniu art. 286 § 1 k. k.

Z zasad powyższych rewizję uznać należy za bezzasadną.

Wyrok z dnia 19 stycznia 1951 r.
(K. 1483/50)

5. Dalsze uchylanie się oskarżonego od pracy już po odbyciu kary aresztu orzeczonej wyrokiem na zasadzie art. 13 ustawy z dnia 19 kwietnia 1950 r. o zabezpieczeniu socjalistycznej dyscypliny pracy (Dz. U. R. P. Nr 20, poz. 168), wskutek uchylenia się tegoż oskarżonego od odbycia kary sądowej, wymierzonej na podstawie art. 8 tejże ustawy, nie zawiera w sobie cech przestępstwa.

Sąd Najwyższy w sprawie Józefa M. osk. z art. 13 ustawy z dnia 19 kwietnia 1950 r. o zabezpieczeniu socjalistycznej dyscypliny pracy (Dz. U. R. P. Nr 20, poz. 168) po rozpoznaniu rewizji nadzwyczajnej Ministra Sprawiedliwości od wyroku b. Sądu Grodzkiego w Wałbrzychu z dnia 6 listopada 1950 r. na mocy art. 3, 375, 378, 394 — 396 k. p. k. u c h y l i ł zaskarżony wyrok i postępowanie karne w niniejszej sprawie u m o r z y ł.

Rewizja nadzwyczajna Ministra Sprawiedliwości (art. 394 — 396 k. p. k.), wniesiona od powyższego prawomocnego wyroku zarzuca zaskarżonemu wyrokowi obrazę art. 13 ustawy z dnia 19 kwietnia 1950 r. o zabezpieczeniu socjalistycznej dyscypliny pracy (Dz. U. R. P. Nr 20, poz. 168) przez skazanie oskarżonego mimo, iż w działaniu jego nie ma znamion przestępstwa dyspozycją tego przepisu określonego.

W uzasadnieniu

Sąd Najwyższy wyraził następujący pogląd prawny: Rewizja nadzwyczajna jest zasadna.

Zaskarżony wyrok jest błędny i polega na oczywistej obrazie art. 13 wymienionej ustawy.

Uchylanie się oskarżonego od pracy po odbyciu kary aresztu, orzeczonej wyrokiem z dnia 27 lipca 1950 r. nie stanowi występkę z art. 13 ustawy z dn. 19.IV.1950 r.

Dyspozycja art. 13 cytowanej ustawy obejmuje w szczególności przypadki uchylania się od odbycia kary sądowej, orzeczonej na podstawie art. 8 tejże ustawy, które ustawodawca traktuje jako największe naruszenie socjalistycznej dyscypliny pracy i dlatego przewiduje za nie najbardziej surową sankcję karną w postaci kary aresztu do sześciu miesięcy.

Skoro oskarżony odbył już karę 2 miesięcznego aresztu za to, iż uchylił się od odbycia kary sądowej z art. 8 wymienionej ustawy wymierzonej mu wyrokiem z dnia 10 czerwca 1950 r., to wspomniana kara pozbawienia wolności pochłonięła karę sądową w postaci nałożonego nań obowiązku pozostawania przez okres jednego miesiąca przy pracy w kopalni X.

Zgodnie z art. 9 wymienionej ustawy, oskarżonemu nie wolno było rozwiązać umowy o pracę jedynie w okresie odbywania kary sądowej, polegającej na wykonywaniu tej samej pracy z potrąceniem części wynagrodzenia, a więc kary z wyroku z dnia 10 czerwca 1950 r. Jeśli zaś za uchylenie się od odbycia tej kary oskarżony był skazany wyrokiem z dnia 27 lipca 1950 r. karą dwumiesięcznego aresztu na zasadzie art. 13 ustawy z dn. 19.IV.1950 r., to tym samym przestał już oskarżonego obowiązywać zakaz rozwiązania umowy o pracę, wobec czego niepodjęcie przez niego pracy w kopalni X po wyjściu z więzienia, stanowić może jedynie jednostronne zerwanie umowy o pracę, mogące spowodować dla niego tylko ujemne skutki cywilne.

Wyrok z dnia 23 lutego 1951 r.
(I. K. 139/51)

Główna Komisja Arbitrażowa

1. Właściwość państwowych Komisji Arbitrażowych w sprawach o odszkodowanie za straty spowodowane awarią morską.

Komisje arbitrażowe są właściwe dla rozstrzygania sporów pomiędzy jednostkami mogącymi być stroną w postępowaniu arbitrażowym o odszkodowanie za straty powstałe skutkiem awarii morskiej.

Orzeczeniem z dnia 17 lutego 1951 roku Główna Komisja Arbitrażowa uchyliła orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Szczecinie.

Z uzasadnienia

W dniu 8 grudnia 1949 roku bagier (pogłębiarka) „Żaba“, należąca do powodowego przedsiębiorstwa państwowego wykonywała prace pogłębiarskie w miej-

scowości T. Bagier przemocowany był stalową liną (tzw. zasadniczą) do nadbrzeża Basenu Wjazdowego, przy czym, wg twierdzenia strony powodowej, lina ta była oświetlona w punkcie jej zacumowania jak i przyczepienia do bagru. Około godziny 0,05 dwa kutry pozwanej spółdzielni nadjechały od strony zalewu i chociaż — jak twierdzi strona powodowa — załogi ich były uprzedzone o rozciągniętej linie, to jednak lekceważąc sobie dawane również sygnały, najeżdżały na linę zasadniczą. Strona powodowa, stojąc na stanowisku, że pozwana za to odpowiada, wystąpiła z wnioskiem do Okręgowej Komisji Arbitrażowej o zasądzenie pozwanej na zapłacenie odszkodowania w wysokości złotych x, w której to kwocie mieszczą się koszty remontu, odlania i obróbki trybów i koszty przestojów pogłębiarki.

Komisja Arbitrażowa orzekła po myśli żądania wniosku w całości.

Od orzeczenia Okręgowej Komisji Arbitrażowej odwołuje się strona pozwana, wnosząc o uchylenie orzeczenia, względnie o jego odrzucenie lub oddalenie, względnie o zawieszenie postępowania do czasu ukończenia dochodzeń prokuratorskich.

Strona pozwana uzasadnia swe odwołanie tym, że Komisja Arbitrażowa nie jest właściwa, gdyż w niniejszym przypadku chodzi o awarię morską i z tego powodu sprawę powinna rozstrzygać powołana do tego właściwa Izba Morska, — co po myśli art. 2 ust. 3 Dekretu o państwowym arbitrażu gospodarczym wyłącza Okręgową Komisję Arbitrażową od orzekania.

Główna Komisja Arbitrażowa uchylając zaskarżone orzeczenie rozważyła co następuje:

Zarzut niewłaściwości Komisji Arbitrażowej polegający na tym, że zdaniem strony pozwanej sprawa ulega rozpatrzeniu przez Izbę Morską — jest bezzasadny.

Izby Morskie bowiem, na podstawie art. 1 i 4 ustawy o Izbach Morskich z 18 marca 1925 (Dz. U. R. P. Nr 36, poz. 243) wraz z późniejszymi zmianami z roku 1949 (Dz. U. R. P. nr 41, poz. 295) powołane są do orzekania w sprawach wypadków morskich, którym ulegają statki handlowe, celem ustalenia przyczyn wypadku oraz wszystkich jego okoliczności. Natomiast przedmiotem niniejszego sporu jest **roszczenie odszkodowawcze** powstałe na skutek wypadku morskiego a wobec tego wyłącznie właściwą dla orzekania w niniejszym sporze — z uwagi na strony spór wiodące — jest Komisja Arbitrażowa, a to na podstawie art. 2 ust. 1 dekretu z 1 sierpnia 1949 roku (Dz. U. R. P. nr 46, poz. 340) oraz § 1 ust. 1 pkt. a) Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 5 maja 1950 roku (Dz. U. R. P. nr 22, poz. 189).

Odnośnie innych zarzutów strony pozwanej, Główna Komisja Arbitrażowa uchyliła zaskarżone orzeczenie i stanęła na stanowisku, że dla właściwej oceny sprawy nieodzowne jest ustalenie stanu faktycznego spornego pomiędzy stronami.

(Nr Rep. III. 0-25/51)

2. Obowiązek poszkodowanego przez pożar udowodnienia związku przyczynowego między ruchem kolejki, a pożarem.

Dla zasądzenia od posiadacza kolei strat wywołanych pożarem, konieczny jest pozytywny dowód, że pożar powstał od iskier parowozu kolei.

Główna Komisja Arbitrażowa orzeczeniem z dnia 27 lutego 1951 r. zatwierdziła orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Katowicach, oddalające wniosek Rejonu Lasów Państwowych w X p-ko Zakładom Z o odszkodowanie za straty wywołane pożarem.

Z uzasadnienia

Strona powodowa wystąpiła przeciwko stronie pozwanej o zł X tytułem wynagrodzenia szkody, spowodowanej przez pożar lasu, który wynikł od iskier, wydobywających się z lokomotywy kolejki kopalnianej, stanowiącej własność strony pozwanej.

Okręgowa Komisja Arbitrażowa w Katowicach wniosek oddaliła jako nie udowodniony i od orzeczenia tego odwołała się strona powodowa.

Główna Komisja Arbitrażowa uzupełniała materiał dowodowy przez przesłuchanie w charakterze świadka — biegłego majora pożarnictwa P i przez zażądanie urzędowego raportu złożonego bezpośrednio po pożarze Komendantowi Miejskiej Straży Ogniowej w K. i zważyła co następuje: w raporcie złożonym przez ppor. W. i mgr. P., którzy kierowali akcją gaszenia pożaru podano, że przyczyna pożaru została niewyjaśniona, a wobec tego powoływanie się w odwołaniu na przypuszczenia wypowiadane w sposób nieobowiązujący przez osoby biorące udział w gaszeniu, że przyczyną pożaru mogły być iskry z lokomotywy kolejki kopalnianej, która przejeżdżała przez las około 20 minut przed momentem zauważenia ognia, nie stanowi dowodu, na którym można byłoby oprzeć odpowiedzialność strony pozwanej za wynikły pożar. Stwierdzona przez świadków okoliczność, że pożar powstał po obu stronach toru, na którą powołuje się strona powodowa w swym odwołaniu, przemawia przeciwko możliwości powstania ognia od iskry z lokomotywy, bo skoro kolejka jechała ze wschodu na zachód (św. k. 25) a silny wiatr wiał z północy na południe (św. k. 25a i św. B. k. 26) to iskry mogły padać tylko w kierunku wiatru tj. na południe, zaś pożar powstał również po północnej stronie toru co zdaniem biegłego mgr. P. czyni bardzo mało prawdopodobne, ażeby ogień wynikł od iskier parowozu i biegły ten stwierdził, że powstanie ognia po obu stronach toru wskazuje raczej na inne przyczyny pożaru (k. 57), które wymienił przykładowo.

Ustalenie tych przyczyn obecnie po upływie prawie pięciu lat od daty pożaru jest niemożliwe i Główna Komisja Arbitrażowa, jakkolwiek nie ma możliwości ustalenia pozytywnie przyczyny pożaru, na podstawie omówionych powyżej okoliczności uznała za nieudowodnione, że pożar powstał od iskier wydobywających się z lokomotywy kolejki kopalnianej.

(Nr Rep. III. 0-19/51)

3. Termin dla dochodzenia roszczeń z tytułu rękojmi za wady fizyczne.

Dla dochodzenia roszczeń przeciwko sprzedawcy z tytułu rękojmi za wady fizyczne prefabrykowanych części budynku służy termin roczny od daty dostawy, choćby nawet części te stanowiły łącznie całość elementów potrzebnych do budowy, bowiem sprzedaż takich części nie może być utożsamiana ze sprzedażą budynku.

Orzeczeniem z dnia 27 lutego 1951 roku Główna Komisja Arbitrażowa zatwierdziła orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Katowicach, oddalające wniosek Zakładów A. przeciwko fabryce B. o zasądzenie kwoty X.

Z uzasadnienia Okręgowej Komisji Arbitrażowej

W 1946 roku powód zakupił w pozwanej Fabryce gotowe elementy z lekkiego betonu do budowy dwóch hal fabrycznych.

Z elementów dostarczonych w okresie od 18.VI.—8.VII.1946 roku powód wybudował jedną halę nad szybem wiertniczym kopalni X (do budowy drugiej hali w ogóle nie doszło). Dnia 22.II.1947 r. gdy wszystkie łuki były już ustawione i płyty w 90% ułożone, budowa zawałiła się. Powód twierdzi, że przyczyną katastrofy były wady materiału i na tej podstawie żąda od pozwanej zwrotu poniesionych wydatków.

Pozwana Fabryka zaprzecza, ażeby wypadek nastąpił wskutek wad materiału. Pod względem formalnym strona pozwana zarzuca upływ 1-rocznego terminu zawitego, przewidzianego dla dochodzenia roszczeń z tytułu rękojmi za wady fizyczne sprzedanych rzeczy.

Stan faktyczny przedstawiony przez pozwaną znalazł w istotnych punktach potwierdzenie w zeznaniach świadka inżyniera budowlanego R., który z ramienia powoda prowadził pertraktacje w sprawie zakupu.

Na tle powyższego stanu faktycznego Komisja doszła do następujących wniosków:

Roszczenie z tytułu rękojmi za wady fizyczne dostarczonych elementów jest prekludowane. Pogląd powoda, jakoby chodziło tutaj o rękojmię za wady budynku (w związku z czym istniałby 5-letni okres dochodzenia roszczenia), jest nie do utrzymania. Powód sam stwierdza w piśmie z 18.I.1951 r. (K. 61), że pozwana jedynie dostarczyła materiał, nie zajmując się budową hali. Sam materiał budowlany jeszcze nie tworzy budynku, którego wady mogą wynikać również z błędów konstrukcyjnych. Pozwana sprzedawała zwykły towar, rzecz ruchomą, co do której obowiązuje wyżej wspomniany roczny termin zawity.

Pozwana nie mogłaby się zasłaniać upływem tego terminu, gdyby podstępnie zataiła wadę. Powód nawet nie twierdzi, by taki wypadek miał miejsce w niniejszej sprawie, a wyżej przedstawiony stan faktyczny wyklucza jakiegokolwiek podejrzenia w tej mierze.

Z uzasadnienia Głównej Komisji Arbitrażowej

Główna Komisja Arbitrażowa zważyła, że za budynek należy uważać pewną całość konstrukcyjną wybudowaną z dostarczonych materiałów na podstawie zatwierdzonych we właściwym trybie planów, a w związku z tym sprzedawca budynku odpowiada zarówno za wady materiału, jak i za wady konstrukcyjne, których ujawnienie może nastąpić dopiero po upływie dłuższego okresu czasu.

Jak wynika ze złożonych do sprawy odpisów korespondencji przedmiotem oferty (k. 2) i zamówienia (k. 3) były gotowe elementy wykonane z lekkiego betonu niezbędne do wybudowania hali fabrycznej z wyjątkiem stolarki i oszklenia, budową zaś hali fabrycznej zajmowała się we własnym zakresie strona powodowa, co stwierdziła w swym piśmie z dnia 18.I.1951 roku (k. 61), potwierdzając powołaną wyżej okoliczność, że strona pozwana tylko dostarczyła materiał. Wobec tego, że strona pozwana nie zajmowała się budową a dostarczyła tylko prefabrykowane elementy składające się na budynek hali fabrycznej twierdzenie zawarte w odwołaniu, że przedmiotem sprzedaży był budynek jest niesłuszne i 5-letni termin na dochodzenie roszczeń z tytułu wad fizycznych nie ma w danym przypadku zastosowania.

W myśl orzeczenia biegłego (k. 30—32) przyczyną zaważenia się hali fabrycznej były wady materiału, z którego zostały wyprodukowane elementy prefabrykowane i za wady te odpowiada strona pozwana, jak sprzedawca na podstawie ogólnych przepisów prawa cywilnego, które jednak ograniczają możliwość zgłaszania roszczeń do okresu jednego roku od daty dostawy, która nastąpiła w 1946 roku i wobec tego Okręgowa Komisja Arbitrażowa słusznie zastosowała tę prekluzję w szczególności wobec upływu jednego roku również od chwili powołania państwowego arbitrażu gospodarczego do dnia zgłoszenia wniosku (1.X.1949 r.—1.XII.1950 r.).

W odwołaniu strona powodowa nie zarzuca, że strona pozwana dopuściła się w stosunku do niej czynu niedozwolonego, na co powoływała się w toku postępowania w I instancji i powołuje się jedynie na to, że w toku pertraktacji poprzedzających zawarcie umowy pokazywano jej przedstawicielowi zbudowaną z tych samych elementów halę fabryczną, która przetrwała szereg lat i to miało na celu przekonanie nabywców o trwałości budynku wzniesionego z prefabrykatów. Okoliczność ta jest bez znaczenia, bo nie stanowiła wprowadzenia w błąd, jak również nie zachodził fakt zatajenia wady, gdyż w ofercie z dnia 11.V. 1946 roku strona pozwana podała, że wszystkie zaoferowane do sprzedaży elementy prefabrykowane znajdują się na składzie i słusznie podnosi Okręgowa Komisja Arbitrażowa w uzasadnieniu, że strona powodowa miała wszelkie możliwości sprawdzenia jakości prefabrykatów zarówno przed ich nabyciem, jak i później przed ich użyciem do budowy hali fabrycznej.

W tym stanie rzeczy Główna Komisja Arbitrażowa uznała zaskarżone orzeczenie za słuszne.

(Nr. Rep. III.0—32/51)

4. § 36 ust. 3 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15.XI.1950 r. (Dz. U. R. P. Nr 53, poz. 484).

W postępowaniu przed komisją arbitrażową stronom musi być dana możliwość zapoznania się z dowodem, przeprowadzonym w ich nieobecności i złożenia wyjaśnień przed rozstrzygnięciem sporu.

Orzeczeniem z dnia 19 stycznia 1951 roku Główna Komisja Arbitrażowa zatwierdziła orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Łodzi, zasądzające na rzecz powoda od współuczestnika sporu kwotę X tytułem odszkodowania za przesyłkę uszkodzoną w czasie przewozu koleją.

Z uzasadnienia

Zakłady A wystąpiły do Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Łodzi z wnioskiem, przeciwko Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w B i Centrali M o zasądzenie zł X. Dochodzona wnioskiem kwota obejmuje odszkodowanie za uszkodzone w czasie przewozu koleją parownice kamionkowe otrzymane w przesyłce nadanej przez Zjednoczone Zakłady K na zlecenie Centrali M.

Okręgowa Komisja Arbitrażowa opierając się na ustaleniach, że przyczyną powstania szkody było złe opakowanie przesyłki zasądziła sporną sumę od współuczestnika sporu Zjednoczonych Zakładów K jako nadawcy przesyłki.

Współuczestnik zaskarżył orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej, podkreślając, że opakowanie przesyłki było właściwe, uszkodzenie zaś jej nastąpiło niewątpliwie wskutek nadzwyczajnych wstrząsów w czasie przewozu, co wskazuje na winę kolei.

Jak wynika z przedstawionego stanu sprawy spór niniejszy sprowadzony został do rozstrzygnięcia zagadnienia, czy opakowanie przesyłki zabezpieczało ją w sposób dostateczny przed stłuczeniem wskutek normalnych wstrząsów w czasie przewozu koleją.

Zgodnie z § 23 zał. M. do RPT walce, rury, kotły parowe, do której to grupy przedmiotów należy w danym przypadku zakwalifikować i parownice kamionkowe winny być tak załadowane, aby przy zderzeniach i wstrząsach w czasie przewozu nie mogły przesuwają się wzdłuż lub w poprzek.

Z protokołu kolejowego Nr 47 wynika, że sporne parownice nie były w podany wyżej sposób zabezpieczone przed przesuwaniem się. Opakowania ich dokonano przy użyciu słomy i nawozu. Główna Komisja Arbitrażowa zasięgnęła w sprawie opakowania parownic kamionkowych opinii biegłego. Biegły P. wyjaśnił, że przy nadawaniu parownic kamionkowych w ilości sztuk, niewykorzystującej pełnej ładowności wagonu należy je układać w specjalnych kłatkach drewnianych i przekładać odpowiednią słomą. Jeśli natomiast przesyłka tego rodzaju nadawana jest w ilości sztuk, wykorzystującej pełną ładowność wagonu, wówczas niezależnie od opakowania odpowiedniej grubości warstwą słomy, należy między warstwami towaru stosować przegrody drewniane, celem uniknięcia przesuwania się poszczególnych sztuk i powstawania miejsc nieizolowanych.

W świetle przytoczonej opinii biegłego należy stwierdzić, że Zjednoczone Zakłady K nie zabezpieczyły objętej wnioskiem przesyłki w sposób dostateczny przed stłuczeniem wskutek normalnych wstrząsów w czasie przewozu koleją.

Biorąc pod uwagę, że zgodnie z § 12 RPT nadawca ponosi odpowiedzialność za wszelkie następstwa wadliwego stanu opakowania przesyłki, zgodnie zaś z § 28 RPT, kolej nie odpowiada za szkody, które powstały z niebezpieczeństwa wynikającego bądź z braku, bądź z wadliwości opakowania; należy stwierdzić, że odpowiedzialnością za powstałą szkodę należy w danym przypadku obciążyć współuczestnika—Zjednoczone Zakłady K jako nadawcę przesyłki.

W tych warunkach Główna Komisja Arbitrażowa zatwierdziła zaskarżone orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej.

(Nr. Rep. V.I.O.—8/50)

Przewodniczący Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego uchylił powyższe orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej i przekazał sprawę Głównej Komisji Arbitrażowej do ponownego rozpoznania w innym składzie zespołu orzekającego.

Z uzasadnienia

Główna Komisja Arbitrażowa przeprowadziła — zgodnie z wnioskiem strony przypozywanej — dowód z opinii biegłego na okoliczność decydującą dla rozstrzygnięcia sprawy i orzeczenie swoje oparła na opinii biegłego.

W myśl § 64 ust. 2 rozp. Rady Ministrów z 15.XI.1950 roku (Dz. U. R. P. Nr. 53, poz. 484) postanowienia § 36 tego rozporządzenia stosuje się odpowiednio w postępowaniu odwoławczym, jednakże GKA tych postanowień w danej sprawie nie zastosowała. Gdy zaś orzeczenie GKA wydane zostało bez rozprawy, odwołujący się pozbawiony był możliwości nie tylko wzięcia udziału w zbadaniu biegłego, ale także zapoznania się z wynikami zupełnie nowego dowodu i złożenia wyjaśnień, aczkolwiek chodzi o zagadnienie natury fachowej, w której strony sporu niewątpliwie mają doświadczenie i znajomość rzeczy.

Zastosowanie § 42 cyt. rozp. — jak to już Przewodniczący PKPG wyjaśnił — nie może uzasadnić naruszenia istotnych zasad postępowania. Wobec powyższego orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej zostało uchylone, celem uczynienia zadość postanowieniom § 36 i 64 ust. 2 cyt. rozp.

5. Ustanowienie przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem, pozostającym w dzierżawie.

Akt władzy, ustanawiającej przymusowy zarząd państwowym nad przedsiębiorstwem prywatnym powoduje wygaśnięcie umowy dzierżawy tego przedsiębiorstwa.

Główna Komisja Arbitrażowa orzeczeniem z dnia 23 stycznia 1951 roku zasądziła na rzecz Zakładów A od Zakładów B kwotę M.

Z uzasadnienia

Prywatne przedsiębiorstwo X zostało w dniu 4.XI.1948 r. wydzierżawione spółdzielni W. Zarządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 17.I.1949 r. ustanowiony został z tymże dniem przymusowy zarząd państwowy nad tym przedsiębiorstwem, wykonywanie którego powierzono stronie pozwanej. Wreszcie z mocy orzeczenia Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 5.VIII.1949 r. przedsiębiorstwo to zostało przejęte na własność Państwa w trybie ustawy z dnia 3.I.1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, zaś do objęcia przedsiębiorstwa tenże Minister wyznaczył pozwaną zarządzeniem z dnia 16.XI.1949 r.

Ustanowienie przymusowego zarządu państwowego nad firmą X nastąpiło w czasie trwania umowy dzierżawy, zawartej przez tę firmę ze spółdzielnią W. Należy przede wszystkim przyjść do wniosku, że **umowa dzierżawy została rozwiązana w chwili i przez sam fakt ustanowienia zarządu państwowego**. Treścią przymusowego zarządu państwowego jest — jak sama nazwa wskazuje — wykonywanie **zarządu nad przedsiębiorstwem**. Treścią umowy dzierżawy jest używanie i użytkowanie przedsiębiorstwa, które to prawa obejmują w szczególności prawo wytwarzania i pobierania pożytków; uprawnienia dzierżawcy mogą być realizowane tylko poprzez zarząd nad przedsiębiorstwem. Wobec widocznej stąd kolidacji między uprawnieniami (i obowiązkami) zarządcy państwowego i dzierżawcy, **akt władzy, ustanawiający zarząd państwowy, skutkuje**

wygaśnięcie umowy dzierżawy przedsiębiorstwa. W omawianym przypadku umowa dzierżawy między spółdzielnią W a firmą X wygasła z dniem 17.I.1949 roku.

(Nr. Rep. VI.11.A. — 14/50)

6. Odpowiedzialność państwowej jednostki gospodarczej za długi przejętego zakładu samodzielnie bilansującego

Państwowa jednostka gospodarcza, która przejęła od innej państwowej jednostki gospodarczej zakład samodzielnie bilansujący, odpowiedzialna jest za długi wykazane w bilansie tego zakładu.

Zasada powyższa ma zastosowanie także do tych przypadków, gdy przejęcie zakładu nastąpiło przed wejściem w życie uchwały Prezydium KERM z dn. 5.IV.1950 r. (Monitor Polski Nr A-47 poz. 532).

Główna Komisja Arbitrażowa na posiedzeniu w dn. 13 grudnia 1950 r. zmieniła orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Łodzi oddalające wniosek Dyrekcji A przeciwko przedsiębiorstwu państwowemu B o zasądzenie kwoty X.

Z uzasadnienia

Roszczenie powódki opiera się na tym, że przedsiębiorstwo państwowe B, jako jednostka, która przejęła w dn. 31.I.1948 roku Państwowe Warsztaty w K, L, M, N odpowiada za zobowiązania przejętych zakładów wobec Dyrekcji A, której zakłady te były placówkami terenowymi.

Jak wynika z wyjaśnień strony powodowej, zawartych w odwołaniu od zaskarżonego orzeczenia Okręgowej Komisji Arbitrażowej, roszczenia jej wyrażające się poszukiwaną kwotą zł X, obejmują wartość przekazanych zapasów magazynowych i wraków samochodowych oraz salda rozliczeń między przejętymi przez stronę pozwaną warsztatami a Dyrekcją A.

Jak wynika z załączonych do pism strony powodowej z dn. 16.XII. i 18.XII.1950 r. bilansów przejętych warsztatów za okres od 16.VI. do 31.XII.1947 r. oraz pisma Centralnego Zarządu Przemysłu M z dn. 21.XII.1950 roku w sprawie organizacji finansowej tych warsztatów, były one jednostkami samodzielnie bilansującymi aczkolwiek przejęcie warsztatów przez przedsiębiorstwo B nastąpiło na początku 1948 r., to jednak wszelkie spory majątkowe, jakie z tego tytułu jeszcze istnieją między stronami i do dziś nie zostały rozstrzygnięte powinny być oceniane w świetle zasad ustalonych w uchwale Prezydium Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dn. 5.IV.1950 r. w sprawie przekazywania przedsiębiorstw, zakładów lub ich części między państwowymi jednostkami gospodarczymi (Monitor Polski nr A — 47 poz. 532); w myśl § 5 ust. 1 uchwały, przejęciu przez Przedsiębiorstwo B podlegają wszystkie aktywa i pasywa objęte bilansami przejętych warsztatów, sporządzonymi na dzień przejęcia. Z załączonych do wniosku 4 bilansów likwidacyjnych przejętych warsztatów na dzień 31.I.1948 r. (k. 8—11) widać, że przejęte warsztaty obciążone były na rzecz strony powodowej kwotą Z i ta suma podlega zasądzeniu na rzecz strony powodowej; natomiast reszta roszczenia jako niefigurująca w bilansach przejętych warsztatów na dzień 31.I.1948 roku, jako ich pasywa na rzecz Dyrekcji A podlega oddaleniu z uwagi na to, że przejęte warsztaty stanowiły część przedsiębiorstwa, a więc przedmiotem przekazania nie było przedsiębiorstwo w całości (§ 5 ust. z uchwały Prezydium KERM z dn. 5.IV.1950 roku).

Z tych względów Główna Komisja Arbitrażowa zmieniła zaskarżone orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Łodzi i zasądziła od pozwanego na rzecz powoda sumę Z z odsetkami od dnia 31.I.1948 r. (jako daty przejęcia).

(Nr. Rep. III.O.21/50)

Trybunał Ubezpieczeń Społecznych

1. Art. 152 ust. o ubezp. społ. w brzemieniu nadanym dekretem z 28. X. 1947 r. (Dz. U. R. P. Nr. 66 p. 413) i art. 3 ustawy z 1. III. 1949 r. (Dz. U. R. P. Nr 18 p. 109).

Jednorazowa odprawa zamiast renty wypadkowej nie przekraczającej 20%, przyznanej przed 31.XII.1948 r. z tytułu wypadku powstałego przed 31.XII.1946 r. wynosi 36 miesięczną, a nie 10 miesięczną rentę. (TR. 1046/50).

W chwili wydania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzji z dnia 8.IV.1948 r., ustalającej na podstawie wyników badania lekarskiego stopień niezdolności skarżącego do zarobkowania wskutek następstw wypadku z dnia 12.X.1942 r. na 20%, wobec upływu więcej niż dwu lat od daty wypadku, spełnione zostały warunki z art. 152 ustawy o ubezpieczeniu społecznym i 20% renta wypadkowa skarżącego podlega zamianie na jednorazową odprawę w wysokości 36-miesięcznej renty z zastosowaniem obowiązujących wówczas stawek ustalonych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 12.V.1947 r. (Dz. U. R. P. Nr. 42, poz. 213).

Przepis art. 152 ustawy o ubezpieczeniu społecznym, wprowadzający jednorazową odprawę w zamian renty wypadkowej przy utracie zdolności zarobkowej nie przekraczającej 20%, stosownie do art. 8 dekretu z dn. 28.X.1947 r. (Dz. U. R. P. Nr 66, poz. 413) obowiązujący od dnia 1.VII.1946 r., potwierdził wydane poprzednio przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społ. z dnia 13.VI.1946 r. (Dz. U. R. P. Nr 26, poz. 172) o jednorazowej odprawie. Mocą tych przepisów osobom pobierającym renty w dniu wejścia w życie tego rozporządzenia, tj. w dniu 1 lipca 1946 r. odprawa może być wypłacona najwcześniej po upływie 6 miesięcy od tego dnia czyli najwcześniej od 1 stycznia 1947 r.

Renta wypadkowa skarżącego w wysokości 20% przyznana decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 8.IV.1948 r. za wypadek w zatrudnieniu z 1942 r. ulegała zamianie na jednorazową odprawę w dniu jej przyznania, tj. 8.IV.1948 r.

Zgodnie z postanowieniem art. 3 ustawy z dnia 1.III.1949 r. (Dz. U. R. P. Nr 18, poz. 109) przewidziana w tym przepisie jednorazowa odprawa rent wypadkowych z tytułu niezdolności do pracy poniżej 25% dotyczy tylko rent, do których pobierania istniało prawo w dniu 31.XII.1948 r., renta zaś skarżącego podlegała zmianie na jednorazową odprawę od chwili jej przyznania decyzją z dnia 8.IV.1948 r., a więc prawo do jej pobierania w dniu 31.XII.1948 r. już nie istniało.

2. Art. 227 ustawy o ubezpieczeniu społecznym.

Sądy ubezpieczeń powołane są do oceny zasadności wysokości dopłaty wymierzonej pracodawcy

za podanie niezgodnych z rzeczywistością zarobków pracowników. Dla oceny tej ma znaczenie moment zawinienia po stronie pracodawcy (TR 1355/50).

Rozważenia wymaga kwestia, czy dla zastosowania jednego ze środków represji przewidzianych w art. 227 ust. 2 ustawy o ubezp. społ. wystarczy sam fakt stwierdzenia przez Ubezpieczalnię Społeczną nieprawidłowego wykazania wysokości zarobku, czy musi ponadto zachodzić moment winy. Literalna wykładnia samego przepisu 227 ust. 2 nie daje podstawy do twierdzenia, że zastosowanie środka represji zależne jest od istnienia winy po stronie pracodawcy.

W przeciwieństwie do tego przepisu, przepis art. 228 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym, który przewiduje podobne środki represji w przypadku niedopełnienia obowiązku zgłoszenia do ubezpieczenia, wyraźnie podkreśla moment winy.

Analizując jednak omawiany przepis. art. 227 ust. 2 w związku z art. 270, należy dojść do wniosku, że moment winy nie jest rzeczą obojętną. Jeżeli mianowicie Ubezpieczalnia Społeczna zamierza wystąpić z wnioskiem o ukaranie, musi istnieć po stronie pracodawcy wina, gdyż art. 270 przewiduje ukaranie grzywną pracodawcy, „który w zgłoszeniach, listach płac lub wykazach podaje nieprawdziwe dane lub udziela nieprawdziwych wyjaśnień albo w ogóle odmawia wyjaśnień wbrew obowiązującym przepisom”. Zastosowanie art. 270 uwarunkowane jest więc świadomym działaniem pracodawcy na szkodę Ubezpieczalni Społecznej, czyli istnieniem winy.

O ile chodzi o płatę dodatkową, to brzmienie art. 227 ust. 2 nie uzasadnia przyjęcia, że wymierzenie jej jest zależne od istnienia winy po stronie pracodawcy. Mając jednak na uwadze, że opłata dodatkowa ma charakter represji, należy przyjąć, że moment winy powinien być brany w rachubę jako jedna z okoliczności mających wpływ na wysokość opłaty dodatkowej. Przemawia zatem porównanie tej opłaty z grzywną z art. 270.

Biorąc pod uwagę, że uchybienie skarżącej polega nie tylko na niewykazaniu do wymiaru składek części zarobków pracowniczych z tytułu ekwiwalentu za karty żywnościowe, lecz również na niewykazaniu innych kwot podlegających zaliczeniu do podstawy wymiaru, co do których skarżąca nie mogła mieć żadnych uzasadnionych wątpliwości, uznać należy, że nałożenie przez Ubezpieczalnię Społeczną opłaty dodatkowej w wysokości 20% ustawowo dopuszczalnej wysokości, odpowiada ocenie uzasadnionej stanem faktycznym.

INWESTYCJE

Przepisy inwestycyjne dla planu inwestycyjnego na rok 1951

(Uzupełnienie zestawione według układu spisu rzeczowego ogłoszonego w Nr. 4 (34) „PUG“, str. 142).

CZEŚĆ II. Organizacja służb inwestycyjnych.

2. Uchwała Rady Ministrów Nr 267 z dnia 14 kwietnia 1951 r. w sprawie organizacji służb inwestycyjnych w terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Monitor Polski Nr A-34 poz. 426).

CZEŚĆ III. Planowanie inwestycji. B. Planowanie inwestycji.

11. Zarządzenie Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów z dnia 28 marca 1951 r. w sprawie

zmiany zarządzenia Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów z dnia 23 stycznia 1951 r. w sprawie trybu postępowania z niewykonanymi do dnia 31.XII. 1950 r. inwestycjami, przewidzianymi do ukończenia w roku 1950 (Biul. PKPG Nr 10 poz. 111).

C. Planowanie i zatwierdzanie dokumentacji technicznej

29. Zarządzenie Przewodniczącego PKPG Nr 146 z dnia 27 kwietnia 1951 r. w sprawie zapewnienia do-

starczenia dokumentacji technicznej dla realizacji planu inwestycyjnego 1951 r.

30. Zarządzenie Przewodniczącego PKPG Nr. 158 z dnia 3 maja 1951 r., zmieniające Instrukcję Nr 20 o zasadach sporządzania i zatwierdzania dokumentacji technicznej dla inwestycji (Bu/Ks/Og. 520/51):

— uchyla postanowienia §§ od 42 do 54 i od 104 do 110 instrukcji PKPG Nr 20 o zasadach sporządzania i zatwierdzania dokumentacji technicznej dla inwestycji, zatwierdzonej zarządzeniem Przewodniczącego PKPG Nr 104 z dnia 3 maja 1950 r. wraz z późniejszymi zmianami (Biul. PKPG Nr 19 poz. 223 z 1950 r., Nr 23 poz. 265 z 1951 r., Nr 8 poz. 87, wprowadzając na ich miejsce nowe §§ od 42 do 47 i od 104 do 108 w brzmieniu ustalonym w załączniku Nr 1 i Nr 2 zarządzenia.

31. Okólnik Ministra Przemysłu Ciężkiego Nr 7 z dnia 4 maja 1951 r. w sprawie uproszczeń dokumentacji technicznej — zawiera dodatkowe wytyczne do zarządzenia Ministra Przemysłu Ciężkiego Nr 37 z dnia 7 kwietnia 1951 r. w sprawie uproszczonego trybu sporządzania i zatwierdzania dokumentacji technicznej.

32. Zarządzenie Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego Nr 21 z dnia 4 maja 1951 r. w sprawie uproszczonej dokumentacji technicznej dla robót objętych planem centralnym na rok 1951.

F. Inwestycje pozalimitowe.

3. Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 7 kwietnia 1951 r. w sprawie stosowania instrukcji o inwestycjach pozalimitowych (Monitor Polski Nr A-41 poz. 522).

CZĘŚĆ IV. Realizacja inwestycji

A. Akty podstawowe.

3a. Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 20 kwietnia 1951 r. zmieniające i uzupełniające niektóre przepisy instrukcji w sprawie finansowania i bankowej kontroli inwestycji objętych planem inwestycyjnym na rok 1951.

B. Zlecenie dokumentacji technicznej.

7. Zarządzenie Przewodniczącego PKPG Nr 112 z dnia 10 marca 1951 r. w sprawie stosowania wzoru umowy ramowej, dotyczącej sporządzenia dokumentacji technicznej dla inwestycji (Biul. PKPG Nr 11 poz. 115, Monitor Polski Nr -A 35 poz. 441) — załącznik: umowa ramowa.

8. Pismo okólne Departamentu Budownictwa PKPG Nr 37 z dnia 8 maja 1951 r. wyjaśniające zarządzenie w sprawie trybu zlecania wykonania dokumentacji technicznej dla potrzeb planu inwestycyjnego (Znak: BU-2-H-O1-420).

9. Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów i Przewodniczącego PKPG z dnia 4 maja 1951 r. w sprawie stosowania wzoru umowy ramowej o wykonania robót geodezyjnych (Monitor Polski Nr A-41 poz. 521). Załącznik: umowa ramowa.

C. Zlecenie robót budowlano-montażowych.

8. Okólnik Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 11 kwietnia 1951 r. Nr 26 w sprawie wyjaśnienia niektórych postanowień zarządzenia Przewodniczą-

cego PKPG z dnia 5 lutego 1951 r. w sprawie stosowania wzoru umowy ramowej o wykonanie robót budowlanych i montażowych.

9. Okólnik Nr 15 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 19 kwietnia 1951 r. w sprawie stosowania wzoru umowy ramowej o wykonanie robót budowlanych i montażowych przez przedsiębiorstwa podległe Ministrowi Budownictwa Miast i Osiedli.

E. Planowy system oszczędzania.

20. Zarządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 7 maja 1951 r. Nr I/Win-0.613/19 w sprawie obniżenia cen kosztorysowych oraz sposobu ustalenia współczynnika („K“) zmiany poziomu cen.

G. Odbiory robót budownictwa inwestycyjnego.

13a. Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 30 kwietnia 1951 r. w sprawie zmiany zarządzenia Ministra Finansów z dnia 30 grudnia 1950 r. w sprawie źródeł i sposobu pokrycia wydatków, związanych z odbiorem robót budowlanych i montażowych, wykonanych do dnia 31 grudnia 1949 r. oraz sposobu przeprowadzenia rozrachunku za stwierdzone przy odbiorach tych robót usterki wykonania (Monitor Polski Nr A-poz.

H. Dyrekcje Budowy i Oddziały Wykonawstwa Inwestycyjnego

Zarządzenie Ministra Przemysłu Lekkiego Nr 139 z dnia 27 kwietnia 1951 r. w sprawie zmiany zarządzenia Nr 40 o uregulowaniu struktury organizacyjnej Dyrekcji i Kierownictw Budów, działających w ramach jednostek nadzorowanych przez Ministerstwo Przemysłu Lekkiego na rok 1951.

J. Dyscyplina inwestycyjna.

Pismo okólne Prezydium Rady Ministrów (Biuro Planowania i Finansów) z dnia 13 kwietnia 1951 r., ustalające przepisy wykonawcze, uzupełniające postanowienia uchwały Rady Ministrów Nr 27 z dnia 24 stycznia 1951 r. w sprawie dyscypliny w zakresie działalności inwestycyjnej, począwszy od planu inwestycyjnego na 1951 r.

CZĘŚĆ V. Finansowanie inwestycji.

Pismo okólne Departamentu Inwestycji PKPG z dnia 10 maja 1951 r. Nr 33 w sprawie częściowych uprawnień do virements w planie inwestycyjnym 1951 r. (IN1B-4/51).

F. Technika finansowania inwestycji.

1a. Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 20 kwietnia 1951 r. zmieniające i uzupełniające niektóre przepisy instrukcji w sprawie finansowania i bankowej kontroli inwestycji, objętych planem inwestycyjnym na rok 1951.

9. Instrukcja Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 21 lutego 1951 r. w sprawie rozproszczenia środków finansowych części 16 planu inwestycyjnego na 1951 r., przeznaczonych na zakup koni i krów w ramach akcji przesiedleńczo - osiedleńczej.

(Dz. Urz. Min. Roln. i Ref. Roln. Nr 4 poz. 34).

G. Rozliczenia za dostawy, roboty i usługi inwestycyjne.

16. Zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Drobnej Wytwórczości z dnia 31 marca 1951 r. w sprawie przekazania wydziałom prezydiów wojewódzkich rad narodowych uprawnień do ustalania cen oraz w sprawie trybu i zasad zatwierdzania kalkulacji cen (Monitor Polski Nr A-32 poz. 399).

8a. Zarządzenie Prezesa Głównego Urzędu Pomiarów Kraju:

a) z dnia 15 lutego 1951 r. w sprawie zmian do zarządzenia z dnia 14 marca 1950 r. o rozliczaniu się Państwowego Przedsiębiorstwa Mierniczego ze zleceńodawcami (Dz. Urz. Gł. Urz. Pom. Kraju Nr 1 poz. 6),

b) z dnia 7 marca 1951 r., w sprawie zmian do zarządzenia z dnia 31 maja 1950 r. o rozliczaniu się państwowego Przedsiębiorstwa Mierniczego ze zleceńodawcami (Dz. Urz. Gł. Urz. Pom. Kraju Nr 2 poz. 8).

17. Pismo Ministerstwa Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 21 kwietnia 1951 r. (L. dz. AFF/1-10145/51)

w sprawie pokrycia zwiększonych kosztów zimowych robót budowlanych.

18. Zarządzenie Ministra Budownictwa Przemysłowego Nr 48 z dnia 14 kwietnia 1951 r. w sprawie uproszczonych cenników kosztorysowych na niektóre roboty budowlane - montażowe wykonane w 1950 r.

19. Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 maja 1951 r. w sprawie niepokrywania przez banki finansujące inwestycje faktur za roboty inwestycyjne wykonywane na podstawie umów niepotwierdzonych przez banki.

J. Różne przepisy.

9. Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 29 marca 1951 r. w sprawie właściwego interpretowania uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 27 maja 1949 r. oraz instrukcji Przewodniczącego PKPG z dnia 2 czerwca 1950 r. w sprawie wzajemnego przekazywania maszyn, urządzeń technicznych, środków transportowych i innych przedmiotów majątku trwałego przez urzędy, instytucje i przedsiębiorstwa państwowe (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 9 poz. 29).

CZĘŚĆ VI. Sprawozdawczość inwestycyjna

5. Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 kwietnia 1951 r. w sprawie sprawozdawczości inwestycyjnej.

Przepisy inwestycyjne dla planu inwestycyjnego na rok 1952

A. Planowanie Inwestycji.

4. Pismo okólne PKPG Nr. 30 z dnia 27 kwietnia 1951 r. w sprawie obowiązku przestrzegania limitów inwestycyjnych, ustalonych w Planie Sześcioletnim, przy pracach przygotowawczych nad projektem planu

inwestycyjnego na rok 1952 i pracach nad 6-letnimi planami Rozwoju Gospodarczego.

5. Pismo okólne Departamentu Inwestycji PKPG Nr 32 z dnia 10 maja 1951 r. w sprawie formularzy roboczych do PI 1952 r.

Uwagi i wyjaśnienia do niektórych przepisów inwestycyjnych

Przenoszenie środków na sfinansowanie inwestycji w ramach PI 1951 r.

Sprawa przenoszenia środków na sfinansowanie inwestycji w ramach Planu Inwestycyjnego na r. 1951 oraz włączania nowych środków (własnych) do planu zostanie uregulowana w drodze zarządzeń Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów, przy czym przewidziane jest zarządzenie regulujące tę sprawę na odcinku planu centralnego i oddzielne zarządzenie dla planów terenowych. Do czasu ogłoszenia tych zarządzeń uprawnienia w zakresie przeniesień reguluje pismo okólne Nr 33 Departamentu Inwestycyjnego PKPG z dnia 10 maja 1951 r. Zgodnie z tym inwestorzy centralni na wniosek zainteresowanych inwestorów decydują o:

a) przenoszeniu środków pomiędzy składnikami tytułów inwestycyjnych,

b) o zmianach programu rzeczowego poszczególnych składników tytułu,

c) o tworzeniu nowych składników tytułu w ramach finansowych limitów danego tytułu.

Uprawnienia te służą inwestorom centralnym w stosunku do tytułów zarówno I, jak i II grupy Planu Centralnego. Wynika stąd, że wszelkie inne przeniesienia w Planie Centralnym wymagają decyzji Przewodniczącego PKPG. Jeżeli chodzi o plany terenowe — organem decydującym na wniosek właściwych inwestorów są prezydja wojewódzkich rad narodo-

wych, — w takim samym zakresie jak inwestorzy centralni odnośnie tytułów Planu Centralnego, z tym, że tworzenie nowych składników w tytułach grupy I wymaga zgody inwestora centralnego.

Finansowanie inwestycji z importu

Jedną z zasadniczych zmian w zasadach finansowania inwestycji w 1951 r. jest uchylenie przepisów specjalnych, dotyczących finansowania dostaw inwestycyjnych z importu.

W latach 1949 i 1950 nakłady inwestycyjne z importu pokrywane były ze specjalnej rezerwy na import inwestycyjny.

W latach tych inwestor bezpośredni korzystał ze środków rezerwy importowej w wysokości faktycznego zapotrzebowania, a faktury importowe były pokrywane przez banki finansujące inwestycje, bez względu na ich zgodność z programem rzeczowym tytułu inwestycyjnego.

W ramach planu inwestycyjnego na rok bieżący programy rzeczowe i limity finansowe poszczególnych tytułów inwestycyjnych obejmują również dostawy importowe, a finansowanie nakładów z importu odbywa się na tych samych zasadach, jakie obowiązują w stosunku do krajowych dostaw inwestycyjnych, przy czym kwoty importowe w tytułach inwestycyjnych mają jedynie znaczenie ewidencyjne, tzn., że faktury zgodne z programem rzeczowym (rocznym

planem zakupów) i limitami finansowymi właściwego składnika tytułu inwestycyjnego podlegają pokryciu ze środków inwestycyjnych, niezależnie od tego, czy dobro inwestycyjne było planowane z dostaw krajowych, czy też z importu.

Różnica w traktowaniu faktur importowych polega jedynie na tym, że faktury za dostawy krajowe niezgodne z programem rzeczowym i limitami finansowymi, określonymi we właściwych składnikach tytułu inwestycyjnego nie podlegają pokryciu (są księgowane na kontach pozabilansowych), natomiast analogiczne faktury za dostawy importowe pokrywane są przez banki finansujące inwestycje w ciężar odrębnych kont bilansowych z kredytów krótkoterminowych. Kredyt ten powinien być spłacony w ciągu miesiąca kalendarzowego następującego po dniu wypłaty, bądź przez włączenie do właściwego tytułu inwestycyjnego nowego składnika lub powiększenie limitu finansowego istniejącego składnika kosztem zakresu rzeczowego i limitu finansowego innego składnika w tym samym tytule inwestycyjnym, bądź też przez przydzielanie środków w drodze przeniesienia ich z innego tytułu inwestycyjnego.

Obowiązek zapewnienia pokrycia finansowego dla faktur rzeczowo i finansowo niezgodnych z tytułem inwestycyjnym należy do inwestora centralnego, a w zakresie planów terenowych do prezydów wojewódzkich rad narodowych. Władze te przed przydzieleniem stosownego pokrycia powinny jednakże sprawdzić, czy odnośne dobro inwestycyjne znajduje zastosowanie na obecnym etapie działalności inwestycyjnej inwestora, który je otrzymał, a w przypadku negatywnym — zarządzić przekazanie tego dobra innemu inwestorowi dla właściwego wykorzystania.

Finansowanie inwestycji jednostek podległych CRS „Samopomoc Chłopska”

Gminne spółdzielnie, podległe Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” napotykały na poważne trudności przy realizowaniu inwestycji objętych planami terenowymi, gdyż nie posiadają one służb inwestycyjnych i nie są przygotowane do spełnienia obowiązków, jakie na inwestorów bezpośrednich nakłada instrukcja Min. Finansów z dnia 23.I. 1951 r. w sprawie finansowania i bankowej kontroli inwestycji. Wobec tego Bank Inwestycyjny w porozumieniu z Min. Finansów ustalił następujący tryb finansowania inwestycji tych spółdzielni.

Limity inwestycyjne uruchomione zostają do dyspozycji Powiatowych Związków Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” nawet wtedy, gdy w planach terenowych jako inwestorzy bezpośredni wymienione są gminne spółdzielnie. Powiatowe Związki przejmują wszystkie prawa i obowiązki inwestorów bezpośrednich, a w szczególności zawierają umowy z przedsiębiorstwami wykonawczymi i dostawcami oraz są płatnikami faktur wystawionych przez te przedsiębiorstwa. Skrypty dłużne na otrzymane z Banku pożyczki podpisywać będą jednak te jednostki, w których inwentarzu zapisany będzie przyrost majątku trwałego, czyli — z reguły — gminne spółdzielnie, z tym że równocześnie powinny one wystawiać pełnomocnictwa do dysponowania walutą kredytu tej jednostce, która przejęła prawa i obowiązki inwestora bezpośredniego, tj. Powiatowemu Związkowi. W przypadku finansowania robót systemem gospodarczym, Oddziały Banku otwierają na podstawie dyspozycji Powiatowego Związku akredytywy na rzecz Gminnych Spółdzielni we właściwych Oddziałach Narodowego Banku Polskiego.

Rozliczenia generalnego wykonawcy z podwykonawcą

Sprawę wzajemnych stosunków pomiędzy generalnym wykonawcą, podwykonawcą i zamawiającym (inwestorem) regulują:

a) zarządzenie Ministra Finansów z dnia 22 grudnia 1950 r. w sprawie zasad organizacji finansowej i systemu finansowego na rok 1951 przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego, objętych budżetem cen-

tralnym — Rozdz. II, § 8, ust. 2 i Rozdz. VII, § 30 (Monitor Polski Nr A-23, poz. 290);

b) warunki umowne, określające prawa i obowiązki zamawiającego i wykonawcy robót budownictwa inwestycyjnego (§§ 2, 3 i 4), stanowiące załącznik Nr 2 do zarządzenia Przewodniczącego PKPG Nr 40 z dnia 5 lutego 1951 r. w sprawie stosowania wzoru umowy ramowej o wykonanie robót budowlanych i montażowych (Monitor Polski Nr. A-18, poz. 238, zmienione zarządzeniem Przewodniczącego PKPG Nr 73 z dnia 7 marca 1951 r. Monitor Polski Nr 17a 24, poz. 312);

c) instrukcja Ministra Finansów z dnia 23 stycznia 1951 r. w sprawie finansowania i bankowej kontroli inwestycji objętych planem inwestycyjnym na rok 1951 (§ 20 pkt. 3).

Stosownie do tych postanowień umowa pomiędzy zamawiającym a generalnym wykonawcą obejmuje całość robót budowlano-montażowych, które mają być wykonane na danym placu budowy.

Rachunki przejściowe i ostateczne wystawiane są na zamawiającego i podawane do inkasa wyłącznie przez generalnego wykonawcę, zarówno w zakresie robót wykonywanych przez niego bezpośrednio, jak i w zakresie robót wykonywanych przez podwykonawców.

Rozrachunek pomiędzy generalnym wykonawcą a podwykonawcą przeprowadzany jest na podstawie rachunków wystawianych i podawanych do inkasa przez podwykonawcę na generalnego wykonawcę. Rachunki te pokrywane są ze środków obrotowych generalnego wykonawcy.

Z tytułu zlecenia części robót podwykonawcy, zamawiający nie ponosi żadnych dodatkowych kosztów.

W sprawie rozliczeń robót inwestycyjnych

Ministerstwo Finansów, Departament Inwestycji i Budownictwa pismem z dnia 19 maja 1951 roku Nr FI 4300/1/51 ustaliło zasadę, że rozliczanie robót inwestycyjnych wykonywanych systemem gospodarczym przez przedsiębiorstwa wykonawstwa inwestycyjnego w ramach ich własnej działalności inwestycyjnej, może być dokonywane w trybie wewnętrznych rachunków przejściowych i ostatecznych, wystawianych przez wykonawcę jednostki organizacyjne tych przedsiębiorstw na ich limity inwestycyjne w oparciu o jednostkowe ceny kosztorysowe.

Rachunki te, po sprawdzeniu przez służby inwestycyjne, powinny być przedkładane bankom finansującym inwestycje bezpośrednio przez przedsiębiorstwo poza trybem inkasa bankowego.

Z wystawionych w tym trybie i w tym zakresie rachunków, przedsiębiorstwa obowiązane są potrącać 3% marżę zysku.

W zakresie oszczędności w etapie realizacji — obliczenie, podział i odprowadzenie zadań oszczędnościowych powinno być przeprowadzone na zasadach obowiązujących odnośnie robót wykonywanych systemem zleconym.

(Wydany okólnik Banku Inwestycyjnego w tej sprawie Nr 91/51/C z dnia 21.V.1951 r.).

W sprawie określenia oszczędności w umowach o roboty budowlane i montażowe

Wzór umowy ramowej o wykonanie robót budowlanych i montażowych, stanowiący załącznik do zarządzenia Przewodniczącego PKPG Nr 40 z dnia 5 lutego 1951 r. w sprawie stosowania wzoru umowy ramowej o wykonanie robót budowlanych i montażowych (Monitor Polski Nr A-18 poz. 238 oraz Nr A-24 poz. 312) w § 3 ust. 2 przewiduje potrącenie z sum przypadających na rzecz wykonawcy określonego procentu z tytułu obowiązku wygospodarowania przez wykonawcę oszczędności w etapie realizacji inwestycji¹⁾.

¹⁾ porównaj art. pt. „Uwagi o umowie ramowej o wykonanie robót budowlanych i montażowych” zamieszczone w Nr 4 PUG z 1951 r. str. 149—151.

Technika obliczenia zadania oszczędnościowego wykonawcy określona została w §§ 7, 8 i 9 zarządzenia Przewodniczącego PKPG Nr 82 z dnia 16 marca 1951 r. w sprawie wykonania uchwały Prezydium Rządu o oszczędności w budownictwie (Monitor Polski Nr. A-26 poz. 326) oraz wydanych na jego podstawie zarządzeniach resortowych, jak np.:

a) zarządzenie Ministra Przemysłu Lekkiego Nr 100 z dnia 30 marca 1951 r. w sprawie zasad i podstaw obniżenia cen kosztorysowych,

b) zarządzenie Ministra Budownictwa Przemysłowego Nr 41 z dnia 10 kwietnia 1951 r. w sprawie obniżenia cen kosztorysowych,

c) okólnik Ministerstwa Kolei z dnia 12 kwietnia 1951 r. w sprawie stosowania współczynnika zmian poziomu cen kosztorysowych w stosunku do cen z marca 1951 roku,

d) zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli Nr 36 z dnia 24 kwietnia 1951 r. w sprawie obniżenia cen kosztorysowych,

e) zarządzenie Ministerstwa Leśnictwa z dnia 7 maja 1951 r. w sprawie obniżenia cen kosztorysowych

oraz sposobu ustalenia współczynnika „K” zmiany poziomu cen.

Departament Budownictwa PKPG przed wydaniem zarządzeń ustalających zasady obliczania oszczędności obciążających przedsiębiorstwa wykonawcze, a mianowicie pismem okólnym Nr 27 z dnia 17 lutego 1951 r. polecił zawieranie umów o roboty budowlane i montażowe również przed sprecyzowaniem zadań oszczędnościowych, polecając równocześnie uzupełnienie umów w tym zakresie bezzwłocznie po ustaleniu wysokości tych zadań.

Wbrew jednakże tym poleceniom w znacznej części przypadków umów dotychczas uzupełniono.

W związku z powyższym Ministerstwo Finansów w porozumieniu z Państwową Komisją Planowania Gospodarczego pismem z dnia 10 maja 1951 roku Nr FI 4161/1/51 poleciło bankom finansującym inwestycje potrącenie z faktur wykonawców robót budownictwa inwestycyjnego zaliczkowo 6% wartości brutto robót wykonanych po dniu 1 stycznia 1951 r.

Zaliczkowo potrącane oszczędności zostaną wyregulowane po ustaleniu w umowie procentu oszczędności przypadającej potrąceniu z faktur wykonawców.

Z praktyki ubezpieczeniowej

ROZSZERZENIE POJĘCIA WYPADKU W ZATRUDNIENIU

Świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego należą się tylko wówczas, jeżeli niezdolność do pracy powstała w rezultacie wypadku w zatrudnieniu lub choroby w zatrudnieniu (art. 136 ust. o ubezp. społ.). Pojęcie wypadku w zatrudnieniu nie jest określone w ustawie, doktryna jednak i orzecznictwo pojęcie to ustaliło dokładnie. Za wypadek w zatrudnieniu uważa się każde zdarzenie nagłe, wywołane przyczyną zewnętrzną, które zaszło w związku z zatrudnieniem i wywołało bezpośrednio lub pośrednio śmierć lub naruszenie zdrowia osoby ubezpieczonej od wypadków. Definicja ta obejmuje zarówno wypadki zaszłe w zatrudnieniu, jak i wypadki w drodze do pracy i z pracy, wypadki zaszłe przy przechowywaniu, czyszczeniu, naprawie i przenoszeniu narzędzi pracy oraz przy wszelkich zajęciach, do których ubezpieczony użyty został przez pracodawcę (art. 137 ust. o ubezp. społ.).

Tak ujęte pojęcie wypadku nie czyniło zadość zmienionym warunkom społecznym a w szczególności zmienionym zadaniom, stojącym przed klasą robotniczą i jej organizacjami w Polsce Ludowej. Ze względu na swą rolę klasa robotnicza powołana jest do szeregu akcji o charakterze społecznym, nie stojących w bezpośrednim związku z jej zadaniami produkcyjnymi, lecz mających doniosłe ogólne znaczenie, a w konsekwencji ułatwiających klasie robotniczej wykonanie jej ścisłych zadań produkcyjnych. Jeżeli w ramach ruchu łączności miast i wsi ekipa zakładu pracy udaje się na wieś dla wyremontowania maszyn rolniczych, to wyjazd ten nie stoi w bezpośrednim związku z zatrudnieniem w danym zakładzie pracy, jest czynnością społeczną spełnianą poza i ponad pracę obowiązkową i wypadek zaszły w czasie takiego wyjazdu nie uzasadniałby przyznania renty w świetle dotychczasowego pojęcia wypadku w zatrudnieniu. Pozbawienie jednak renty w omawianym przypadku niewątpliwie stałoby w sprzeczności z interesem społecznym, tak jak pojmuje go Polska Ludowa.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych w tego rodzaju wypadkach wypełniał istniejącą lukę przyznając tzw. świadczenia pozaustawowe. Świadczenia te jednak wchodziły w zakres swobodnego uznania Zakładu i nie dawały ubezpieczonemu lub jego rodzinie prawnie chronionego roszczenia.

Ten stan rzeczy uległ obecnie zmianie. Min. Pracy i Op. Społ. reskryptem Un. 136-4/50 podanym w okólniku Zakładu Ubezp. Społ. Nr. 41/50 rozszerzyło pojęcie w wypadku w zatrudnieniu i na wypadki, które mogą dotknąć pracownika przy spełnianiu prac społecznych.

Zgodnie z powyższym reskryptem za wypadki w zatrudnieniu uważać należy również wypadki (a więc zdarzenia nagłe i zewnętrzne) doznane przez pracownika w związku z uczestnictwem w pracowniczych akcjach zbiorowych o znaczeniu społecznym, gospodarczym i politycznym, organizowanych przez związki zawodowe. Wchodzą tu więc w grę takie akcje, jak żniwna, ekipy ruchu łączności, odgruzowanie, zebrania i manifestacje, pod warunkiem jednak by akcje te były zarządzane przez związek zawodowy. Również wypadki, jakie spotkać mogą pracownika przy pełnieniu czynności, do których wyznaczony on został przez związek zawodowy (komisje mieszkaniowe, cennikowe, udział w konferencjach, zebraniach, kongresach itp.) uznaje się za wypadki w zatrudnieniu. Dotyczy to także wypadków zaszłych w związku z czynnym uczestnictwem w zbiorowych zajęciach lub ćwiczeniach gimnastycznych i sportowych organizowanych przez związki zawodowe celem podniesienia sprawności fizycznej załóg pracowniczych. Jeżeli akcje takie lub czynności spełniane są przez pracownika nie z racji zlecenia lub wezwania związku zawodowego, lecz innej organizacji, to wówczas zaszłe wypadki będą uważane za wypadki w zatrudnieniu tylko wówczas, gdy dana czynność pracownik spełniał nie jedynie z racji przynależności do danej organizacji, lecz z racji przynależności do załogi zakładu pracy. Jeżeli np. członkini Ligi Kobiet wydelegowana zostaje na konferencję Okręgową Ligi, to zaszły przy tym wypadek nie będzie uznany za wypadek w zatrudnieniu. Jeżeli ta sama członkini będzie wydelegowana dla odbioru dla kobiet zatrudnionych w zakładzie pracy wydawnictw Ligi, to zaszły przy tym wypadek będzie wypadkiem w zatrudnieniu. Ponadto za wypadek w zatrudnieniu uważa reskrypt wypadek doznany w czasie i w związku ze służbą strażacką przez pracowników będących członkami straży pożarnych ochotniczych lub zawodowych, zarówno zakładowych, jak i terenowych. Wypadkami w zatrudnieniu będą nie tylko wypadki zaszłe bezpośrednio w czasie wskazanych wyżej akcji lub czynności, lecz również w czasie drogi na takie akcje lub czynności bądź w czasie powrotu z nich. Będzie więc wypadkiem w zatrudnieniu nie tylko wypadek zaszły np. w czasie wykonywania społecznej kontroli cen, lecz również i w czasie bezpośredniego powrotu z takiej kontroli do domu.

Natomiast wypadki zaszłe przy imprezach rozrywkowych lub wycieczkowych nie mogą być uznane za wypadek w zatrudnieniu. Dodać należy, że tylko wypadki powodujące niezdolność w stopniu nie mniejszym aniżeli 25% i trwającą ponad 4 tygodnie uzasadniają prawo do świadczeń z ubezpieczenia wypadkowego.

wego (art. 136 ust. o ubezp. społ. i art. 3 ust. z 1.III. 1949 r., Dz. U. R. P. Nr. 18, poz. 109).

Rozszerzenie pojęcia wypadku na akcje oraz czynności społeczne, czyni zadość zmienionym zadaniom spełnianym przez klasę robotniczą, jej funkcjom sprawowania władzy w Państwie Ludowym i stanowi dalszy krok w kierunku wzmocnienia ochrony społecznej pracownika i jego rodziny.

ZASIŁKI RODZINNE

Istotną zmianę w zakresie uprawnień do zasiłków rodzinnych z ubezpieczenia rodzinnego wprowadza rozp. Min. Pracy i Opieki Społ. z dnia 12.II.1951 roku (Dz. U. R. P. Nr. 9, poz. 72).

Zgodnie z § 3 rozp. z 16.I.1948 r. w brzmieniu nadanym mu rozporządzeniem z 19.V.1950 r. (Dz.U.R.P. Nr. 25 poz. 229) prawo do zasiłków rodzinnych przysługiwało pracownikom poczynając od rozpoczęcia pracy, aż do jej rozwiązania, za każdy miesiąc kalendarzowy, w którym uprawniony przepracował przynajmniej 20 dni. Począwszy od zasiłków za luty 1951 rok stan ten z mocy powołanego rozporządzenia z dn. 12.II.1951 r. kształtuje się odmiennie. Zasiłek rodzinny przysługuje pracownikowi dopiero po przepracowaniu 3 miesięcy kalendarzowych w tym samym zakładzie pracy, przy czym za miesiąc kalendarzowy uważa się tylko ten miesiąc, w którym pracownik przepracował przynajmniej 20 dni. Jeżeli np. pracownik, uprzednio nie pracujący, przyjęty zostanie do pracy 6.XI.1950 r. i przepracuje w listopadzie 22 dni, w grudniu 23 dni, w styczniu 26 dni, w lutym 24 dni, to pracownikowi takiemu należy się zasiłek rodzinny za luty (za wcześniejsze miesiące — nie), ponieważ pracownik ten przed lutym przepracował 3 miesiące kalendarzowe i w każdym z nich więcej aniżeli po 20 dni, w lutym zaś także przepracował więcej aniżeli 20 dni.

W zasadzie więc dopiero po 3 miesiącach nieprzerwanej pracy w jednym i tym samym zakładzie pracy nabywa pracownik prawo do zasiłku za każdy następny przepracowany miesiąc. W ten sposób zasiłki rodzinne wpływają na zmniejszenie się płynności kadr. Stawiając wymóg przepracowania w każdym miesiącu kalendarzowym przynajmniej 20 dni, rozporządzenie określa, że za dzień pracy uważa się każdy dzień, za który należy się wynagrodzenie oraz okresy usprawiedliwionej w ramach socj. dyscypliny pracy nieobecności.

W pewnych wypadkach nie byłoby rzeczą słuszną, gdyby zmiana pracy miała powodować utratę prawa do zasiłku. Rozporządzenie nakazuje więc wliczać do 3 miesięcznego okresu pracę w poprzednim zakładzie, jeżeli przeniesienie do innego zakładu nastąpiło w drodze służbowej (lecz nie w trybie dyscyplinarnym), a przerwa nie trwała dłużej aniżeli 5 dni, bądź gdy pracownik zwolniony został z powodu likwidacji zakładu pracy, zakończenia robót, zmniejszenia etatów bądź reorganizacji, a przerwa nie trwała dłużej aniżeli 15 dni. Poza tym do 3-miesięcznego okresu wlicza się jeszcze pełnienie funkcji społecznych lub państwowych, szkolenie zawodowe, okres choroby oraz okres pobierania renty przy utracie zdolności powyżej 50%.

Przepisy powyższe nie dotyczą pracowników sezonowych zatrudnionych w rolnictwie, w przemyśle rolnym, w służbie drogowej, przy pracach melioracyjnych i regulacyjnych, dla których sprawa ta zostanie uregulowana oddzielnie.

Ponadto zarządzeniem Min. Pracy i Op. Społ. z dnia 12.II.1951 r. zniesione zostało, wobec poprawy warunków zaopatrzenia w mleko, wydawanie tzw. asygnat mlecznych. Jest to tylko zmiana formy w realizacji zasiłków rodzinnych, gdyż zniesienie asygnat pociąga za sobą odpowiedni wzrost pieniężnych świadczeń z ubezpieczenia rodzinnego. Zaprzestanie wydawania asygnat nastąpiło od 16.III.1951 r.

NOTATNIK

Prawo w służbie pokoju*)

(na marginesie Krajowego Zjazdu Zrzeszenia Prawników Polskich)

Krajowy Zjazd Zrzeszenia Prawników Polskich, dokonając przeglądu sił i zadań prawnictwa polskiego, wiążąc prawników polskich z aktualnymi, konkretnymi problemami walki o pokój i walki o urzeczywistnienie Planu 6-letniego, planu budowy fundamentów socjalizmu w Polsce. Pod kątem widzenia tych wielkich celów krytycznie omówiono nasz dotychczasowy prawniczy dorobek na odcinku praktyki i teorii, nie pomijając ważnych spraw organizacyjnych i wydawniczych. Krytyka była zawarta, tak w referatach zjazdowych jak i w dyskusji, dlatego słusznie postąpiło Zrzeszenie Prawników Polskich, wydając drukiem broszurę sprawozdawczą, zawierającą, tak przemówienia zjazdowe jak i w streszczeniach głosy dyskutantów, a ponadto — rezolucje zjazdowe. Ze względu na wspomniany samokrytyczny charakter Zjazdu i ujawnienie słabych ogniw w systemie ustanawiania prawa, jego stosowania i naukowego uogólniania praktyki — broszura zjazdowa jest nadal pouczającą lekturą, z której wyciągać trzeba wnioski dla teorii i praktyki, chociaż od zjazdu dzieli nas już przeszło 10 miesięcy.

Pracom kongresowym przyświecała zasadnicza teza, będąca założeniem całej przeprowadzonej krytyki i samokrytyki, że w państwach demokracji ludowej, znajdujących się w okresie przejściowym do socjalizmu, rola prawa nie maleje, a wzrasta, że tendencją rozwojową jest ciągle umacnianie praworządności socjalistycznej (dr Leszek Lernell). Wzrasta również znaczenie prawa w realizacji funkcji gospodarczo-organizacyjnych Państwa, kształtując stosunki wytwór-

cze zgodnie z wolą i interesem pracującej większości społeczeństwa i stojąc na straży nowych stosunków i mienia socjalistycznego. Słusznie na Zjeździe w obecności wybitnych gości, prawników radzieckich, przypomniano, że w ZSRR walka ideologiczna w sprawie roli prawa w okresie przejściowym zakończona została całkowitym rozgromieniem i zdemaskowaniem jako wrogich wszelkich nihilistycznych teorii o zaniku, o zamieraniu prawa w okresie budownictwa socjalistycznego.

A. Wyszynski pisze:

„Jak wykazuje doświadczenie rewolucji socjalistycznej ZSRR, dyktatura proletariatu działa... środkami prawnymi przy pomocy sądowych reguł i porządków procesowych. Proletariatowi potrzebne są sądy i ustawy.“

Druga naczelną tezę, określającą jasno pojęcie prawa, wyłożona na zjeździe w głosach prawników radzieckich i polskich, opierała się na bogatej treści filozoficznej, zawartej w pracach Józefa Stalina na temat językoznawstwa. Ugruntowana w tych pracach teza, że wszelkie idee i instytucje prawne mają charakter nadbudowy, czyli są ściśle związane z istniejącym ustrojem społeczno-gospodarczym (baza), stanowiła do tej pory wytyczną dla prawników polskich,

*) Jest to tytuł wydawnictwa pozjazdowego ZPP zawierającego opis przebiegu obrad i treść wygłoszonych referatów i dyskusji na III Zjeździe ZPP w lipcu 1950 r.

stosujących metodę marksistowską w prawoznawstwie, ale brzemieniami w nową treść są genialne objaśnienia Józefa Stalina na temat wzajemnego stosunku bazy i nadbudowy. Stalin uczy, że „nadbudowa wyrasta z bazy, ale nie znaczy to bynajmniej, że jest ona tylko odbiciem bazy, że jest bierna, neutralna, że zachowuje się obojętnie wobec losu swej bazy, wobec losu klas, charakteru ustroju. Przeciwnie skoro się zjawia, staje się ogromną, aktywną siłą, aktywnie dopomaga swej bazie w kształtowaniu się i utrwaleniu, czyni wszystko, aby dopomóc nowemu ustrojowi w dobiegu i zlikwidowaniu starej bazy i starych klas... Nadbudowę stwarza baza po to, by jej służyła...” Zjazd wyciągnął właściwy wniosek z tej nauki, że — prawo w swoim charakterze nadbudowy ma, może i mieć powinno aktywny wpływ na bazę, tj. na podstawy ekonomiczne społeczeństwa. Dlatego na prawnikach ciąży obowiązek całkowitego włączenia się do procesu budowy socjalizmu (prof. M. Lachs). W państwie dyktatury proletariatu, w odróżnieniu od ustrojów kapitalistycznych, polityka aktywnie kieruje gospodarką w sensie korzystnym dla rozwoju klasy robotniczej, a działa polityka przy pomocy środków prawnych.

W tak wielkim i jasnym zwierciadle ideologicznym ukazane ujemnie przedstawiły się uczestnikom zjazdu obrazy niektórych stron polskiego życia prawnego. Z nich pozwolimy sobie przytoczyć wciąż jeszcze aktualne sprawy, leżące w zakresie problematyki prawno-gospodarczej naszego czasopisma.

A więc troski budziła sprawa przebudowy tradycyjnego prawa **prywatnego** na socjalistyczne prawo **cywilne** (Warkało). Olbrzymie dzieło kodyfikacyjne prawa cywilnego nie wyszło z właściwego założenia ideologicznego i z nowych stosunków społeczno-wytwórczych (baza), lecz za punkt wyjścia i jako twórczo dla unifikacji przyjęto obowiązujące prawo cywilne trójzaborowe (dr Leszek Lernell). Na uwagę zasługuje jeszcze dzisiaj zdanie z referatu zjazdowego: „Jest rzeczą jasną, iż opracowanie kodyfikacyjne tego doniosłego zagadnienia winno być oparte na badaniu struktury i funkcjonowania naszych przedsiębiorstw państwowych i konkretny materiał, który znajdzie się w ustawodawstwie o przedsiębiorstwach państwowych może ułatwić rozwiązanie legislacyjne najbardziej kapitalnych problemów prawa cywilnego”.

Na błędy popełniane w związku z kodyfikacją prawa cywilnego kilkakrotnie zwracaliśmy uwagę na łamach naszego czasopisma. Ostatnio jeszcze w roku 1949 w felietonie „NOWA FUNKCJA PRAW CYWILNYCH” w numerze 3/1949 r. „Przeglądu Ustawodawstwa Gospodarczego”, z którego przytaczamy poniższe zdania:

„...wydane dotychczas części nowego polskiego kodeksu cywilnego w zakresie praw majątkowych wciąż obracają się dokoła zagadnień indywidualnych spraw majątkowych i w minimalnym stopniu posuwają naprzód sprawę form gospodarowania społecznego i stosunków pomiędzy organizacjami społecznymi. Z konieczności zatem te formy i stosunki są normowane przez odpowiednie resorty drogą wydawania okólników, zarządzeń, instrukcyj. Z tego m. in. powodu tak trudna jest dla niewtajemniczonych orientacja w organizacji prawnej tworzącego się u nas gospodarstwa socjalistycznego i utrudnione jest zorganizowanie kontroli społecznej.”

Zagadnienie spuścizny starych norm prawnych, zagadnienie, z którym ma wciąż do czynienia prawnik zatrudniony w instytucji lub przedsiębiorstwie, było również przedmiotem rozważań na Zjeździe. Jak słusznie podkreślono (dr Leszek Lernell), chodzi o to, iż nasze prawo odgrywa i odgrywać powinno coraz

większą rolę wychowawczą. „Ta funkcja wychowawcza naszego prawa wymaga od naszych norm prawnych takich sformułowań, by zawierały one wyraźną i ostrą charakterystykę polityczną, by były one jasne i zrozumiałe dla szerokiego mas”. Tej roli, oczywiście, nie mogą spełnić stare normy prawne. Dlatego praca legislacyjna musi być wzmożona i pogłębiona. „Na odcinku twórczych projektów legislacyjnych zadania naszych prawników wciąż wzrastają”. My dodajemy jeszcze myśl, że wzmożenie i pogłębienie pracy legislacyjnej powinno wyrazić się nie tylko w żmudnym procesie zastępowania starych, burżuazyjnych norm prawnych, przez nowe przepisy Polski Ludowej, ale również w stałym podnoszeniu poziomu techniki legislacyjnej naszego prawodawstwa, gdyż dotychczasowy stan techniki legislacyjnej nie może zadowalać. I chodzi już nie o to, w tej chwili aby przepisy pod względem ich sformułowania, zbliżyć do szerokiego mas, co, jak wiadomo, nie jest zadaniem łatwym i zawsze wykonalnym, ale — o to, aby uczynić te przepisy jasnymi i zrozumiałymi dla prawników!

Dalsze zagadnienie było poruszone na Zjeździe i plastycznie przedstawione w toku dyskusji w przemówieniu adw. Winawera, który mówił o potrzebie usystematyzowania obowiązujących norm prawnych. Na tle istnienia norm prawnych różnego „rzędu” (ustawy, dekrety, rozporządzenia, zarządzenia, okólniki, uchwały itd.) i publikowania ich w Dzienniku Ustaw, w Monitorze Polskim, w Dziennikach Urzędowych Ministerstw albo w Biuletynie Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego lub w innych formach powstaje, przy braku jakiegokolwiek opracowania systematyzującego, niewątpliwa trudność u samych prawników orientowania się w obowiązujących przepisach. „Sytuacja radców prawnych, gdy ich zapytamy o jakieś zagadnienie jest taka, że najczęściej słyszy się odpowiedź: „podobno w tej sprawie jest jakiś okólnik, o którym ktoś wspominał”. Dla naszego czasopisma wypływa z tej dyskusji wniosek, iż pożyteczny dział „Gdzie szukać” powinien być prowadzony z większą, niż dotychczas regularnością, przychodząc z pomocą prawnikom w tych właśnie sytuacjach, o których mówi ono na Zjeździe.

Wreszcie ujemnie ocenili uczestnicy Zjazdu niektóre poczynania wydawnicze, wyrosłe właśnie z tendencji pomożenia praktyce przez zebranie przepisów jakiegoś działu w jedną całość i ich usystematyzowanie. Ministerstwo Sprawiedliwości wydało tego rodzaju publikację, w której „znalazły się przepisy nieaktualne, jak przepisy o rejestrze rolnym lub o rejestrze drzewnym”. Podręcznik prawa karnego, wydany w Polsce Ludowej „traktuje ustawodawstwo o kartelach jako prawo obowiązujące, a natomiast instytucje kodeksu karnego Wojska Polskiego omawia tylko w dodatku”. „Podręcznik poświęcony podstawom prawnym planowania nie miał absolutnie nic wspólnego z rzeczywistością obowiązującym uregulowaniem tego przedmiotu...” Te i dalsze przykłady, zgromadzone głównie w referacie prof. Rozmaryna, uzasadniają tezę jego referatu, że teoria i systematyka nie podążają za życiem, nie spełniają koniecznej w życiu prawnym funkcji oświeclania drogi, a przeciwnie czasami zaciemniają ścieżki i prowadzą na manowce. Uznając pełną trafność tej krytyki musimy i pod naszym własnym adresem przyjąć dalszy zarzut z referatu prof. Rozmaryna, że „prawie nigdy na łamach naszych czasopism nie odezwał się ze strony praktyków głos krytyki owych omówionych poprzednio antynaukowych, mętnych i szkodliwych podręczników”.

Czesław Przymusiński

KSIĄŻKI

M. M. Usoskin. Kredyt krótkoterminowy w gospodarstwie narodowym ZSRR. Gosfinizdat, 1948 r.

Książka omawia rozwój systemu bankowego ZSRR, strukturę Banku Państwa, sposób przeprowadzania rozliczeń pomiędzy przedsiębiorstwami socjalistycznymi oraz system kredytowania krótkoterminowego.

Bankowy kredyt krótkoterminowy otrzymuje w jednych przypadkach dostawca towaru, a w innych — kupujący towar. Dostawca otrzymuje kredyt po przedstawieniu dokumentów stwierdzających, że towar wysłał odbiorcy. Kredyt udzielony zostaje na okres czasu potrzebny do tego, aby przesłana faktura dotarła do odbiorcy i została przez niego zaakceptowana i aby oddziały banku w siedzibie dostawcy i odbiorcy mogły przeprowadzić niezbędne manipulacje, związane z przeniesieniem sumy pieniężnej z konta nabywcy na konto sprzedawcy.

Nabywcom towaru kredyt udzielany jest we wszystkich przypadkach, gdy zapłata następuje w siedzibie odbiorcy na podstawie akredytywy. Poza tym kredyt krótkoterminowy udzielany jest przedsiębiorstwom, których obroty zmieniają się w poszczególnych sezonach albo gdy obowiązujące zapasy surowca albo towarów częściowo pokryte będą z własnych funduszy przedsiębiorstwami, a częściowo z pożyczki zaciągniętej w banku.

Gdy chodzi o przedsiębiorstwa o charakterze sezonowym normatywy środków obrotowych ustala się według ich zapotrzebowania w kwartale, w którym obrót jest najmniejszy. W innych okresach, gdy produkcja przekracza poziom przyjęty za podstawę dla ustalenia normatywy własnych funduszy obrotowych, zapotrzebowanie przedsiębiorstwa na surowiec może być zaspokojone przez uzyskanie kredytu.

Kredyt bankowy stosowany jest jednak nie tylko w tych przypadkach, gdy wysokość zapotrzebowania środków obrotowych zmienia się zależnie od sezonu. W stosunku do przeważającej części przedsiębiorstw handlowych i niektórych przedsiębiorstw przemysłu ciężkiego wprowadzone zostało kredytowanie, pomimo że obroty tych przedsiębiorstw utrzymują się na tym samym poziomie przez cały rok.

System kredytowania takich przedsiębiorstw polega na tym, że ustalone normatywy zapasów towarów lub surowców przedsiębiorstwo pokrywa z własnych funduszy tylko do pewnej wysokości.

Zależnie od charakteru przedsiębiorstwa handlowego (handel hurtowy, detaliczny, państwowy lub spółdzielczy) udział własnych funduszy wynosi od 10 — 40% wartości całego normatywu zapasów towarowych. Jeżeli np. środki własne spółdzielni spożywców ustalone zostały na 15% wartości zaplanowanej ilości towarów — kredyt bankowy pokryje pozostałe 85%.

Operacje kredytowe przeprowadzone są ściśle według planu. Kredyt może być użyty tylko na cele przewidziane w planie. Celowy charakter kredytu bankowego stanowi jedną z najważniejszych jego cech. Kredyt przyznany na zakup surowca nie może być przeznaczony na kupno towarów gotowych ani paliwa. Na każdy taki zakup przewiduje się oddzielny kredyt.

W przypadku gdy plan przewiduje, że zapas surowca powinien wynosić ilość odpowiadającą kwocie 175.000 rub. i że cena kupna ma być z własnych funduszy przedsiębiorstwa pokryta w 75.000 rub., a w

pozostalej części z kredytu bankowego — bank udzieli kredytu dopiero po stwierdzeniu, że przedsiębiorstwo zakupiło już i posiada surowiec wartości 75.000 rub. Pożyczka będzie udzielona tylko na powiększenie tych zapasów o ilość, jaka może być zakupiona za 100.000 rub. Jeżeli zapas surowca następnie zmniejszy się, należy kredyt w odpowiedniej wysokości zwrócić. Nie wolno natomiast użyć tego kredytu na inne cele.

Pożyczki udzielane są pod zastaw towarów. Udzielając pożyczki bank przestrzega formalności potrzebnych dla uzyskania zastawu.

Jeżeli pożyczka nie zostaje zwrócona w terminie przepisuje się ją w banku na osobne konto i obciąża dłużnika wyższym procentem (6%). Do czasu umorzenia przeterminowanej pożyczki nowa pożyczka nie może być w zasadzie udzielona.

J. M.

Kodeks Cywilny RFSRR — (Grażdanskij Kodeks RSFSR) — Państwowe Wydawnictwo Literatury Prawniczej — Moskwa 1950.

Książka zawiera opracowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości RFSRR oficjalny tekst według stanu na dzień 1 lipca 1950 r. Wydawnictwo jest do nabycia w naszych księgarniach.

Na wstępie książki znajdujemy wyjątki z Konstytucji Stalinowskiej, a mianowicie przepisy art. art. 1—12, stanowiące o ustroju społecznym Związku Radzieckiego oraz art. art. 118—133 o podstawowych prawach i obowiązkach obywateli. Dalej idą przepisy wprowadzające w życie Kodeks Cywilny, wśród których znajdujemy następujące zasady, w sposób szczególny interesujące polskiego prawnika: a) rozszerzająca wykładnia Kodeksu Cywilnego RFSRR jest dopuszczalna tylko wtedy i tylko o tyle, o ile jest to potrzebne dla ochrony interesów Robotniczo-Chłopskiego Państwa i mas pracujących; b) zabrania się przy wykładni Kodeksu opierać się na przepisach, wydanych przez obalony rząd oraz na dorewolucyjnej praktyce sądów. Zasady te zostały ustalone postanowieniem WCKW z dnia 11 listopada 1922 r. Kodeks Cywilny zawiera część ogólną, w której znajdujemy przepisy ogólne, przepisy o podmiotach i przedmiotach praw, o aktach prawnych i o przedawnieniu. Prawo rzeczowe obejmuje prawo własności, prawo zabudowy i prawo zastawu. Z kolei następuje prawo o zobowiązaniach wynikających z umowy, niesłusznego wzbogacenia i wyrządzenia szkody. Wśród umów znane są m. in. umowy kupna-sprzedaży, zamiany, najmu, pożyczki, poręki, komisu, spółki. W końcu Kodeksu znajdujemy prawo spadkowe a w dodatku — umieszczone są przepisy o prawie obywateli do kupna i budowy indywidualnych domów mieszkalnych. Książka powinna trafić do wszystkich bibliotek prawniczych i do rąk prawników.

Radzieckie Prawo Cywilne — (Sowieckie Graždanskoje Prawo) — Tom I. Państwowe Wydawnictwo Literatury Prawniczej — Moskwa 1950.

Jest to dzieło opracowane we Wszechzwiązkowym Instytucie Nauk Prawniczych Ministerstwa Sprawiedliwości ZSRR przez zespół profesorów w składzie: Genkin, Bratuś, Łunc i Nowickij. Praca jest ujęta w 25 rozdziałach, traktujących o następujących zagadnieniach: pojęcie radzieckiego socjalistycznego prawa cywilnego, główne etapy historii radzieckiego prawa cywilnego, źródła radzieckiego prawa cywilnego, stosunek cywilno-prawny, państwo radzieckie jako podmiot praw cywilnych, obywatele, osoby prawne, osobiste prawa niemajątkowe, rzeczy, akta prawne, przedstawicielstwo, przedawnienie, prawo własności, prawo państwowej własności socjalistycznej, prawo spółdzielczo-kołchozowej własności socjalistycznej, prawo własności osobistej, pojęcie zobowiązania, akta planowania i akta regulujące gospodarkę narodową,

jako podstawy powstania zobowiązania, zobowiązania wynikające z umów, zobowiązania wieloosobowe, zamiana osób w zobowiązaniu, wypełnienie zobowiązania, zabezpieczenie zobowiązania, wygaśnięcie zobowiązania. Praca zawiera niezmiernie cenny materiał dla wszystkich prawników, a w szczególności dla zatrudnionych w gospodarce społecznej. Weźmy dla przykładu rozdział traktujący o zobowiązaniach wynikających z aktów planowania i z aktów regulowania gospodarki narodowej. Prof. Nowickij, który jest autorem tego rozdziału, wskazuje na to, że niektóre zobowiązania wynikające z aktów administracyjnych wymagają ujęcia w formę umowy. Tak ma się sprawa z zobowiązaniami wynikającymi z planów gospodarczych. W tym przypadku prawne znaczenie aktu planowania sprowadza się do tego, że ustanawia się nim i nakłada na państwowy organ gospodarczy określone zadanie planowe i zobowiązuje się ten organ do zawarcia umowy. Niezawarcie umowy może ściągnąć konsekwencje administracyjne na państwowy organ gospodarczy. Zakres zobowiązań bezumownych jest ograniczony. Mają one miejsce w przypadkach przekazywania budynków, urządzeń i maszyn między organami gospodarki państwowej na podstawie szczególnych przepisów w przypadkach dostarczania państwu produkcji przez sochozy, oddawania państwu produkcji przez kołchozy bądź wydzielania części produkcji na eksport. Niemniej interesujący jest rozdział traktujący o państwie radzieckim jako podmiocie praw cywilnych. Autor tego rozdziału prof. Bratś uważa w tym rozdziale następujące przypadki, w których państwo radzieckie występuje, jako podmiot praw cywilnych: gdy państwo rozporządza budżetem, zawiera umowy zagranicą, zaciąga pożyczki, staje się właścicielem mienia skonfiskowanego, zanim je przydzieli określonym podmiotom gospodarki socjalistycznej. W przypadkach tego rodzaju w imieniu państwa występuje Ministerstwo Finansów i jego organa.

L. B.

CZASOPISMA

Państwo i Prawo. Zeszyt 2. Luty 1951 r.

D. M. Gienkin — Prawo własności osobistej w społeczeństwie socjalistycznym (tłum. z ros.).

W społeczeństwach burżuazyjnych uznaje się tylko jedną instytucję, jedno pojęcie własności. Indywidualna własność obywatela obejmuje zarówno kapitalistyczną własność środków produkcji, jak i opartą na pracy własność producenta drobnotowarowego, jak wreszcie własność środków konsumpcji. Połączenie wszystkich rodzajów własności w jednej instytucji ma na celu zamaskowanie eksploatorskiego charakteru własności kapitalistycznej. W społeczeństwie socjalistycznym rozróżnia się 2 główne rodzaje własności — własność socjalistyczną i własność osobistą. Obok własności socjalistycznej i osobistej istnieje, zdaniem autora, również własność prywatna, która jednak stopniowo zanika i odgrywa coraz mniejszą rolę.

Własność osobista posiada charakter konsumpcyjny. Według art. 10 Konstytucji ZSRR przedmiotami prawa własności obywateli są ich dochody z pracy i oszczędności, dom mieszkalny, pomocnicze gospodarstwo domowe, przedmioty gospodarstwa i użytku domowego, przedmioty użytku i wygody osobistej, to znaczy zawsze tylko środki konsumpcji.

Prawo własności osobistej stanowi prawo absolutne w tym sensie, że podmiotami biernymi (zobowiązanymi) w stosunku do piastuna prawa własności są wszelkie w ogóle osoby. Obowiązek ich polega na powstrzymaniu się od naruszenia prawa własności.

Od strony pozytywnej wskazuje się zwykle na trzy cechy prawa własności — posiadanie, używanie i rozporządzanie. Jeśli chodzi o treść prawa własności prawo burżuazyjne uznaje, że własność prywatna jest w zasadzie nieograniczona. Ewentualne ograniczenia prawa własności muszą wynikać z wyraźnego przepisu i powinny być tłumaczone ściśle. Treść prawa własności osobistej w państwie socjalistycznym musi być socjalistyczna. Prawo własności osobistej obywatela radzieckiego ma — jak już wskazano — charakter konsumpcyjny, jest ono skierowane na zaspokojenie jego potrzeb materialnych i kulturalnych. To decyduje o zakresie uprawnień podmiotów prawa własności osobistej. Wykorzystanie własności osobistej do innych celów, aniżeli w celach konsumpcyjnych, jest niedopuszczalne. Konsekwentnie należy dojść do wniosku, że właściciel nie może wykorzystywać swej własności osobistej w tym celu, aby osiągać dochody, których źródłem nie jest praca. Przepisy prawa pozytywnego przeczą jednak pozornie tej zasadzie w niektórych przypadkach. Tak więc prawo przewiduje, że kołchoznik może wynajmować na lato swoje mieszkanie, istnieje pożyczka premialowa — można wygrać pieniądze, właściciel domu może nadmiar posiadanej powierzchni mieszkalnej wynajmować innym osobom i pobierać przy tym czynsz o 20% wyższy, niż to przewiduje ogólna taksa. Należy się wobec tego pytanie, kiedy dopuszczalne jest otrzymywanie dochodów, które nie pochodzą z pracy? Autor podaje następujące wyjaśnienie tej kwestii: po pierwsze jest rzeczą bezprawną czerpanie dochodów z przedmiotów własności osobistej, gdy jest to połączone z wyzyskiem cudzej pracy, choćby w sposób pośredni i ukryty, po drugie bezprawnym jest wykorzystywanie przedmiotów własności osobistej w celu spekulacji, tj. kupno w celu dalszej odsprzedaży po wyższej cenie. Po trzecie zakazane jest systematyczne otrzymywanie dochodów niezapracowanych. Jeżeli obywatel posiada własną łódkę i z tych lub z innych powodów w danym sezonie z niej nie korzysta, tylko ją wynajmuje rybakowi — czyn taki nie jest zabroniony. Ale jeżeli ktoś zacznie budować łódki specjalnie w tym celu, ażeby z wynajmu łódek zrobić przedsiębiorstwo — czyn taki byłby zabroniony, ponieważ byłby niezgodny z socjalistyczną zasadą własności osobistej.

Od własności osobistej należy, zdaniem autora, odróżnić własność prywatną, opartą na pracy. Różnica polega między obu tymi rodzajami własności na tym, że przedmiotem własności osobistej są środki konsumpcji, a przedmiotem, opartej na pracy, własności prywatnej są narzędzia i środki produkcji. W miarę rozwoju budownictwa socjalistycznego prywatna własność zanika.

J. M.

*Przypominamy naszym abonentom
o odnowieniu prenumeraty na drugie
półrocze br.*

*Prenumerata w tym półroczu wynosić
będzie*

półrocznie zł 24.—

kwartalnie zł 12.—

Cena pojedynczego numeru zł 4.—

Wydawca „POLSKIE WYDAWNICTWA GOSPODARCZE“ Warszawa, ul. Poznańska 15, tel. 7-39-45.

Redakcja: Komitet Redakcyjny — Buczkowski Stefan, Hermelin Aleksander, Mayzel Jerzy, Mizera Stefan (red. nac.), Przymusiński Czesław, Rzepka Zbigniew

Adres Redakcji: Warszawa, ul. Frascati 4 m. 2, telefon 8-12-19

Prenumerata i kolportaż: PPK „Ruch“ Warszawa, ul. Srebrna 12, tel. 8-71-80. Konto PKO I-14396

Warunki prenumeraty: rocznie 42 zł, półrocznie 21 zł, kwartalnie 10,50 zł.

Zam. 860 z dn. 3.6.1951. Nakład 9.000 egz.

Druk ukończono w czerwcu 1951 r.

Druk. Dom Słowa Polskiego, W-wa, pl. Kaz. Wielkiego. Papier druk. sat. kl. VII, 60 gr, form. 61 × 86.

Cena 3.50 zł

2-B-33440.